informācijas lietotāja rokasgrāmata

PĒTERGAILIS

informācijas lietotāja rokasgrāmata

PĒTERGAILIS

UDK 02 (036)

Sastādītājas
IVETA GUDAKOVSKA, IVETA IKAUNIECE, LITA CVETKOVA

Konsultantes
Dr. paed. Baiba Sporāne, *Dr. art.* Faina Didiča, *M. Ac. soc.* Baiba Holma

Sastādītājas pateicas par sniegto informāciju
Latvijas Nacionālajai bibliotēkai
(personīgi Gunai Dēliņai un Sandrai Ozoliņai)
Latvijas Akadēmiskajai bibliotēkai (personīgi Ilgai Šveicei)
Latvijas Universitātes bibliotēkai (personīgi Ilgai Rampānei)
Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskajai bibliotēkai
(personīgi Aijai Janbickai)
Latvijas Medicīnas akadēmijas (Rīgas Stradiņa Universitātes) bibliotēkai
(personīgi Inārai Lejniecei)
Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālajai bibliotēkai
(personīgi Mārītei Krīvenai)
Patentu tehniskajai bibliotēkai (personīgi Valentīnai Bojarinovai)
Medicīnas zinātniskajai bibliotēkai (personīgi Veltai Pozņakai)

Izdevniecības vadītāja INGUNA CEPĪTE
Redaktores GUNTA LEJNIECE un RENĀTE ĀLĪTE
Mākslinieks NORMUNDS PUCIS
Maketētāja LĪGA KRŪMIŅA

Grāmatas izdošanu finansiāli atbalstīja
Latvijas Kultūrkapitāla fonds
Latvijas Universitāte

ISBN 9984-673-51-0

© Gudakovska I., Ikauniece I., Cvetkova L., 2001
© Izdevniecība "Pētergailis", 2001

Mūsdienīga bibliotēka ir ...

... vieta, kur kopā ar draugiem var nozust uz visu dienu. Noklausīties koncertu, paceļot internetā, saņemt īsu apmācību personisko finansu kārtošanā, apskatīt mākslas izstādi un, protams, lasīt grāmatas – tā ir daļa no iespējām, ko piedāvā moderna bibliotēka.

... vieta, kur var gandrīz visu – strādāt un mācīties, atpūsties un izklaidēties.

KAS IR BIBLIOTĒKAS UN KĀDAS TĀS IR?

Bibliotēkas var salīdzināt ar konfektēm. Tās var būt dažāda veida un lieluma, bet, tāpat kā konfekšu kopējais apzīmējums ir *saldumi*, visām bibliotēkām ir vienots mērķis – vākt un izplatīt informāciju katram, kam tā ir nepieciešama. Informācijas krājums var būt jebkurš no zemāk minētajiem:

* plaukti tavā guļamistabā, pilni ar veciem komiksiem, gadagrāmatām, žurnāliem un dažnedažādām mīksto vāku grāmatām, kuras vēlies saglabāt;
* vecas grāmatas tavas tantes priekšistabā;
* milzīga stikla un tērauda celtne ar augsta līmeņa tehnoloģiju, datoru termināliem un tikai dažām uzziņu grāmatām;
* veikaliņš ceļa malā, kurā vienreiz esi pircis čipsus, bet tagad tajā atrodas vietējās bibliotēkas filiāle;
* specializēto periodisko izdevumu plaukts pētnieka kabinetā;
* klase tavā skolā, iespējams, ar pašu gatavotiem plauktiem un pašu vāktu vērtīgu, kaut arī ne tik nozīmīgu grāmatu krājumu;
* metriem gari plaukti, kuros var atrast gandrīz visus izdevumus.

Pastāv vēl neierobežots to variāciju skaits, kurās galvenā ir *informācijas piegādātāja* loma. Tava personīgā informācijas avotu kolekcija ir *personīgā bibliotēka* – neviens tur nevar brīvi ienākt un paņemt kādu dokumentu (ar vārdu *dokuments* saprotam visus informācijas nesējus neatkarīgi no to formas – grāmatas, periodiskos izdevumus, kompaktdiskus u. c.). Citas bibliotēkas izsniegs dokumentus pēc tava pieprasījuma.

Publiskās bibliotēkas ir atvērtas ikvienam, kas dzīvo vai strādā noteiktā rajonā, kā arī visiem, kas vēlas paņemt grāmatu, palasīt jaunākos periodiskos izdevumus vai arī vienkārši paskatīties, kas interesants notiek bibliotēkas

telpās. Šīs bibliotēkas finansē valsts vai pašvaldības, tāpēc tās ir bezmaksas, un maksa tiek iekasēta tikai par speciāliem pakalpojumiem, piemēram, kopēšanu un mūzikas ierakstu izmantošanu.

Bibliotēku tīkls

Bibliotēku tīklu veido 3 līmeņu bibliotēkas:

1. līmenis – vietējās nozīmes bibliotēkas (pagastu, rajonu pilsētu un republikas pilsētu bibliotēkas). Tās nodrošina bibliotēku pakalpojumus lietotāju dzīves, darba, mācību un atpūtas vietu tiešā tuvumā. Šīs bibliotēkas uzkrāj un sistematizē universāla vai specializēta rakstura iespieddarbus un cita veida dokumentus, kas apmierina attiecīgās bibliotēkas lietotāju prasības. Izmantojot starpbibliotēku abonementu, tās spēj nodrošināt bibliotēkas lietotāja pieprasījumu pēc iespieddarbiem, cita veida dokumentiem un informāciju ar citu bibliotēku starpniecību.
2. līmenis – rajonu galvenās bibliotēkas. Šo bibliotēku krājumi ir universāli un tiek veidoti atbilstoši attiecīgās administratīvās teritorijas attīstības interesēm, nodrošina savu krājumu, datu bāzu un informācijas sistēmu, kā arī, izmantojot starpbibliotēku abonementu, citu bibliotēku krājumu pieejamību ikvienam lietotājam. Rajonu galvenās bibliotēkas veido attiecīgās administratīvās teritorijas bibliotēku krājumu kopkatalogus un nodrošina tā pieejamību ikvienai no šīm bibliotēkām, sadarbībā ar bērnu bibliotēkām veic bērnu galvenās bibliotēkas funkcijas. Tās sniedz konsultatīvu un metodisku palīdzību visām attiecīgās teritorijas bibliotēkām un popularizē to darbu, nodrošina bibliotēku lietotājus ar valsts un attiecīgās administratīvās teritorijas pašvaldību institūciju sagatavoto un publicēto informāciju. Rajonu galvenās bibliotēkas koordinē savu krājumu izmantošanu un lietotāju apkalpošanu sadarbībā ar citām tā paša reģiona bibliotēkām, piemēram, ar akadēmiskajām bibliotēkām.
3. līmenis – valsts nozīmes bibliotēkas. Šo bibliotēku krājumi ir universāli vai specializēti atsevišķā zinātnes nozarē vai vairākās zinātnes nozarēs, un ir būtiska nacionālā bibliotēku krājuma sastāvdaļa. Valsts nozīmes bibliotēkas nodrošina: savu krājumu, datu bāzu un informācijas sistēmu, kā arī citu bibliotēku krājumu pieejamību ikvienam lietotājam valstī un ārpus tās, izmantojot starpbibliotēku abonementu, datu bāzu un informācijas sistēmu izveidi attiecīgajā nozarē un to pieejamību ikvienai bibliotēkai.

Tās sniedz metodisku palīdzību ikvienai bibliotēkai atbilstoši savam darbības virzienam un veic pētniecības darbu.

Tādējādi bibliotēku tīkls veido visaptverošu satura, dokumentu tipu un veidu krājumu, kas dod iespēju ikvienam saņemt informāciju no jebkuras bibliotēkas, pašam to nemaz neapmeklējot.

Pieņemsim, ka tu dzīvo nomaļā vietā, un nav paveicies ar kvalitatīvu apkalpošanu bibliotēkā. Ja esi izmantojis visu iespējamo tuvākajā bibliotēkā un vēl neesi atradis to, kas tev ir nepieciešams, neuztraucies! Visas Latvijas ietvaros darbojas, kā jau tika minēts, starpbibliotēku abonements (SBA) un starptautiskais starpbibliotēku abonements (SSBA), lai iegūtu papildus informāciju no Latvijas un citu valstu bibliotēkām. Tie ir izveidoti, lai tiktu galā ar šīm problēmām. Neviena bibliotēka nevar iekļaut savā krājumā visus informācijas avotus. Ja tev būs nepieciešams dokuments, kas nav tuvākajā bibliotēkā, tad to varēsi saņemt no citas bibliotēkas. Lai saņemtu dokumentus ar starpbibliotēku abonementa starpniecību, jāaizpilda pasūtījuma kartīte, kurā jānorāda dati par sev nepieciešamo izdevumu. Tev, iespējams, būs jāsamaksā pasta izdevumi, bet visu pārējo nokārtos bibliotēka.

Visas bibliotekārās iestādes iedala tipos un veidos. Katram tipam ir noteiktas pazīmes un funkcijas. Atbilstoši Latvijas Republikas Bibliotēku likumam (1998) Latvijā darbojas divu tipu bibliotēkas: publiskās bibliotēkas un zinātniskās bibliotēkas.

Publiskās bibliotēkas

Šīs bibliotēkas darbojas cilvēku neprofesionālo interešu un vajadzību apmierināšanai. Mūsdienu publiskās bibliotēkas pilda kultūras, informācijas, izglītības un sociālās funkcijas. Tās ir tautas bibliotēkas pieaugušajiem un bērniem, vidējās izglītības posma bibliotēkas, karadienestu un ieslodzīto vietu bibliotēkas, nacionālo kultūras biedrību un sabiedrisko organizāciju bibliotēkas.

Tautas bibliotēkas pieaugušajiem un bērniem

Tautas bibliotēku pakalpojumu izmantošana ir atkarīga no tā, kur tu dzīvo un kādas bibliotēkas ir pieejamas. Ja dzīvo vai strādā lielā pilsētā, tad, iespējams, tavā bibliotēkā būs grāmatu tūkstoši, vairākas nodaļas un liels darbinieku skaits. Bet pagastā vai pilsētas nomalē var būt maza bibliotēkas filiāle, atvērta tikai dažas stundas nedēļā, vai arī bibliobuss, kas tikai vienu

reizi nedēļā iegriežas tavā ciematā. Neatkarīgi no bibliotēkas lieluma bibliotēkas savstarpēji sadarbojas, tāpēc var saņemt grāmatas un informāciju arī no citām bibliotēkām.

Bibliotēkas ir arī medicīnas iestādēs. Tās veidojas un funkcionē kā publiskas bibliotēkas ar universālu krājumu. No šīm bibliotēkām tu nevarēsi paņemt grāmatas uz mājām, personāls vienmēr centīsies palīdzēt un noskaidrot ikvienu jautājumu. Šajās bibliotēkās ir literatūra, kas slimniekiem noder atpūtas un atveseļošanās brīžos.

Var būt specializētas tautas bibliotēkas. Piemēram, *Svešvalodu literatūras bibliotēka* pastiprināti papildina savu fondu svešvalodās. Tu varēsi saņemt dokumentus angļu, čehu, franču, vācu, itāļu, poļu, spāņu un mazāk populārās valodās. Dažādu tautu izdevumi var būt ne tikai interesanti, bet arī noderīgi studentiem, ja, piemēram, klasiskā literatūra ir pieejama vienlaicīgi dažādās valodās. Bibliotēka būs liels palīgs svešvalodu studijām.

Latvijā dažas bibliotēkas pilda arī klubu funkcijas, kas realizējas kā dažādu pulciņu, sekciju, lasītāju klubu un citas bezmaksas un maksas aktivitātes. Rīgā šādi darbojas *Imantas, Sarkandaugavas, Pļavnieku, Bolderājas bibliotēkas – klubi*.

Ja vēlies kļūt par tautas bibliotēkas lietotāju, jāaizpilda pieteikuma veidlapa. Tikai jāņem vērā, ja grāmatas turēsi pārāk ilgi, pazaudēsi tās vai ļausi sunim sagrauzt, tad būs jāatmaksā zaudējuma vērtība vai jāatnes vietā līdzvērtīga grāmata. Nomas maksa būs arī tad, ja gribēsi paņemt video, mūzikas ierakstus. Dažu bibliotēku lasītavās jāmaksā par dokumentu izsniegšanu laikā, kad bibliotēka ir slēgta. Tas attiecas uz tiem materiāliem, kuri nav paredzēti līdznešanai uz mājām.

Vidējās izglītības posma bibliotēkas

Lai arī kurā mācību iestādē tu mācītos, radīsies nepieciešamība izmantot bibliotēku. Minēto bibliotēku krājumu saturs ir atkarīgs no mācību iestādes lieluma un mācību priekšmetiem, kurus tajā apgūst. Šajā bibliotēku grupā ietilpst skolu bibliotēkas, vidējo mācību iestāžu, arodskolu bibliotēkas.

Bibliotēka būs pirmajā vietā, kad vajadzēs meklēt informāciju. Visas izglītības iestādes saprot labas bibliotēkas nozīmi izglītības iegūšanā. Kaut arī tev, iespējams, ir jāstrādā ar to, kas ir pieejams skolas bibliotēkā, svarīgi ir arī zināt to, kas vēl eksistē šajā nozarē un var būt noderīgs. Pat, ja bibliotēka ir ļoti laba, atceries, ka tādi paši materiāli būs arī citiem skolēniem tavā klasē. Bet, ja tev būs pieejami vēl kādi citi informācijas avoti, tad vari neuztraukties par atkārtošanos.

Tiklīdz skolēni iemācās izmantot bibliotēku, viņi cenšas salīdzināt, novērtēt informācijas avotus un attīsta kritisku domāšanu. Šādu iemaņu apgūšanu ieteicams ietvert ikvienas skolas mācību programmā. Bibliotēkā skolēni iemācās likt lietā dažādus informācijas avotus un izteikt sevi dažādos veidos, tas ir, ar skaņu un attēlu līdzekļiem. Elektroniskā informācija ir mūsdienu skolas bibliotēkas kā skolas kultūras un informācijas centra neatņemama sastāvdaļa. Tie dod iespēju skolēniem praktiski lietot teorētiskās zināšanas informātikā un iespēju praktizēties vajadzīgās informācijas atrašanā. Iespējams, dators sākumā var būt tikai izklaides līdzeklis, bet nenoliedzami tas piesaista skolēnu interesi bibliotēkai kā informācijas ieguves vietai.

Daudzās valstīs skolu bibliotēkas ir pārtapušas par skolu informācijas centriem. Arī Latvijā jau sāk darboties šādi centri, kuru darbības programmu svarīgākais komponents ir mediju dažādība, informācijas pieejamības vieglums, virkne pakalpojumu un aktivitāšu, kas piesaista tos cilvēkus, kuri vēlas mācīties. Pakalpojumu virkne var būt tikpat atšķirīga kā informācijas meklēšana tiešsaistes datu bāzēs, SBA, audiovizuālo materiālu izmantošana klasēs vai datoru izmantošana rakstu darbiem, vai mācību nolūkos. Skolas informācijas centros iespējams strādāt ar visa veida audiovizuālajiem materiāliem, kompaktdiskiem, datorprogrammām, internetu.

Karadienestu un ieslodzīto vietu bibliotēkas

Publisko bibliotēku skaitu papildina arī šādas bibliotēkas, kas apkalpo konkrētu lasītāju kontingentu. Ieslodzījuma vietās atrodams universāls dokumentu krājums. Savukārt, karadienestu bibliotēkas ir paredzētas brīvā laika pavadīšanai un kultūras līmeņa celšanai, kā arī dienestam nepieciešamo speciālo zināšanu apguvei.

Sabiedrisko organizāciju bibliotēkas

Latvijā darbojas nacionālo kultūras biedrību bibliotēkas: *Rīgas ebreju kopienas, Latvijas Poļu savienības, Ukraiņu biedrības, Krievu sabiedrības Latvijā* un citas bibliotēkas. Pārsvarā šajās bibliotēkās atrodami dokumenti nacionālajās valodās un ar biedrības darbību saistīta informācija.

Sabiedrisko organizāciju bibliotēkas ir *arodbiedrību* bibliotēkas, kas nodrošina bibliotekāro apkalpošanu lasītāju darba vietās. Sakarā ar rūpniecības krīzi pēc 1991. gada Latvijā ļoti cieta arodbiedrību bibliotēkas un pašreiz šīs bibliotēkas tikpat kā nedarbojas.

Zinātniskās bibliotēkas

Zinātniskās bibliotēkas ir Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Akadēmiskā bibliotēka; akadēmiskās bibliotēkas, kuru skaitā ietilpst Latvijas Medicīnas akadēmijas (Rīgas Stradiņa universitātes) bibliotēka, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka; speciālās bibliotēkas attiecīgās nozares zinātniekiem un speciālistiem. Par šīm bibliotēkām plašāk stāstīts nodaļā «Informācijas iestāžu apskats».

Uzņēmējdarbības iestāžu bibliotēkas ir speciālās bibliotēkas tādu firmu, asociāciju un iestāžu darbinieku vajadzībām, kuriem ir nepieciešama biznesa informācija. Tajās iespējams atrast patiešām specializētus materiālus un saņemt lietpratēja padomu. Ja kādai firmai ir kaut kas kopīgs ar tavu darbības sfēru, tad lietderīgi izpētīt tās informācijas resursus. Tomēr pastāv iespēja, ka netiksi pie šīs firmas bibliotēkas dokumentiem. Atļauja tos izmantot tiks saņemta atkarībā no tā, cik labi pārliecināsi firmas darbiniekus par šo dokumentu nepieciešamību.

Nozaru speciālās bibliotēkas

Latvijas medicīnas bibliotēku tīklā 2000. gadā ietilpa 35 speciālās medicīnas bibliotēkas, *Medicīnas zinātniskā bibliotēka* ar filiālēm, *Latvijas Medicīnas akadēmijas (Rīgas Stradiņa Universitātes) bibliotēka*. Latvijā nenotiek precīza medicīnas bibliotēku uzskaite, tāpēc arī statistiskie dati var būt mainīgi. Jebkurā medicīnas iestādē ir neliela medicīnas literatūras kolekcija vai bibliotēka, kuras attīstība ir atkarīga no iestādes galvenā ārsta darbības politikas.

Lietotāju vajadzības pēc zinātniski tehniskās, normatīvi tehniskās un patentu informācijas nodrošina *Patentu tehniskā bibliotēka*. Arī par to plašāk stāstīts nodaļā «Informācijas iestāžu apskats».

Pētniecības iestāžu bibliotēku krājumi ir veidoti pētnieku informacionālo vajadzību nodrošināšanai. Šajās bibliotēkās būs informācija, kas ir saistīta ar konkrētās iestādes pētāmo tēmu vai nozari, piemēram, *Literatūras, folkloras un mākslas institūtu, Projektēšanas institūtu, Radioastrofizikas observatorijas bibliotēkas*.

Valsts pārvaldes iestāžu bibliotēkām pieskaitāmas Saeimas, ministriju, departamentu, pašvaldību, kā arī citas bibliotēkas.

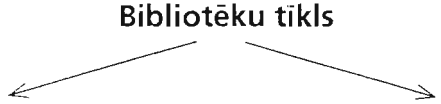

Publiskās bibliotēkas

Valsts un pašvaldību bibliotēkas
Skolu bibliotēkas
Ārstniecības un atpūtas iestāžu bibliotēkas
Militāro dienesta vietu bibliotēkas
Neredzīgo bibliotēkas
Ieslodzījuma vietu bibliotēkas
Sabiedrisko organizāciju bibliotēkas
Paju sabiedrību bibliotēkas

Zinātniskās bibliotēkas

Latvijas Nacionālā bibliotēka
Akadēmiskās bibliotēkas
- Latvijas Akadēmiskā bibliotēka
- Augstskolu bibliotēkas

Speciālās bibliotēkas
- Patentu tehniskā bibliotēka
- Medicīnas zinātniskā bibliotēka
- Nozaru bibliotēkas
- Likumdošanas un izpildvaras bibliotēkas
- Tehniskās bibliotēkas
- Profesionālo biedrību bibliotēkas
- Muzeju, arhīvu, izdevniecību bibliotēkas

Elektroniskās bibliotēkas

Ar jaunu informācijas tehnoloģiju rašanos un attīstību noticis nozīmīgs pavērsiens bibliotēku attīstībā, jo tradicionālām bibliotēkām paveras daudzas jaunas iespējas informācijas pakalpojumu sniegšanā. Cilvēki apmeklē bibliotēkas, lai meklētu veidus, kā piekļūt informācijai un iegūt «informāciju par informāciju», kas atspoguļotu vajadzīgo iespieddarbu. Ja šīs abas vajadzības tiks nodrošinātas, cilvēkiem nebūs nepieciešamība apmeklēt bibliotēku. Tas nozīmē, ka praktiski nebūs darba vietu elektroniskā gadsimta bibliotēkās, klientus apkalpos datori un telekomunikācijas. Šāda veida bibliotēku mērķis ir apmierināt klientus pēc pieprasījumiem ar tekstu kopijām, audio un video materiāliem. Elektroniskā bibliotēka piedāvā iespēju izmantot dažādu bibliotēku katalogus un meklēt datu bāzēs. Visi dokumenti lasāmi uz ekrāna, var būt uzkrāti uz datnes (failā) vai disketes, vai arī izdrukāti lasīšanai citā laikā.

Bibliotekāri šāda veida bibliotēkās izpilda konsultantu un informācijas piegādātāju funkcijas elektronisko bibliotēku sistēmas ietvaros.

Virtuālā bibliotēka ir jēdziens, kas apzīmē attālinātu un pastarpinātu pieeju bibliotēku saturam un pakalpojumiem, kā arī citiem informācijas avotiem. Elektroniskais tīkls nodrošina pieeju informācijai gan elektroniskajos, gan tradicionālajos izdevumos, tādējādi izveidojot visu pasauli aptverošu bibliotēku. Virtuālās bibliotēkas pastāvēšanu nodrošina trīs obligāti elementi: lietotājs, informācija digitālā formā un datorizēts tīkls. Par virtuālo bibliotēku tās pilnā – vispasaules – formā varēs runāt tikai tad, kad visa informācija būs pieejama elektroniski.

Kaut arī elektroniskās publikācijas jau kļuvušas populāras, tās nespēj aizstāt iespiestos informācijas avotus, jo:

a) izveidojušās gadsimtu tradīcijas lasīt iespieddarbus, fiziski saskaroties ar tiem;
b) cilvēkiem ir ērti lasīt, turot grāmatu rokās;
c) cilvēki veikuši milzīgus ieguldījumus, nostiprinot iespiesto dokumentu tehnoloģiju;
d) diezgan sarežģīta ir elektronisko mediju produkciju lasīšana;
e) elektronisko mediju produkcijai ir augsta cena un arī aprīkojuma neērtības.

Bibliotēku struktūra un personāls

Bibliotēkas piedāvā lasītājiem iespēju lietot iespieddarbus un citus informācijas avotus lasītavās, saņemt tos lietošanai mājās, pasūtīt no citām bibliotēkām ar starpbibliotēku abonementa palīdzību, veic teksta dokumentu kopēšanu, nodrošina ar tehniskiem līdzekļiem mikroformu lasīšanai, ierakstu atskaņošanai, datu bāzu izmantošanai, kā arī citus pakalpojumus.

Abonements ir individuālās un kolektīvās lasītāju apkalpošanas forma, kas paredz dokumentu izsniegšanu lasītājiem lietošanai ārpus bibliotēkas uz noteiktu laiku.

Lasītava ir ar lasītāju darba vietām aprīkota telpa, kurā bibliotēkas lasītāji izmanto dažādus dokumentu veidus. Ja atļauj telpas, bibliotēkas veido lasītavu sistēmu dažādu lietotāju vajadzību apmierināšanai.

Uzziņu nodaļa veido enciklopēdiju, vārdnīcu, rokasgrāmatu, periodisko izdevumu un citu uzziņu informācijas avotu krājumu lietošanai bibliotēkas telpās.

Bērnu nodaļa ir bērnu un pusaudžu vajadzībām īpaši iekārtota bibliotēkas daļa.

Periodikas nodaļa veido periodisko izdevumu krājumu.

Tehniskās informācijas nodaļa ir īpaši nepieciešama, ja tavā pilsētā ir attīstīta rūpniecība, kurā nodarbināts speciāli apmācīts personāls.

Mākslas nodaļa var aptvert dažādas mākslas nozares, arī arhitektūru, dizainu un pat modi. Iespējams, ka tajā ir liela fotogrāfiju un katalogu kolekcija.

Protams, ka atbilstoši bibliotēkas lietotāju vajadzībām veido arī citas nodaļas.

Bibliotēkas cenšas apkalpot lasītājus ar *īpašām vajadzībām,* piemēram, vājredzīgos un neredzīgos. Visbiežāk tās piedāvā palielinātā drukā iespiestas grāmatas, skaņu grāmatas, grāmatas Braila rakstā, piegādā grāmatas mājās.

Bibliotēkas personālu var iedalīt it kā divās grupās. Vienā grupā ietilpst profesionāli bibliotekāri, bet otrā tādi darbinieki, kuri nav speciāli mācījušies šo profesiju. Bibliotekāri šo nozari augstskolā ir studējuši 4 gadus un ieguvuši sociālo zinātņu bakalaura diplomu bibliotēkzinātnē un informācijā. Daži no viņiem ir saņēmuši bakalaura grādu kādā citā zinātnē un pēc 2 gadiem – maģistra grādu bibliotēkzinātnē un informācijā.

Akadēmiski izglītoti un profesionāli pieredzējuši bibliotekāri var vadīt bibliotēku un tās personālu, nosaka bibliotēkas krājumu veidošanas politiku, veic bibliotēkas pamatuzdevumus – dokumentu klasificēšanu, kataloģizēšanu un indeksēšanu, mūsdienās jau automatizētā vidē. Bibliotekāri ir atbildīgi par dokumentu izsniegšanu un atpakaļnodošanu bibliotēkā, grāmatu izvietojumu un kārtību plauktos, citiem bibliotēkā pieejamiem informācijas resursiem. Bibliotēku personāla profesionalitāte ir garantija tev piedāvāto pakalpojumu līmenim.

Ko bibliotēkas veic?

Iedomāsimies, ka jānoskaidro:

a) sena aizbraukuša drauga telefons;
b) informācija par Lielo Franču revolūciju kontroldarbam vēsturē;
c) kāds laiks jūlijā ir Stokholmā;
d) kā pagatavot ķīniešu iecienītākos ēdienus;
e) kas ir *EFL* (*English for Foreign Learners*);
f) kā nokļūt līdz jaunajam disko klubam;
g) kādas grāmatas ir sarakstījis Imants Ziedonis;
h) kura ir vislabākā kompaktdisku sistēma;

k) kur ir dzimis mans vecvectēvs;
l) kāda ir tuvākā vingrošanas kluba adrese.

Lai saņemtu atbildes uz visiem jautājumiem, ir nepieciešami informācijas avoti, kas pieejami skolas bibliotēkā, tuvākajā tautas bibliotēkā vai varbūt pat speciālā bibliotēkā.

Bibliotēkas ir plašas informācijas iegūšanas vieta. Tās spēj uzglabāt plašu informācijas daudzumu, kuru ikviens cilvēks var iegūt jebkurā laikā. Apzinot pat pusi no piedāvātā informācijas daudzuma, var izmantot bibliotēku pakalpojumus šādām vajadzībām:

a) atrast atbildi uz vienkāršu jautājumu;
b) paņemt kaut ko palasīt gara ceļojuma laikā;
c) apgūt jaunas iemaņas;
d) saņemt materiālus eksāmena kārtošanai;
e) atklāt jaunu un interesantu informāciju u. c.

Mūsdienīga bibliotēka pilda 3 pamatfunkcijas: informācijas, izglītības, izklaides. Šie trīs «i» ir 3 pamatvirzieni, uz kuriem balstās bibliotēkas darbība.

Kā sameklēt tev piemērotāko bibliotēku?

Vai tu jūties bibliotēkā kā mājās? Ne vienmēr, jo dažas bibliotēkas vēl aizvien ir izvietotas ļoti vecās celtnēs, kuras dažreiz ir tumšas, drūmas un nepievilcīgas. Ja tuvākā arī ir tāda, tad neesi pārāk bargs pret bibliotēkas personālu, jo jebkurā ir iespējams sastapt izpalīdzīgus un draudzīgus darbiniekus.

Ienākot bibliotēkā, palūkojies apkārt, lai iegūtu pirmos priekšstatus par šīm telpām. Vai šeit ir atsevišķas nodaļas, piemēram, lasītava, abonements? Vai vari ieraudzīt kādus uzrakstus, kas norādītu, kur un ko atrast? Labi organizētā bibliotēkā izvietoti saprotami uzraksti, plakāti, katalogi, ceļveži un citi orientieri. Vai bibliotēkā laipni sagaida lasītājus? Vai tajā ir pietiekami plaša jaunākā informācija? Veltī tam laiku un nesteidzies!

Pavēro to visās bibliotēkās, kurās iegriezies – mācību, medicīnas un citu iestāžu bibliotēkās. Vai ir pietiekami tīrs, bet ne tik nevainojami, ka jābaidās pat pieskarties? Vai tur visapkārt ir telpaugi, gleznas un labi orientieri? Ja tev ir paveicies atrast bibliotēku, kura tiek mīlēta, tad vari būt pārliecināts, ka sastapsi arī kvalificētus darbiniekus.

Iepriekš centies noskaidrot, vai bibliotēka, kuru esi nolēmis izmantot, sniegs tev nepieciešamo informāciju. Vienmēr sāc ar to, ko jau zini un visu turpmāko informācijas meklēšanu balsti uz tā. Vienmēr:

a) pārbaudi bibliotēkas katalogā visus sev jau zināmos avotus vai arī tos, kuri ir minēti informācijas avotu sarakstā. Neaizmirsti saglabāt piezīmes par atrastajiem dokumentiem;
b) pārbaudi bibliotēkas alfabētisko priekšmetu rādītāju. Vispirms izveido sarakstu ar svarīgākajiem atslēgvārdiem (vārds vai vārdkopa, kura apzīmē dokumenta saturā aprakstīto priekšmetu un satur būtisku informāciju par tekstu) tava darba tematā. Pieraksti katra klasifikācijas indeksu! Ne vienmēr dokumenta virsraksts atspoguļo tā saturu pilnībā. Atlasi dokumentus ar tematu saistītajās nozarēs;
c) atlasi tik daudz informācijas, cik iespējams. Sāc visu informāciju apskatīt un apsvērt.

Neaizmirsti izmantot caurskatīšanas vai arī izšķirstīšanas metodes, par kurām stāstīts grāmatas nodaļā «Darbs ar informācijas avotiem», un neizšķied laiku, cenšoties izlasīt dokumentu pilnībā.

Bibliotēku lietošanas noteikumi

Izvairies no bibliotēkām, kurām uzraksti sākas ar «ne», bet meklē tādas, kuras tevi sagaida ar uzrakstu «laipni lūdzam».

Vienmēr ir tādi lasītāji, kas ignorē noteikumus, raksta bibliotēkas grāmatās un rada problēmas gan personālam, gan citiem bibliotēkas lietotājiem. Tieši tāpēc bibliotēkās ir noteikumi, kuriem vajadzētu būt īsiem, skaidriem un saprotamiem ikvienam.

Dažādās bibliotēkās būs atšķirīgi lietošanas noteikumi, jo atšķirīgi var būt piedāvātie pakalpojumi, bet pamatnoteikumi gan zinātniskajās, gan publiskajās bibliotēkās ir vienādi. Pierakstoties bibliotēkā, tu iepazīsies ar bibliotēkas lietošanas noteikumiem, uzrādīsi pasi vai citu personu apliecinošu dokumentu. Tad aizpildīsi lasītāja reģistrācijas kartīti. Tev izsniegs lasītāja karti, kurā atzīmēs grāmatas atdošanas termiņu un izsniegto vienību skaitu (publiskajās bibliotēkās), bet zinātniskajās bibliotēkās ar šo karti izmantosi visas bibliotēkas struktūrvienības. Projekta «Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma» ietvaros ir paredzēta vienota lietotāju reģistrācija visās Latvijas bibliotēkās. Detalizētāka informācija par šo projektu ir atrodama internetā: http://www.linc.lv

Nevienā bibliotēkā izdevumus, kas atrodas lasītavās, līdznešanai neizsniedz. Abonementa lietošanas noteikumi būs atšķirīgi. Publiskajās bibliotēkās līdznešanai izsniegs ne vairāk kā piecus iespieddarbus un to lietošanas termiņš ir 14 dienas, bet šo termiņu var pagarināt divas reizes. Ja laikā neatdosi iespieddarbus, tad bibliotēkai ir tiesības pieprasīt soda naudu. Ja

bibliotēkas apkalpošanas zona nav tava patstāvīgā dzīvesvieta vai esi pierakstīta (s) uz laiku, tad bibliotēkas materiālus uz mājām varēsi saņemt pēc drošības naudas iemaksas. Zinātniskajās bibliotēkās abonementu izmantot ir tiesības tikai noteiktām lasītāju grupām.

Kā bibliotēka popularizē savus krājumus?

Bibliotēkas krājumu atspoguļošanai tradicionāli izmanto noteiktus popularizēšanas paņēmienus, kurus nosacīti var iedalīt šādās grupās: mutvārdu, uzskatāmās un iespiedformas (arī elektroniskās).

Mutvārdu pasākumi tiek uzskatīti par visefektīvāko publicitātes metodi. To realizē rīkojot ekskursijas pa bibliotēku, bibliotēkas atvērto durvju dienas, apmācot lasītājus bibliotēkas izmantošanā, bibliotēku sarīkojumus, informācijas dienas, grupu konsultācijas, diskusijas, priekšlasījumus, referātus, stāstījumus, sarunas par grāmatām, sarunas par katalogiem un informācijas avotiem, arī par literatūras meklēšanu un citos.

Uzskatāmās formas

Izstādes ir vispopulārākā bibliotēkas publicitātes forma, efektīvs lasītāju intereses piesaistīšanas līdzeklis. Tradicionāli ar izstādi saprot grāmatu izstādi, taču kopumā bibliotēku pašu var uzskatīt par izstādi. Vairākums bibliotēku izstādes veido no dažādiem dokumentiem. Tās var būt jaunieguvumu izstādes, izstādes-palīgs skolas mācību programmas tēmu apguvei, veltītas konkrētai personai, svētkiem, vēsturiskiem notikumiem. Pēc formālām pazīmēm var būt speciālās jeb pagaidu izstādes, ilglaicīgas izstādes (apmēram 3 mēneši), kompleksās izstādes (tajās kopā ir apvienotas vairākas izstādes), ceļojošās un arī viesizstādes (kādai citai iestādei vai personai bibliotēka atļauj izmantot savas telpas). Laba izstāde vienmēr apkopo neparastu un interesi veicinošu informāciju. Informāciju sniedz ne tikai grāmatas, bet arī citi dokumenti: video, audio kasetes, elektroniskie dokumenti, kā arī kultūras piemineklī. Izstādes cenšas noformēt uzskatāmas un pievilcīgas apmeklētājiem.

Iespiedformas

Šī popularizēšanas forma arī tiek bieži izmantota kartīšu katalogu, iespiesto katalogu un kartotēku, bibliogrāfisko izdevumu, ceļvežu un citādā veidā. Tie izmantojami, meklējot nepieciešamo informāciju, un darba gaitā bieži vien atklās interesantu papildus informāciju.

Citi informācijas iestāžu pakalpojumi

Vai bibliotēka informē par visiem piedāvātajiem pakalpojumiem? Vai ir iespējams uzzināt par starpbibliotēku abonementa izmantošanu? Kā meklēt

informāciju ar datora palīdzību dažādās datu bāzēs vai internetā? Kā saņemt dokumenta kopiju?

Bibliotēkas piedāvātos pakalpojumus reklamē dažādi. Abonementā, lasītavā, uzziņu dienestā vai citā nodaļā tev sniegs īsu izklāstu par pazīstamākajiem un izplatītākajiem pakalpojumiem.

Mūzikas ierakstu kolekcijas

Lielākajās publiskajās bibliotēkās ir mūzikas ierakstu nodaļas, kur var abonēt ne tikai kasetes, bet arī nošu izdevumus. Kasetēs un ierakstu lentēs var būt pieejama ne tikai mūzika, bet arī palīgmateriāli literatūrā un valodu apguvei. Bibliotēkās noteikti būs piemērots aprīkojums šāda veida kolekcijas izmantošanai.

Video ierakstu kolekcijas joprojām ir samērā reti sastopamas un darbojas līdzīgi Mūzikas ierakstu nodaļai. Tev ir jāmaksā kā bibliotēkas klientam un, iespējams, arī neliela summa par katru izvēlēto videokaseti. Neaizmirsti pārbaudīt, kādas kvalitātes video ierakstus tu paņem no bibliotēkas un kādus aiznes atpakaļ. Video ierakstu ieguves vieta bibliotēkā darbojas pēc video nomas principiem, bet bibliotēkas piedāvā saturiski kvalitatīvāku krājumu. Mūsdienu mācību iestāžu bibliotēkās tiek veidotas studijām paredzētu video ierakstu kolekcijas.

Patentu dokumentācija

Jauno izgudrojumu juridisku apstiprinājumu apstiprina patents. Tas nozīmē, ka neviens vairs nedrīkst kopēt šo ideju un saņemt tam finansiālu atbalstu. Patents ir ierakstīts ar visām izgudrojuma detaļām, ieskaitot arī tehniskos rasējumus, un ir bibliotēkas, kuras glabā to kopijas. Šī ir ļoti specializēta bibliotēkas daļa, tajā ir nepieciešams augsti sagatavots personāls, kurš orientējas šāda veida dokumentos. Vienā no Latvijas lielākajām bibliotēkām – Patentu tehniskajā bibliotēkā ir atrodams vispilnīgākais patentu dokumentācijas krājums, par to plašāk nodaļā «Informācijas iestāžu apskats».

Tematiskās kolekcijas

Dažas bibliotēkas vāc dokumentus par noteiktu tematu vai laika posmu un veido kā atsevišķu kolekciju. Tāda veida kolekcijas var būt ļoti noderīgas, ja ir nepieciešams plašs dokumentu klāsts par vienu noteiktu tematu. Kolekciju kvalitāte ir atkarīga no bibliotēkas darbinieku izpratnes par temata aktualitāti. Piemēram, daži bibliotekāri dod priekšroku dokumentiem, kuri ir iegūti no demonstrētām izstādēm. Nereti Latvijā un ārzemēs dzīvojošās personas atstāj savas personīgās specializētās grāmatu kolekcijas bibliotēkā, kur tās parasti glabājas atsevišķi.

Novadpētniecības kolekcijas

Publiskās bibliotēkas vienmēr vāc vienkopus visus materiālus, kas ir saistīti ar noteiktu pilsētu vai tās apkārtni. Lielākajās bibliotēkās bieži vien ir speciāli bibliotekāri, kuri ar to nodarbojas un palīdz pētniekam rast atbildes uz vajadzīgajiem jautājumiem.

Palielinātā drukā iespiestās grāmatas

Lai palīdzētu cilvēkiem ar redzes problēmām, ir bibliotēkas, kurās atrodas palielinātā drukā iespiestas grāmatas.

Ir bibliotēkas, kuras īpaši organizētas neredzīgajiem lasītājiem. Tajās ir speciāls tehniskais nodrošinājums: lupas, lasāmās mašīnas un citi speciāli palīglīdzekļi. Latvijas Neredzīgo bibliotēka un tās 7 filiāļu (Balvos, Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā, Liepājā, Rēzeknē, Ventspilī) lasītāji var saņemt izdevumus sev piemērotā formā – grāmatas neredzīgo (Braila) rakstā un ieskaņotās grāmatas gan abonementā, gan pa pastu. Pasta sūtījumi redzes invalīdiem ir bez maksas.

Pārvietojamās bibliotēkas jeb *bibliobusi* dodas pie cilvēkiem, kuri nespēj apmeklēt bibliotēkas pilsētā, vai arī uz mājām pie tiem, kuriem ir grūtības pārvietoties. Bibliobusu darbinieki ir speciāli sagatavoti darbam ar šādiem cilvēkiem.

Dažas bibliotēkas veido arī *ilustrāciju kolekcijas*, kas tiek glabātas noteiktas tematiskās kolekcijas ietvaros.

Mūsdienu bibliotēkas plaši piedāvā *kserokopēšanas* iespējas. Tomēr Autortiesību likums uzstāda stingrus noteikumus, nosakot ko, kādam nolūkam un kā var kopēt. Ja izmanto šo pakalpojumu, tad atceries, ka noteikti uz nokopētā materiāla ir jāpieraksta oriģinālā avota nosaukums un visas pārējās ziņas par šo avotu.

Lasāmatmiņas kompaktdiski (CD ROM) ir iegaumēšanas iekārta, ko izmanto kā teksta, grafikas un arī augstas kvalitātes skaņas glabātāju. Tas ir liela apjoma informācijas nesējs, kurā ar lāzera stara palīdzību ierakstīta apmēram 300 000 lappušu teksta vai informācija, kas pārraidāma kā skaņa, video vai attēls.

Datu bāzes

Informācijas meklēšana nav iedomājama bez tiešsaistes, nesaistes un lasāmatmiņas kompaktdisku datu bāzēm, kas pasaulē ir kļuvušas par galveno bibliogrāfiskās uzziņu un pilnu tekstu informācijas avotu. Datu bāzes satur informāciju par attiecīgo tematiku, neatkarīgi no tā, kur materiāls ir publicēts. Daudzos gadījumos bez dokumenta bibliogrāfiskā apraksta datu bāzes satur

arī citu vērtīgu informāciju, piemēram, atslēgvārdus, citēšanas biežumu, ziņas par autoriem. Vairākās datu bāzēs ir kvalitatīvi dokumentu referējumi, kuri dod iespēju tuvāk iepazīt materiālu un rezultātā pilnais teksts nemaz nav nepieciešams.

Bakalauru un maģistru darbi

Aizstāvētie un augsti novērtētie darbi balstās gan uz nopietnām publikācijām un zinātnieku pētījumiem, gan uz pētnieciskām procedūrām, kuras veic pats autors. Tos raksta studenti studiju laikā akadēmiskā grāda iegūšanai. Lielākā daļa no šiem darbiem izmantojami kā palīglīdzekļi, lai veiktu dažādus pārbaudījumus (testus, kontroldarbus u. c.). Bakalauru un maģistru darbos vienkopus ir savākta bieži vien unikāla informācija, kas nosaka to vērtību. Tie ir pieejami augstāko mācību iestāžu bibliotēkās vai fakultāšu metodiskajos kabinetos.

Augstākā zinātniskā doktora grāda iegūšanai ir nepieciešams izstrādāt un aizstāvēt zinātnisku darbu *disertāciju (promocijas darbu),* kam tiek izvirzītas noteiktas prasības. Disertāciju aizstāvēšanai ir nepieciešams arī darba kopsavilkums, kurus tiražē un izsūta uz bibliotēkām. Pilns disertāciju teksts un arī kopsavilkumi glabājas tajās mācību iestādēs, kur šis darbs ir aizstāvēts.

Materiāli pašmācībai ir diezgan jauna veida materiāli un ne vienmēr tādus atradīsi savā mācību iestādē. Šādi materiāli apvieno mācību materiālu komplektu, kas nepieciešami kāda temata vai priekšmeta studijām.

KĀ MEKLĒT INFORMĀCIJU ?

Iedomājies, ka esi bibliotēkā. Nekur nevari ieraudzīt personālu un nav nekādas sapratnes, kādas nodaļas eksistē un kam vajadzētu jautāt. Šāds būtu neveiksmīgākais piemērs, ar kādu tu varētu sastapties, bet ir maz ticams, ka jebkad atradīsi tik sliktu bibliotēku! Ja tomēr tā ir, tad nekautrējies izteikt savas domas pirmajam sastaptajam bibliotēkas darbiniekam. Tomēr, pat vislabāk vadītajās un organizētajās bibliotēkās ne vienmēr ir viegli atrast informāciju par nepieciešamo tematu.

Ja esi sameklējis savām vajadzībām piemērotāko bibliotēku, tad nākamais solis – nepieciešamā nodaļa. Kā atrast konkrētu grāmatu? Ja tā ir liela bibliotēka, tad tur var būt vismaz 2 vai 3 plaukti par interesējošo tematu, tādējādi vajadzīgās grāmatas atrašana var būt kā adatas meklēšana siena kaudzē. Tāpēc lietderīgi iepazīt bibliotēkas katalogu un klasifikācijas sistēmu.

Pirms sākt meklēt katalogā vai plauktos, lietderīgi precizēt nepieciešamā izdevuma raksturojošos datus. Tas palīdzēs noteikt, ko vēlies, un padarīs vieglāku pareizās kataloga daļas izvēlēšanos. Pamatdati ir noskaidrojami, atbildot uz šādiem jautājumiem.

1. Vai es zinu meklējamās grāmatas autoru?
2. Vai es zinu meklējamās grāmatas nosaukumu?
3. Vai meklēju konkrētu grāmatu, vai visus pieejamos informācijas avotus par noteiktu tematu?
4. Vai man ir nepieciešams jaunākais izdevums?
5. Vai man noderēs kartes, diagrammas, ilustrācijas?
6. Vai man ir nepieciešami tikai grāmatizdevumi vai noderēs arī video, audio kasetes, diapozitīvi un citi materiāli?

Katalogs ir visas bibliotēkas krājuma bibliogrāfiskais modelis. Ja tu atrodies lielā bibliotēkā, kurā ir vairākas nodaļas, pārbaudi kataloga aptvērumu: katalogs atklāj visas bibliotēkas vai noteiktas nodaļas saturu. Pastāv dažādu

veidu katalogi: skapji ar atvilktnēm, kurās ir tūkstošiem drukātu kartīšu, un elektroniskie jeb datorkatalogi. No jebkura kataloga vajadzētu saņemt adekvātu atbildi. Pie jebkura kataloga jābūt instrukcijām par to izmantošanas iespējām.

Katalogā ir viegli nepamanīt kādu vērtīgu informāciju, ja pilnībā neizproti tā kārtojumu. Neatkarīgi no izmantojamā kataloga veida un formas, vajadzētu prast atbildēt, piemēram, uz šādiem jautājumiem.

1. Vai bibliotēkā ir tev nepieciešamā Krišjāņa Valdemāra grāmata «Tēvzemei»?
2. Kurā plauktā tā ir novietota?
3. Ko vēl bibliotēkā var atrast par Krišjāni Valdemāru?
4. Es vēlos uzzināt, kas ir sarakstījis grāmatu ar nosaukumu «Baltais ceļš».
5. Kur es varu atrast grāmatas par kodolenerģiju?
6. Man ir nepieciešams pasta karietes attēls. Kādas grāmatas ir par pasta karietēm un vai tajās ir attēli?
7. Vai bibliotēka ir saņēmusi enciklopēdijas «Kas ir kas?» jaunāko izdevumu?
8. Vai kataloga ieraksti ietver tikai grāmatas vai arī citus dokumentu veidus, piemēram, skaņu plates vai video kasetes?

Bibliotēkas katalogā, kartīšu vai elektroniskajā, vienmēr būs:

a) plaukta indekss (grāmatas šifrs, kuru tev noteikti ir nācies meklēt katalogā);
b) klasifikācijas indekss, kas atklāj ziņas par dokumenta saturu (kā šis indekss tiek veidots, lasiet sadaļā «Kāpēc ir nepieciešama klasifikācija»).

Šie indeksi kopā ar nozīmīgākajām ziņām par dokumentu veido bibliogrāfisko ierakstu, kas ir veidots stingri noteiktā kārtībā pēc īpašiem noteikumiem, lai varētu raksturot un identificēt dokumentu.

Kataloga kartītes paraugs:

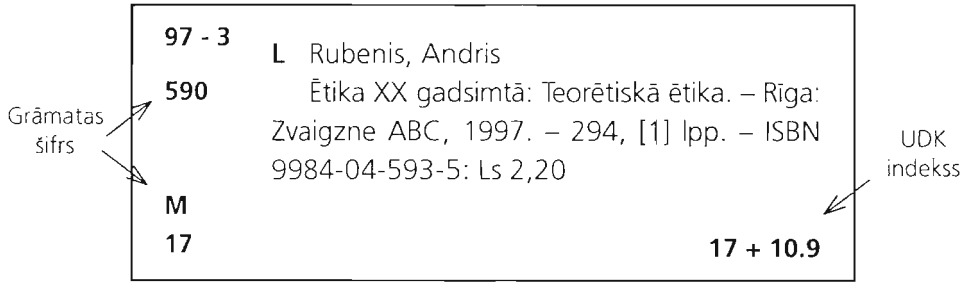

Var būt dažādi katalogu kārtojumu veidi, bet, ja iemācīsies tos izmantot, tad ietaupīsi daudz meklēšanas laika. Lielākā daļa no jums jau bibliotēkās būsiet sastapušies ar alfabētisko kartīšu katalogu, sistemātisko kartīšu katalogu un citiem katalogiem, arī ar alfabētisko priekšmetu rādītāju un dažādām kartotēkām.

Alfabētiskais kartīšu katalogs

Šādos katalogos kartītes ar izdevumu bibliogrāfiskajiem aprakstiem ir kārtotas autoru uzvārdu, iestāžu un organizāciju nosaukumu (kas pieņemti kā autori) un izdevumu nosaukumu alfabētiskā secībā. Alfabētiskā kataloga uzdevums ir sniegt ziņas par kādu noteiktu lasītājam zināmu grāmatu (žurnālu, nošu, kartogrāfisku vai citu izdevumu) un kāda viena konkrēta autora izdotajām grāmatām. Alfabētiskais katalogs var būt noderīgs arī tad, kad jāuzzina, kuros izdevumos viena vai otra persona ir piedalījusies kā līdzautors, sastādītājs, redaktors vai ilustrators.

Strādāt ar alfabētisko katalogu ir ļoti vienkārši: nav nepieciešams orientēties klasifikācijas sistēmā vai prast formulēt savu vajadzīgo tēmu – tev vienkārši ir jāprot alfabēts.

Sistemātiskais kartīšu katalogs

Kartītes ar izdevumu bibliogrāfisko aprakstu ir izvietotas atbilstoši grāmatu saturam kādā noteiktā zinātņu nozarē vai praktisko darbību nozarē un to vēl sīkākā iedalījumā, bet pašas nozares un to apakšnozares atrodas sistemātiskā kārtībā. Sistemātiskā kataloga struktūra nosaka bibliotēkā pieņemtā klasifikācijas sistēmas darba tabulas.

Meklēšana sistemātiskajā katalogā notiek pakāpeniski: vispirms sameklē nodaļu, kurā tu vai bibliotekārs paredz atrast izdevumus interesējošā nozarē vai tēmā; pēc tam izskata visus bibliogrāfiskos aprakstus, kuri ir atrastajā nodaļā ar mērķi atlasīt tos, kuri varētu noderēt. Vajadzīgo nodaļu var meklēt tieši katalogā vai arī izmantojot alfabētisko priekšmetu rādītāju, kas ir sistemātiskā kataloga neatņemama sastāvdaļa.

Alfabētiskais priekšmetu rādītājs

Meklējot informāciju sistemātiskajā katalogā, alfabētiskais priekšmetu rādītājs (APR) ir noderīgs tad, ja tu nezini, kādā zinātņu nozarē ietilpst interesējošais temats vai priekšmets. Tāpēc to mēdz saukt arī par kataloga «atslēgu». Galvenais APR uzdevums ir atvieglot vajadzīgās sistemātiskā kataloga iedaļas meklēšanu, kurā tu varēsi atrast sev nepieciešamo. Visizplatītākā APR kartīšu forma ir tāda, ka katru priekšmetu raksta uz atsevišķas kartītes,

kuras kārto kastītēs alfabētiskā secībā un novieto blakus sistemātiskajam katalogam. Klasifikācijas indekss, kas ir uzrādīts pie konkrētā priekšmeta, norāda tās sistemātiskā kataloga iedaļas, kurās atrodami bibliogrāfiskie apraksti izdevumiem par šo tematu.

Tā kā sistemātisko katalogu parasti lieto lasītāji, kuriem nav bibliotekārās izglītības, tad nenoliedzami meklēšanas sākumā jāizmanto APR un tikai tad sistemātiskais katalogs, nevis uzreiz jāmēģina kaut ko atrast sistemātiskā kataloga daudzajās kastītēs.

Dokumentu bibliogrāfiskie apraksti *priekšmetu katalogā* tiek kārtoti pēc tajos aplūkotajiem priekšmetiem, kas, savukārt, sakārtoti alfabētiskā secībā.

Dokumentu aprakstī *numeratīvajā katalogā* sakārtoti pēc to kārtas numuriem (standarti, izgudrojumu apraksti un citi).

Dokumentu bibliogrāfiskie apraksti *ģeogrāfiskajā katalogā* tiek kārtoti pēc to izdošanas vietas.

Hronoloģiskajā katalogā dokumentu bibliogrāfiskie apraksti tiek kārtoti pēc to izdošanas gada.

Sastopamas arī citas *kartotēkas*, piemēram, *sistemātiskā rakstu kartotēka*, kurā ir ievietoti sistemātiski sakārtoti raksti no dažādiem žurnāliem, avīzēm, kā arī atsevišķas grāmatu nodaļas.

Elektroniskie katalogi (datorkatalogi)

Elektroniskie katalogi būtiski paātrina informācijas meklēšanu. Visi esam izjutuši dažādas neērtības, meklējot sev piemērotu literatūru: smagu kastīšu cilāšanu, nepieciešamo un derīgo kartīšu meklēšanu, vidēji 5–10 pieprasījumu aizpildīšanu un vēl nogurdinošu gaidīšanu līdz grāmatu saņemšanai, kas viss kopā tev parasti aizņem apmēram pusotru stundu (labākajā gadījumā). Izmantojot automatizētas sistēmas pakalpojumus, viss process aizņem ne vairāk kā 15 minūtes. Grāmatas var atrast pat tad, ja esi aizmirsis to nosaukumus. Elektroniskajā katalogā bez nosaukuma un anotācijas tu uzzināsi arī precīzus datus, kur šobrīd grāmata atrodas. Ja tās nav pastāvīgajā vietā plauktā, dators atgādina, ka tā izsniegta kādam konkrētam lasītājam vai varbūt ir izlikta kādā izstādē. Šādi katalogi nodrošina informācijas meklēšanu pēc autora, nosaukuma, izdošanas gada, sērijas, priekšmeta, klasifikācijas indeksa, kā arī pēc izvēlētā vārda uzdevuma nosaukumā.

Kāpēc ir nepieciešama klasifikācija?

Dokumentu klasifikācija dod iespēju atklāt bibliotēkas krājumu saturu un noskaidrot bibliotēkā esošo informāciju par jebkuru tev interesējošu jautājumu. Lietderīgi iepazīties, kā veido klasifikācijas indeksus. Daži lasītāji

nesaprot, kā skaitļi, burti vai pat simboli var palīdzēt. Ja vienreiz būsi izpratis bibliotēkas klasifikācijas sistēmas pamatideju, tad visu nepieciešamo informāciju atradīsi daudz vieglāk un ātrāk.

Katrā bibliotēkā var būt izstrādāts savs krājumu organizēšanas veids. Piemēram, grāmatu izdevēji izmanto dažādus izmērus, noformējumu un iesējuma veidus. To āriene neko nepasaka par saturu, mazliet var palīdzēt nosaukums. Tāpēc ir izveidotas klasifikācijas sistēmas, kas atvieglo meklēšanu. Izmēģinātas un pārbaudītas ir vairākas sistēmas, kuras bibliotēkas var izmantot, lai sistematizētu zinātniskās literatūras krājumus. Daiļliteratūru parasti kārto alfabētiskā secībā pēc tautības un literatūras žanra ietvaros.

Djuī Decimālā klasifikācijas (DDK) sistēma ir viena no populārākajām un, iespējams, to izmanto arī tava tuvākā bibliotēka. Amerikānis Melvils Djuī (*Dewey M.*) pirms daudziem gadiem nolēma sadalīt visas zināšanas noteiktās grupās, piešķirot visiem tematiem vienkāršus indeksus, tos savstarpēji saistot. Teorētiski tā ir lieliska iespēja, kurai ir arī savi trūkumi. Piemēram, nepārtraukti parādās jauni jēdzieni un pietrūkst vietas to ievietošanai. Tomēr M. Djuī sistēma joprojām ir viena no labākajām un tādēļ daudzas bibliotēkas to izvēlas un izmanto vēl šodien. Tā būtībā ir ļoti vienkārša, un ikviens, kas prot skaitīt, var viegli to izprast.

M. Djuī izmanto katru skaitli no 000–999 un visus decimālskaitļus starp tiem.

Djuī klasifikācijas sistēmas pamatgrupējums

000–099 Dokumenti, kuri aptver visas zinātnes (enciklopēdijas). Dokumenti par bibliotēkzinātni.

100–199 Filozofija

200–299 Reliģija

300–399 Socioloģija un ekonomika

400–499 Valodniecība

500–599 Dabas zinātnes

600–699 Praktiskās zinātnes

700–799 Māksla, amatniecība, sports

800–899 Literatūra

900–999 Vēsture un ģeogrāfija

Katra pamatgrupa iedalās vēl sīkāk. Piemēram, dabas zinātnes.

500 Vispārīgā zinātne

510 Matemātika

520 Astronomija

530 Fizika
540 Ķīmija utt.

Tas nozīmē, ka visi dokumenti, kuri sākas ar skaitli 54, ir par ķīmiju dažādos aspektos. Jo lielāks skaitlis, jo sarežģītāks ir dokumenta saturs. Piemēram, grāmatai ar nosaukumu «Līdzsvarošanas efekti organiskajā ķīmijā» būtu šāds indekss – 547.1392.

Pēc Djuī klasifikācijas sistēmas indeksa dokumentu varam meklēt plauktos.

Padoms, kuru vajadzētu atcerēties

Reizēm meklējamais var ietvert divus tematus, piemēram nosaukumā «Latvijas ģeoloģija». Vai redzi Djuī sistēmā konkrētu indeksu tematiem «Latvija» vai «ģeoloģija»? Parasti bibliotekāri paši nolemj pie kāda temata cilvēki to varētu meklēt. Šīs neērtības palīdzēs atrisināt priekšmetu katalogs, un tāpēc neaizmirsti pameklēt arī tajā.

Mūsdienu bibliotēkās vienlīdz tiek izmantota gan Djuī Decimālā klasifikācija, gan *Universālā Decimālā klasifikācija (UDK).* Abas klasifikācijas tiek pilnveidotas un piemērotas šodienas informacionālajām vajadzībām. Klasifikācijas tabulas atšķirsies zinātniskajās un publiskajās bibliotēkās, tāpēc lietderīgi ieskatīties arī klasifikācijas sistēmas struktūrā. Šo tabulu indeksācijas bāze ir jaukta – pamatindeksa veidošanā izmantoti arābu cipari, bet daiļliteratūras un folkloras apzīmēšanai – lielie latiņu burti D un F.

UDK pamatgrupējums

0 Vispārīgā nodaļa.
1 Filozofija. Psiholoģija. Loģika. Ētika.
2 Reliģija. Teoloģija. Ateisms.
3 Sabiedriskās zinātnes.
4 Brīva no 1961. gada.
5 Matemātika. Dabaszinātnes.
6 Lietišķās zinātnes. Medicīna. Tehnika. Lauksaimniecība.
7 Māksla. Izrādes. Izklaide. Sports.
8 Valodniecība. Literatūrzinātne.
9 Vēsture. Ģeogrāfija. Biogrāfijas.

Katra pamatgrupa dalās vēl sīkākās iedaļās. Piemēram, sabiedriskās zinātnes.

3 Sabiedriskās zinātnes.
30 Sabiedrisko zinātņu teorija un metodes.
31 Statistika. Demogrāfija.
32 Politika. Politoloģija.
33 Ekonomika. Tautsaimniecība. Ekonomikas zinātne.
330 Ekonomikas zinātne. Politekonomija.
331 Darbs. Darba ekonomika.
332 Agrārais jautājums. Zemes īpašums utt.

Tādā veidā dalās visas pamatgrupas, pamatiedaļas un katra nākamā iedaļa var dalīties aizvien sīkāk.

Citi padomi informācijas meklēšanā

1. Periodisko izdevumu saraksti
   Visām lielajām bibliotēkām ir (parasti alfabētiskā kārtībā) periodisko izdevumu nosaukumu saraksts, kurus tās pasūta. Šim sarakstam vajadzētu arī uzrādīt, cik ilgi bibliotēka jau abonē noteikto izdevumu.
2. Informācijas avotu saraksti
   Parasti, zināšanu papildināšanai, tos izsniedz pasniedzējs. Nemet šos sarakstus prom, tie var noderēt, meklējot grāmatas arī pēc mēneša vai vēl ilgāka laika. Bibliotēkās ir arī jaunieguvumu saraksti par dažādiem tematiem. Vienmēr pajautā par visiem bibliotēkā pieejamiem sarakstiem, kuri tev varētu noderēt.
3. Bibliotēku ceļveži un lietošanas noteikumi
   Bibliotēkas sagatavo un pavairo bezmaksas ceļvežus, kas atspoguļo to pakalpojumus un krājumus. Tajos vajadzētu būt atzīmētiem: bibliotēkas darba laikam, noteikumiem, kā kļūt par bibliotēkas lasītāju un kāda veida papildpakalpojumus bibliotēka piedāvā. Ceļveži var ietvert arī citu informāciju, piemēram, bibliotēkas plānu vai karti.
4. Apmācība
   Bibliotēkas mēdz organizēt arī izglītojošus ievadkursus bibliotēku izmantošanā, ko parasti piedāvā skolēniem un studentiem.
5. Citi informācijas nesēji bibliotēkas krājumā
   Vai skaņu plates, audio un video kasetes, kompaktdiski ietilpst arī tavas bibliotēkas krājumā? Ja tā ir, vai tie ir novietoti atsevišķi, vai varbūt uzskaitīti atsevišķā katalogā? Zinātniskajās bibliotēkās ir visa nepieciešamā tehnika, lai tos izmantotu. Attēls var izrādīties daudz reižu vērtīgāks nekā izlasītais.

6. Stāstījums
   Mācies augstu novērtēt cilvēku un to, ko viņš var pastāstīt. Cilvēkam ir pieredze, atmiņas – viss, kas var sniegt pagātnes liecības. Ikviens ir primārs un nenovērtējams informācijas avots, ko var pievienot rakstītajam vārdam. To nedrīkst aizmirst.
7. Papildziņas
   Meklējot izdevumā nepieciešamo der atcerēties, ka nozīmīgu informāciju var sniegt ne tikai pats teksts, bet arī grāmatas vizuālais izskats, tās ievads un nobeigums, satura rādītājs, palīgrādītāji un arī dažādi dati, kurus tu vari iegūt titullapas otrajā pusē, kā, piemēram, *ISBN* un *ISSN*. Zinot, ko šie simboli nozīmē, tu sev atvieglosi informācijas meklēšanu elektroniskajos katalogos.

ISBN ļauj ātri un viegli identificēt grāmatas, pilnveido izdevējdarbību. Tā ir universāla sarunvaloda, kas dod iespēju kontrolēt iespiestās produkcijas plūsmu pasaules grāmatu tirgū. Katrs numurs ir unikāls un nemaināms, tādēļ grāmata tiek identificēta neatkarīgi no izdošanas vietas un laika.

ISBN sastāv no 10 cipariem, kas tiek dalīti četrās grupās, grupas tiek atdalītas viena no otras ar defisi (domuzīmi). Atsevišķas numuru grupas ir izkārtotas šādi:

1. grupa – valsts, valstu grupas vai izdevēju grupas identifikators: apzīmē nacionālo, ģeogrāfisko, valodas vai citu tamlīdzīgu piederību;
2. grupa – izdevniecības identifikators: identificē grāmatas izdevēju;
3. grupa – konkrētas grāmatas identifikators: nosaka dotās izdevniecības konkrēto grāmatu;
4. grupa – kontrolcipars: viencipara skaitlis, kas tiek noteikts aritmētiski, lieto arī romiešu X.

ISSN ir īss, precīzs starptautisks kods noteikta seriālizdevuma identificēšanai neatkarīgi no tā publicēšanas valodas un valsts, tas kalpo kā perfekta meklēšanas atslēga un sazināšanās līdzeklis.

Seriālizdevums ir iespiesta jeb cita veida publikācija, kura iznāk secīgās daļās ar kopīgu nosaukumu un kuru paredzēts turpināt neierobežotu laiku; parasti tai ir skaitliska vai hronoloģiska numerācija. Seriālizdevumi ietver periodiskos izdevumus (žurnālus, avīzes, biļetenus), zinātniskos rakstus, gadagrāmatas, grāmatu sērijas.

ISSN numuru veido 4 lielie latīņu burti «ISSN» un astoņi arābu cipari, kurus defise dala divās grupās. Pēdējais ir kontrolcipars, ar kura palīdzību var pārbaudīt *ISSN* pareizību. Kontrolcipara vietā var būt arī romiešu X.

Automatizēta informācijas meklēšana

Joprojām daudzi cilvēki uzskata, ka bibliotēkas ir klusas telpas ar ozolkoka mēbelēm un vecmodīgu personālu. Tomēr lielākā bibliotēku daļa vairs neatbilst iepriekš minētajam tēlam, jo ir pieejama jaunākā tehnika informācijas meklēšanai, bibliotēku darbinieki strādā ar citiem paņēmieniem. Bibliotekāri darbā izmanto datorus, teletekstus, kopētājus, video un citu tehniku. Latvijā jau vairākus gadus personālais dators no atsevišķu profesionāļu un kvēlu mīļotāju rokām ir nonācis plašā sabiedrības rīcībā. Kā visā pasaulē, arī Latvijā šis ceļš nav viegls, bet, pieaugot informācijas apjomam, paplašinoties jauno informācijas tehnoloģiju iespējām, mainoties cilvēku domāšanai, arvien pieaug darba un laika vērtība, rodas vajadzība efektīvāk strādāt.

Aktuāli ir izveidot integrētu automatizētu bibliotēku informācijas tīklu, nodrošinot vienotu bibliotēkās koncentrēto informācijas resursu apstrādi, uzkrāšanu un izplatīšanu. Šī mērķa īstenošanai tiek realizēti projekti *Vienotais Latvijas bibliotēku informācijas tīkls LATLIBNET* un *Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma*.

Projekta *Vienotais Latvijas bibliotēku informācijas tīkls LATLIBNET* mērķis ir izveidot vienotu informācijas sistēmu valsts nozīmes bibliotēkās un radīt tehnisko bāzi nacionālajam elektroniskajam bibliotēku kopkatalogam. Projektu finansē no Valsts Investīciju Programmas (60%) un no ārvalstu investora – Mellona fonda ASV (40%) piešķīruma. Projekts paredz Latvijas astoņu valsts nozīmes bibliotēku vienota informācijas tīkla izveidi. Tās ir: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka, Latvijas Medicīnas akadēmijas bibliotēka, Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Medicīnas zinātniskā bibliotēka un Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka. No 2000. gada 24. marta divas konsorcija bibliotēkas (LNB un PTB) uzsākušas darbu sistēmā *ALEPH 500*. 2001. gadā paredzēta bibliotēku informācijas sistēmas *ALEPH 500* ieviešana pārējās konsorcija bibliotēkās un saskarnes izveide starp Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas informācijas sistēmu *LiberMedia* un sistēmu *ALEPH 500*. Par šo projektu detalizēta informācija atrodama Bibliotēku informācijas tīklu konsorcija mājas lapā internetā: http://www.linc.lv

Otrs projekts *Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma* ir daudz plašāks. Tas paredz izveidot vienotu datorizētu publisko bibliotēku un valsts finansēto bibliotēku informācijas tīklu, integrējot to ar astoņu valsts nozīmes zinātnisko bibliotēku informācijas tīklu un kopkatalogu. Tādā veidā tiks

nodrošināta Latvijas bibliotēkās uzkrātās informācijas ātra, ērta, neierobežota pieejamība un izmantošana. Šī projekta realizācijā ir ieinteresēti visplašākie sabiedrības slāņi: skolu un studējošā jaunatne, iegūstot pieeju plašiem informācijas avotiem savās studijās; gan darba devēji un darba ņēmēji savā profesionālajā darbībā; gan vienkārši lasītāji savu visdažādāko interešu apmierināšanai.

Bibliotēku automatizācijas priekšrocības

Ātrums

Svarīgākie kopsavilkumi un rādītāji tagad ir ietverti datu bāzēs. Dažus no tiem tu vari iegūt tikai datoros, jo tie nav izdoti citās dokumentu formās. Atlasot tēmas atslēgvārdus, tu varēsi nepieciešamās ziņas iegūt dažu minūšu laikā.

Parasti tev priekšā ir datora ekrāns, tastatūra, kā arī var būt piedāvātas izdrukas iespējas. Ja esi ar mieru gaidīt dažas dienas, kamēr atsūtīs materiālus, vari izdrukāt visu, kas atrodams datorā.

Plašāka izvēle

Tavu pakalpojumu izvēle un informācijas pieeja, izmantojot automatizētās bibliotēku sistēmas, būs plašāka nekā daudzās pasaules bibliotēkās. Izņēmumi ir tikai Britu bibliotēka (*British Library*) Londonā vai Kongresa bibliotēka (*Library of Congress*) Vašingtonā.

Vairāk informācijas

Aizvien vairāk visa veida informācija ir pieejama datu bāzēs. Studentiem tagad ir milzīgas priekšrocības izglītībā, jo viņi ir iepazīstināti ar visu veidu pakalpojumiem, ko sniedz automatizētā informācijas meklēšana.

Automatizācijas mīnusi

Cena

Daudzas datu bāzes ir atrodamas citās valstīs un par to izmantošanu ir jāmaksā noteiktas summas. Cena bieži vien piespiež bibliotēkas atteikties no dažādu datu bāzu izmantošanas, no kā zaudē bibliotēkas lietotāji.

Personāla laika patēriņš

Daudzās bibliotēkās tagad ir personāls, kura uzdevums ir palīdzēt klientiem sameklēt informāciju vai izdarīt to viņu vietā. Dažas datu bāzes pašas palīdz tikt galā ar uzdevumu, bet citu lietošanai ir vajadzīga speciālistu palīdzība. Tādā situācijā bibliotēkās personālam var atlikt maz laika citu uzdevumu veikšanai.

Automatizētās meklēšanas pamatpunkti

1. Kas man ir jāzina?

2. Kādi atslēgvārdi to var tieši aprakstīt?
3. Vai man ir nepieciešams pievienot vēl citus atslēgvārdus, lai pārliecinātos un iegūtu to informāciju, ko varu izmantot savā darbā?
4. Cik ilgs laika posms man ir nepieciešams, lai tos apskatītu?
5. Vai labāk izmantot datorā ievadītos vai iespiestos kopsavilkumus?
6. Kur es varu izlasīt kādu no rakstiem vai kādu citu dokumentu, ko es esmu izvēlējies meklējot?
7. Vai man ir jāmaksā par datora pakalpojumiem?

Maksa

Bibliotēkas piedāvā maksas un bezmaksas informācijas meklēšanu automatizētā režīmā.

Ko dod automatizētas informācijas sistēmas?

1. Vienreiz ievada informāciju un neskaitāmas reizes to var izmantot meklēšanā, izdrukāt sameklēto, nodot datus citām iestādēm, var sagatavot patstāvīgus izdevumus.
2. Daudzaspektu meklēšana pēc dažādām īpašībām, bez papildus rādītājiem un kartotēkām.
3. Meklēšana citu bibliotēku katalogos.
4. Automatizēta uzskaite un statistikas veidošana visos procesos.
5. Drošs bibliotēku katalogu glabāšanas veids vairākās kopijās.

Modernās informācijas sistēmas bibliotēkās

Šīs sistēmas sastāv no vairākiem moduļiem un katrs modulis ir paredzēts savām funkcijām – bibliotēkas krājumu komplektēšanai, kataloģizēšanai, abonementam, ir arī seriālizdevumu modulis un līnijrežīma publiskas pieejas katalogs (*OPAC*). Atkarībā no finansiālā nodrošinājuma bibliotēka var iegādāties visus vai arī atsevišķus moduļus.

ALISE

ALISE (Modernizēti bibliotēku informācijas pakalpojumi) sāka izstrādāt 1989. gadā, bet 1992. gadā – izmantot Latvijas Universitātes bibliotēkā, pamazām to pilnveidojot un papildinot. *ALISE* aptver visus darba procesus bibliotēkā, sākot ar literatūras pasūtīšanu un beidzot ar pieprasījumu izdrukāšanu, kā arī dažādus procesus, kas vairāk attiecas uz bibliotēkas iekšējo saimniecību.

Elektroniskajā katalogā *ALISE* kartītes pilnībā atspoguļo grāmatas vai žurnālu kustību no tā ienākšanas brīža bibliotēkā. Parasti jaunas grāmatas reģistrācija, kuras laikā tā iziet cauri vairākām nodaļām (komplektēšanas,

literatūras apstrādes, klasificēšanas un kataloģizēšanas nodaļām), aizņem vairāk kā mēnesi. Tātad tikai pēc mēneša lasītājs var iegūt šo izdevumu. Izmantojot elektronisko reģistrāciju, grāmatu var izsniegt jau nākamajā dienā pēc tās parādīšanās bibliotēkā.

Izmantojot elektronisko katalogu, lielākie ieguvēji ir lasītāji, īpaši studenti, kuriem maz laika, bet daudz jāpaspēj. Domājot tieši par viņu ērtībām, sistēmas *ALISE* radītāji izstrādāja kritēriju virkni, pēc kuriem ātri un precīzi var atrast meklēto literatūru. Ja zini autoru – saņemsi šī autora darbu sarakstu. Nezini autoru, vari meklēt pēc nosaukuma vai pēc jebkura vārda nosaukumā. Vari meklēt arī pēc izdošanas gada vai izdevniecības, pēc izdevējvalsts vai izdevējorganizācijas. Vari meklēt pēc tēmas, zinātņu nozares, pēc izdevuma veida, pēc valodas, pēc *ISBN* un *ISSN*. Iespējas vēl paplašinās, kombinējot meklēšanas kritērijus dažādos variantos. Un tas viss, sēžot ērtā krēslā pie datora dažu sekunžu laikā. *ALISE* nodrošina informācijas pieejamību vienlaikus vairākiem lietotājiem.

Sistēmu *ALISE* izmanto Daugavpils Pedagoģiskās universitātes, Liepājas Pedagoģijas Akadēmijas, Saeimas, Valsts Arhīva, Latvijas Medicīnas akadēmijas, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā, Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā, Medicīnas zinātniskā, Kauņas Medicīnas akadēmijas un citas bibliotēkas, ka arī lielākā daļa Latvijas publisko bibliotēku.

ALEPH 500

Informatīvā sistēma *ALEPH 500* izstrādāta firmā *Ex Libris* Izraēlā. Darbs pie sistēmas sākts pirms 20 gadiem. To lieto aptuveni 530 klientu 41 valstī. Latvijā sistēmu lieto septiņas no astoņām Bibliotēku informācijas tīklu konsorcija bibliotēkām: Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka, Latvijas Medicīnas akadēmijas bibliotēka, Latvijas Nacionālā bibliotēka, Patentu tehniskā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Medicīnas zinātniskā bibliotēka un Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka.

ALEPH 500 ieviešanas rezultātā tiks nodrošināta vienota Latvijas bibliotēku informācijas apstrāde, datu uzkrāšana un izplatīšana valstī un aiz tās robežām, tiks radītas lasītājiem jaunas iespējas izmantot citu tīklā esošu bibliotēku, kā arī pārējo Latvijas un ārvalstu bibliotēku informācijas resursus, nodrošināta pieeja globālajām datu bāzēm. Tiks izveidots elektroniskais nacionālais kopkatalogs, Latvijas informacionālie resursi būs pieejami citās valstīs.

ALEPH 500 sastāv no šādiem moduļiem:

* *OPAC* (viens no iepriekš minētajiem informācijas sistēmu moduļiem) – pieeja ar meklēšanas iespējām, lietojot standarta *GUI* (*graphical user interface*) vai *WWW* saskarni. Modulis saistīts ar komplektēšanas, abonementa un starpbibliotēku abonementa moduļiem;
* cirkulācija – lasītāju apkalpošana; plašas iespējas sadalīt atšķirīgas lasītāju tiesības pēc lasītāju un pieprasīto materiālu statusiem. Ir pieejama virkne atskaišu. Ir apakšmodulis «Lasītava», ar kura palīdzību var reģistrēt materiālu lietošanu lasītavas telpās, kaut gan šis apakšmodulis ir maz piemērots lietošanai Latvijā;
* kataloģizācija – datu ievade *USMARC*, *UNIMARC*, *UKMARC*, *DANMARC* formātos, kā arī vācu kataloģizēšanas formātā *MAB*. Iespējams veikt kataloģizāciju brīvā, ar *MARC* nesavietojamā, formā;
* seriālizdevumu uzskaite – modulis ir sasaistīts ar komplektēšanas moduli, piegādātāju datu bāzi un eksemplāru ziņām. Uzskaites veikšanai tiek piedāvāti šabloni;
* komplektēšana – materiālu pasūtīšana un saņemšana, materiālu piegādātāju uzskaite, grāmatvedības funkcijas, pasūtījumu organizēšana no dažādām filiālēm. Sazināšanās ar pārdevējiem var notikt elektroniski, kā arī neautomatizēti;
* starpbibliotēku abonements – iekļauta arī dokumentu piegādes sistēma. Ir nodrošināta sasaiste ar *OPAC* moduli.

VTLS

VTLS paredz lietotāja saskarsmi tīklā ar citām bibliogrāfiskajām un kataloģizācijas datu bāzēm, kopkatalogiem, kā arī citām automatizēto bibliotēku sistēmām. Sistēma veic stingru datu ievades kļūdu kontroli, un tā strādā daudzvalodu režīmā.

* *VTLS* ir ērti izmantojams, ar ātru pieeju datiem un vieglu vadāmību, kā arī vienkāršiem ziņojuma tekstiem. Lasītājiem ir nodrošināta pieeja gan atsevišķu dokumentu eksemplāru ierakstiem, gan bibliogrāfiskajiem un autoritāšu failiem. Var izmantot arī attālināto pieslēgumu, pieslēgt printerus.
* Kopkataloga modulis nodrošina informācijas meklēšanu citās kopējā tīklā iekļautajās bibliotēkās.
* Abonementa modulis veic lasītāju datu bāzes veidošanu ar patstāvīgām ziņām par lasītāju, arī par vienreizējiem abonementa pakalpojumiem un veido statistiku un pārskatus par lasītājiem un to pieprasījumiem.

* Kataloģizācijas moduli līdz 2000. gada 24. martam izmantoja Latvijas Nacionālās bibliotēkas Kataloģizācijas nodaļa. Tad pārgāja uz informācijas sistēmu *ALEPH 500*.

LiberMedia

Informatīvā sistēma *LiberMedia* izstrādāta firmā *Relais Informatique International* Francijā. Darbs pie sistēmas sākts 1987. gadā. Tā nodrošina šādas funkcijas:

* virkne fiksētu atskaišu par katalogu, krājumu, lasītāju reģistru, skatu formas: bibliogrāfiskais apraksts, kartītes forma, vairākas iekšējas, fiksētas skatu formas;
* kataloģizēšana – pie grāmatu kataloģizācijas tiek piedāvāti 3 standarta šabloni – minimālais, vidējais un maksimālais, audiomateriālu un periodikas kataloģizēšanā – pa vienam šablonam;
* informācijas meklēšana – tiek piedāvāti divi – funkcionāli dažādi meklēšanas režīmi – vienkāršais un sarežģītais (pieejams tikai bibliotekāram);
* lasītāju apkalpošana – nereģistrētiem lasītājiem iespējams pārskatīt katalogu, reģistrētiem – pēc lasītāja kartes numura un nomaināmas paroles piešķiršanas, materiālu rezervēšana un lasīšanā esošo materiālu saraksta pārskatīšana.

LIIS

LIIS apakšsistēma «Bibliotēka» izstrādāta Latvijas Universitātē, Latvijas Izglītības informatizācijas sistēmas (LIIS) ietvaros. Sistēmas izstrāde tika sākta 1997. gada beigās kā izglītības sistēmas programmnodrošinājuma daļa. To lieto aptuveni 50 bibliotēkās, no kurām apmēram 45 ir skolu bibliotēkas. Sistēmas ieviešana un uzturēšana tiek veikta LIIS ietvaros, centralizēti – organizējot tehniskā atbalsta punktu Latvijas Universitātē, un decentralizēti – izmantojot 40 reģionālos centrus Latvijas rajonos.

Sistēma nodrošina šādas funkcijas:

* kataloģizācija – datu ievade paredzēta iekšējā formātā, kas savietojams ar *USMARC*;
* komplektēšana – automatizēta fonda norakstīšana, inventāra grāmata, summārās uzskaites grāmata, pārskati par fondu un tā kustību;
* abonements – lasītāju reģistrācija savietota ar LIIS pārvaldes informatīvo sistēmu. Izdevumu izdošana un saņemšana var tikt veikta atkarībā no datortehnikas nodrošinājuma – viena datora režīmā vai tīklā;
* analītika – rakstu vai citu darbu daļu apraksti tiek iekļauti vienotā katalogā kopā ar darbu aprakstiem;

* informācijas atlase – iespēja pārskatīt informāciju (katalogs, eksemplāru ziņas, lasītāju ziņas) dažādos aspektos, kā arī meklēt pēc dažādiem parametriem ar loģisko operatoru palīdzību;
* kopkatalogs – iespēja izmantot un piedalīties nacionālā elektroniskā kopkataloga veidošanā. Iespēja veidot reģionālus katalogus.

Internets

Internets ir lielākais, visu pasauli aptverošs datoru tīkls. Šī tīkla popularitāti ir veicinājusi tā uzbūves koncepcija, kas ļauj viegli savienot sevī dažādus tīklus.

Tā pirmsākumi ir meklējami ASV, kur 1969. gadā kopā tika saslēgti 4 datori, kas viens no otra atradās lielā attālumā. ASV Aizsardzības ministrijā tika radīts projekts *ARPANET* (Attīstīto pētniecisko projektu aģentūras tīkls), kuru publiski demonstrēja 1972. gadā. To veidoja kā komunikācijas līdzekli, kas savienoja ASV militāros dienestus un Aizsardzības departamentu ar akadēmiskām un privātām mācību iestādēm. Tīkla pamatā bija metode, kas ļāva nosūtīt elektroniskos dokumentus pa parastām telekomunikāciju līnijām. 50 universitāšu pētniecības grupas izveidoja vienotu datoru saslēgumu, no kurienes tālāk sākās interneta attīstība, pieslēdzoties klāt arvien jauniem un jauniem datoriem, līdz tas apņēma visu pasauli. Internets sākotnēji bija radīts militāriem mērķiem, tagad tas ir demokratizējies. Palielinoties lietderīgās informācijas apjomam internetā, tas sāka kalpot kā uzziņu līdzeklis. Internets tiek salīdzināts ar bibliotēku, kurai nav kataloga. Interneta tīklam formāli nav centralizētas valdības, kam internets piederētu vai kas nodrošinātu tā darbību. Bet pastāv organizācijas, kas sistēmu regulē.

Latvija šim tīklam pirmo reizi pievienojās 1991. gadā, kad *Latnet* pievienojās internetam caur Somiju. Tagad interneta servisa izplatītāji Latvijā ir vairāki.

Tīmeklis WWW, kuru apzīmēsim ar *Web*, mūsu skatījumā ir visinteresantākais interneta pakalpojums. Šo tīmekli veido lappuses, kas ietver sevī visdažādāko informāciju: tekstu, attēlus, videoklipus, skaņu, kā arī datu ievades un izvades formas. *Web* lappušu noformēšanas iespējas ir teorētiski neierobežotas. Taču interesantākais *Web* lappuses elements ir saites, kas to saista ar citām lappusēm. Tās ļauj veidot savstarpēji saistītas dokumentu ķēdītes un tīklus, kas arī radīja nosaukumu *tīmeklis*. Vairums no mums izmanto divas pārlūkprogrammas: *Microsoft Internet Explorer* un *Netscape Navigator*.

Web ir jebkādas informācijas publicēšanas līdzeklis. Tas praktiski ir kļuvis par tādu pašu masu mediju kā laikraksti un televīzija. Piedevām tas ir lētākais un demokrātiskākais no publicēšanās veidiem, kas ir praktiski brīvs no cenzūras.

Lai varētu orientēties, tiek piedāvāti *Web* lappušu meklēšanas un klasifikācijas pakalpojumi, kas katram interneta lietotājam ir pieejami bez maksas. Kā populārāko meklētāju adreses var minēt: http://www.latnet.lv; http://www.yahoo.com; http://www.altavista.com; http://www.excite.com; http://www.google.com un daudzas citas. Informācija tajos nonāk, piesakot savu *Web* lappusi, kādam informējot par atrastu lappusi vai arī automātiska meklēšanas procesa rezultātā. Visi šie servisi eksistē, pateicoties sponsoriem, kuru reklāma ir redzama *Web* lappusēs.

E-pasts – elektroniskais pasts. Daudziem e-pasts ir galvenais un reizēm arī vienīgais motīvs interneta lietošanai. Ar e-pasta palīdzību informāciju var nosūtīt ikvienam citam interneta lietotājam jebkurā pasaules malā, ja vien viņam ir e-pasta adrese. Tas ir ļoti ātrs saziņas veids, kuru varētu salīdzināt ar faksu sakariem, tikai daudz ērtāks un lētāks.

E-pasta adreses ir visu lielo organizāciju kontaktadresēs un vizītkartēs. Ar e-pasta palīdzību var nosūtīt ne tikai vēstuli, bet arī tai pievienot failu, kas var būt gan dokuments, gan elektroniskā tabula, gan datu bāze.

E-pasts ir lielisks līdzeklis kopdarbībai, jo ziņojumus var izsūtīt ne tikai vienam adresātam, bet arī adresātu grupai. Savukārt e-pasta klientu programmas ļauj ērti atbildēt uz ziņojumu, pārsūtīt to citām, kā arī saglabāt vecos ziņojumus.

Diskusiju grupas arī ir interneta pakalpojums, kas ļauj iesaistīties diskusijās ar bagātīgu apspriežamo tēmu klāstu. Tajās var ievietot savu jautājumu par kādu svarīgu problēmu un cerēt, ka saņemsi atbildi ar iespējamo risinājumu, varat arī iesaistīties jau esošā virtuālā diskusijā, kā arī dot padomus kādam, kas tos meklē. Te viss ir tāpat kā dzīvē, ja tev neatbild, tad vai nu tā nav pareiza diskusiju grupa, kurā jautājums tika ievietots, vai arī tas nav uzrakstīts pietiekami skaidri un saprotami.

Arī diskusiju grupās esošā informācija ir ļoti dažāda, un neviens neatbild par tās pareizību, jo katrs ziņojums ir tā autora personīgais viedoklis. Diskusiju grupu aplūkošanai var izmantot *Web* pārlūkprogrammas. To, kā pieslēgties šīm diskusiju grupām, vislabāk pateiks tavu interneta pakalpojumu piegādātājs.

Sarunas tiklā ir daudz dzīvāka diskusija, kas notiek klātienē, bet ar datora starpniecību. Tīklā tiek nodrošināta saruna vairākiem cilvēkiem vienlaicīgi,

tā ir diskusija atklātā auditorijā, kurā iesaistās arī garāmgājēji. Reizēm šīs sarunas pārvēršas troksnī, jo dalībnieku skaits ir pārāk liels, katrs sāk kaut ko rakstīt un datora ekrāns ir pārpludināts ar paziņojumiem.

Internetā vēl ir virkne citu pakalpojumu, kurus iespējams izmantot. Plašāku informāciju tu iegūsi tieši šiem jautājumiem veltītos izdevumos.

Interneta caurskatīšana ir aizraujoša nodarbe, tomēr nevajadzētu aizmirst, ka galvenais uzdevums ir sameklētās informācijas praktiska lietošana. Lai sameklētā informācija būtu lietojama tālākā darbībā, to ieteicams izdrukāt vai saglabāt datnes veidā.

Intranets

Interneta attīstība pasaulē noris jau vairāk nekā 20 gadu, bet intranets ir zināms tikai kopš 1995. gada pavasara. Pašreiz par intranetu dēvē jebkuru iekšējo tīklu. Tā ir alternatīva dārgām komerciālām sistēmām, līdz ar to tas ir viselastīgākais un lētākais veids e-pasta, organizācijas datu un dokumentu pieejamības organizēšanai. Latvijā lielākais intraneta tīkls ir *LATTELEKOM*. Pasaules lielākais intranets top Ņujorkas štatā, kur savā starpā savienos valsts iestādes, pašvaldības, bibliotēkas un citas institūcijas.

Datortīkls

Datortīkls ir tas informācijas tehnoloģiju posms, ar kura palīdzību var savstarpēji savienot bibliotēku serverus, darba stacijas un tīkla printerus neatkarīgi no attāluma starp tiem. Atšķirībā no datu transportēšanas ar diskešu palīdzību, datortīklu var izmantot neierobežota daudzuma informācijas pārnešanai. Izmantojot datortīklu ir iespējams darbināt programmas, kas atrodas uz cita datora cietā diska vai *CD ROM* iekārtas.

Pirmos datortīklus izveidoja pirms dažiem gadu desmitiem. Sākumā tajos darbojās daži tūkstoši speciālistu, bet tagad datortīklu pakalpojumus izmanto miljoniem cilvēku visā pasaulē.

Dators, kas ir pieslēgts pasaules informatīvajam tīklam:

a) nodrošina piekļūšanu informācijai, kas atrodas citā vietā;

b) nodrošina informācijas pārraidi un iegūšanu.

DARBS AR INFORMĀCIJAS AVOTIEM

Piemērotākās studiju vietas

Katram no mums ir sava iemīļotākā studiju un darba vieta, daži atzīst tikai klusumu, citiem nepieciešama mūzika. Tikai pats vari nolemt, kura un kāda vieta ir vispiemērotākā tev.

Esi objektīvs pret darba vidi un izvēlies vietu, kura palīdzētu strādāt ar pilnu atdevi. Vairumam cilvēku ir tikai viena vai divas izvēles iespējas, bet svarīgi ir pieņemt pareizo variantu.

Mājas ir tā vieta, kur vairums cilvēku mācās – tur ir silti un ērti, tur var justies brīvi. Bet, skanošs televizors, jaunāko brāļu, māsu klaigāšana, kā arī ģimenes locekļu nākšana un iešana neveicinās darbu. Tu sev melosi, ja teiksi, ka trokšņi netraucē.

Skolas vai publiskā bibliotēka ir daudz piemērotāka vieta darbam, un tāpēc vairums jauniešu izvēlas to par savu studiju vietu. Skolas bibliotēkai ir samērā īss darba laiks, kas var radīt neērtības. Augstskolu bibliotēkas parasti ir atvērtas daudz ilgāk un piedāvā lielākas iespējas: nodrošina mācību telpas, nepieciešamos materiālus, palīdz zinošs personāls. Ja neviena no šīm piedāvātajām iespējām tev nav piemērota (dzīvo pārāk tālu, lai brauktu turp un atpakaļ), tad izmanto tuvāko publisko bibliotēku. Šajā bibliotēkā būs daudz lielāks grāmatu krājums nekā skolas bibliotēkā, uzziņu nodaļa, kā arī lasītava. Iespējams, ka šo bibliotēku darba laiks būs daudz izdevīgāks.

Efektīvākās studiju metodes

Tu esi atradis savu darba vietu, tagad ir laiks padomāt, kā darbu paveikt. Tas nozīmē, ka jāpārdomā, kādam jābūt veicamā darba rezultātam, tad

jāizlemj, kā, pēc iespējas labāk, veikt darbu. Tas ir tāpat kā braukt ar automašīnu – tu lieto dažādas braukšanas metodes, vadot to pa šoseju vai pa rosīgas pilsētas ielām, kaut arī braukšanas pamatiemaņas ir kopīgas abām.

Ir derīgi uzzināt efektīvas studēšanas metodes un uzzināt arī, kā tās izmantot dažādās situācijās, tā ietaupot laiku un samazinot pūles. Ir vairākas viegli izmantojamas metodes, kuras tu vari izmantot: tās ne tikai padara vieglāku informācijas atrašanu un lietošanu, bet arī sniedz gandarījumu par labi paveiktu uzdevumu. Turpinājumā apskatīsim noderīgākās studiju metodes. Kad būsi tās apguvis, tad varēsi sākt veidot pats savas darba metodes.

Caurskatīšana

Šo paņēmienu izmanto bieži, piemēram, caurskatot avīzes, lai atrastu TV programmu; iepazīstoties ar reklāmas bukletiem, kad lasot izlaižam vairākus teikumus. Šo metodi visizdevīgāk izmantot, kad jāmeklē specifiska informācija, bet nav ne laika, ne vajadzības lasīt visu izdevumu. Atbildes var būt izkaisītas pa visu dokumentu, bet mēģini saprast tā struktūru:

Ievads vai *priekšvārds* parasti izskaidro izdevuma mērķi un norāda, kam tas ir domāts. Ja gribi uzzināt kaut ko par kodolenerģiju, būtu lieka laika tērēšana, ja to censtos darīt ar tādas grāmatas palīdzību, kuru ir sarakstījis profesionāls zinātnieks. Ievads var stāstīt arī par dokumentā iekļautās informācijas apjomu.

Satura rādītājam ir liela nozīme piemērotas informācijas meklēšanā. Caurskatot satura rādītāju, tu uzreiz spēsi pateikt, vai izdevums noderēs vai nē.

Nodaļu virsrakstiem ir līdzīga loma kā satura rādītājam, bet virsraksti dažreiz var būt daudz detalizētāki, tā sniedzot sīkāku informāciju par saturu.

Sadaļu virsraksti. Vairums autoru sāk nodaļas sadaļu ar virsrakstu katras svarīgākās domas uzsvēršanai, jaunas idejas vai notikuma aprakstam. Ar sadaļu sākumu caurskatīšanu var noteikt, vai ir nepieciešams lasīt visu tekstu. Dažreiz izdevēji palīdz orientēties tekstā, lietojot izceltu druku.

Rādītāji. Vairumam zinātnisku, mācību un uzziņu izdevumu ir pievienoti rādītāji, kuros var atrast temata atslēgvārdus. Ja grāmatai nav rādītāju, tad pārbaudi visus citus papildinājumus, lai veltīgi neizšķiestu savu vērtīgo laiku.

Apzīmējumi, nosaukumi vai citi nozīmīgi vārdi. Izskatot lappusi, pievērs uzmanību tikai šiem nozīmīgajiem vārdiem un ignorē jebko citu. Sastādi vārdu sarakstu, kurus meklēsi tekstā.

Piemēram, pētāmais temats ir Rūdolfa Blaumaņa daiļrade. Tu esi bibliotēkā atradis visaptverošu grāmatu latviešu literatūras vēsturē un neesi

pārliecināts, ka tajā būs nepieciešamā informācija. Tāpēc centies uzdevumu sadalīt sīkākos jautājumos.

1. Kā grāmata ir sakārtota: vēsturiski vai hronoloģiski, vai tajā ir autoru alfabētiskais rādītājs? Ja tā ir, vai zini pietiekami par R. Blaumani, lai izteiktu minējumus par viņa dzīves aptuvenu periodu.
2. Kā tev palīdz grāmatas struktūra? Apskati rādītājus, nodaļu virsrakstus.
3. Vai nodaļu sadaļu virsraksti ir izcelti?

Vairāki izdevumi var būt izmantojami līdzīgi telefona abonementu grāmatai. Vai tev no tiem ir nepieciešama tikai noteikta informācija? Iemācies to atlasīt ātri, un tu ietaupīsi laiku.

Izšķirstīšana

Šo metodi lieto, kad jau ir atrasta vajadzīgā nodaļa vai sadaļa izdevumā. Tu pārskatīsi tekstu, meklējot atslēgvārdus, datumus vai nosaukumus, lai pārliecinātos, vai tur ir tev vajadzīgā informācija.

Atgriežamies atkal pie piemēra par R. Blaumani. Tu labi zini lugu «Skroderdienas Silmačos», bet tev savā darbā jāietver arī atziņas par lugu «Sestdienas vakars». Tāpēc jāpārskata lappuse, meklējot tikai vārdus *sestdiena* vai *vakars*, un nevajag apgrūtināt sevi, lasot visu tekstu. Izšķirstīšanas mērķis ir atdalīt svarīgāko, nelasot katru vārdu.

Patrenējies lietot abas minētās metodes. Droši vien tās jau esi izmantojis, pašam to neapzinoties. Šīs metodes palīdzēs ietaupīt laiku un arī atbrīvos no nevajadzīgas grāmatas šķirstīšanas nelielas, bet nozīmīgas informācijas dēļ.

Pierakstīšana

Ir vairāki nozīmīgi iemesli, kāpēc pieraksti ir svarīgi vairumam skolēnu un studentu. Dažādi pētījumi, studiju darbi, referāti apstiprina to, ka tie, kuriem ir labi organizēti pieraksti, savus uzdevumus un darbus veic nesalīdzināmi labāk nekā tie, kuriem pierakstu nav, vai kuri tos veidojuši paviršī.

Labu pierakstu nepieciešamības pamatojums ietver šādus aspektus:

* pieraksts ir individuāls un patstāvīgs lekciju vai grāmatu nodaļu konspekts;
* lai kā lekcijā koncentrētu uzmanību, ir neiespējami atcerēties visu stāstīto;
* nav iespējams atcerēties visu grāmatā izlasīto;
* pierakstu veidošana ir labs treniņš, kurš palīdz studiju priekšmetu vai problēmu izprast pilnībā;
* labu pierakstu veidošana ir aktīva studēšana.

Pasniedzēji savās lekcijās vienmēr cenšas akcentēt galveno tā, lai varētu veidot skaidrus pierakstus. Vārdi, datumi, notikumi ir pavedieni, lai saklausītu un atzīmētu. Ja esi tos pierakstījis, tad jebkurā laikā varēsi ierakstīt trūkstošo informāciju.

Daži pierakstus veido ar saistītām ideju, notikumu, vārdu un citām shēmām. Pierakstus nav nepieciešams vienmēr rakstīt līnijās kā burtnīcā. Ja tev patīk – eksperimentē, lai atrastu sev piemērotāko metodi. Turklāt metode var būt ļoti atkarīga no temata.

Padomi pierakstu veidošanā:

* lieto dažādu krāsu pildspalvas un zīmuļus, lai izceltu svarīgāko;
* atstāj platas malas, lai tekstu varētu papildināt ar jaunu informāciju;
* veido savus pierakstus tik skaidri, cik vien iespējams, sekojot lekcijai, jo pierakstīšana palīdz paturēt prātā informāciju;
* lieto pierakstu burtnīcu ar izņemamām lapām tā, lai varētu viegli un ātri pievienot vai izņemt lapas no saviem pierakstiem;
* ja tas palīdz, izstrādā saīsinājumu vai apzīmējumu sistēmu, bet pārliecinies, ka atceries to nozīmi. Visu lietoto saīsinājumu sarakstu novieto pierakstu beigās, lai izvairītos no neskaidrībām;
* lieto paragrāfus, virsrakstus, lielos burtus – jebko, kas tev patīk un ir piemērots vislabāk, lai piesaistītu uzmanību svarīgākajiem punktiem;
* ja tu veido pierakstus no grāmatas, vienmēr pārliecinies, ka ir visi dati par autoru, izdevēju un izdošanas laiku. Tie var nebūt nepieciešami uzreiz, bet tā pati grāmata var būt vajadzīga vēlreiz, un tad būs vieglāk un ātrāk to atrast. Šī informācija var būt arī nepieciešama, ja autoru paredzēts citēt;
* kad veido pierakstus no grāmatas, nepārraksti tikai autora vārdus. Vienmēr izmanto paša informācijas aprakstu, jo tas palīdzēs gan atcerēties, gan saprast;
* lekciju pierakstus ir noderīgi datēt un atzīmēt lektoru vārdus. Varbūt tas neliekas svarīgi konkrētā brīdī, bet, ja kurss ir garš un to vada vairāki pasniedzēji, tad, iespējams, eksāmenu laikā būs noderīgi zināt, kas mācīja noteiktu kursa daļu un kurš var palīdzēt tikt galā ar neskaidriem jautājumiem.

Labiem pierakstiem ir liela nozīme panākumu sasniegšanā. Kurš vēl labāk var palīdzēt, ja ne tu pats!

Atmiņas trenēšana

Atceries spēli, kurā īsu brīdi parāda dažādus priekšmetus, pēc tam tie

jāmēģina atcerēties. Tā ir laba atmiņas trenēšanas spēle, tāpat kā daudzas kāršu spēles. Jebkas ir noderīgs, kas palīdz atsaukt atmiņā faktus. Bieži vien cilvēki izmanto savas asociācijas, lai atcerētos.

Kā tu esi atsaucis atmiņā, nav svarīgi. Atkārtošana, vārdu asociācijas, pierakstu veidošana – visi ir noderīgi veidi, lai uzlabotu atmiņu. Tieši tāpat kā atlēts trenē savu ķermeni, tā tu vari trenēt smadzenes, lai strādātu daudz efektīvāk. Ir pārbaudīts, ka tas laiks, kas ir patērēts atmiņas trenēšanai, noteikti atmaksāsies.

Plānošana

Labi saplānots darbs – tikpat kā jau puse darba padarīts.

Tev noteikti jau ir bijusi nepieciešamība rakstīt esejas, referātus vai studiju darbus. Pirms darba uzsākšanas, ņem vērā šādus ieteikumus:

* sagatavo sev tēju vai kafiju un atbrīvojies;
* paņem papīra lapu un uzraksti dažas piezīmes;
* izlasi uzmanīgi darba uzdevumu un sāc domāt par to, kas būtu jādara;
* mēģini pakāpeniski izmantot visas instrukcijas, kas atspoguļotas tekstā.

Visu nepieciešamo sekmīgai darbu paveikšanai var sadalīt sīkākos posmos. Visvienkāršākais veids ir izveidot to informācijas avotu sarakstu, kurus ir paredzēts izmantot. Tas ir piemērots jebkuram studiju veidam un palīdzēs ātri savākt un izmantot nepieciešamo informāciju.

Informācijas avotu saraksts palīdzēs arī iegūt vērtīgāko no bibliotēkas. Tu nebūsi viens no tiem studentiem, kuri nervozi skraida no plaukta pie plaukta, neatrodot neko noderīgu. Tava pieeja būs labi izplānota un būsi apmierināts ar ātri un viegli sasniegto rezultātu. Tāpēc mēģini atbildēt sev uz šādiem jautājumiem.

1. Kāda informācija man ir nepieciešama?
2. Kur es to varu saņemt?
3. Kā es to varu atrast?
4. Kā es to varu izmantot?
5. Kādas piezīmes es veidošu?
6. Vai es esmu atradis visu nepieciešamo?
7. Kā es iepazīstināšu ar savu veikumu?
8. Vai es esmu izdarījis visu, ko varēju?

Laika sadalīšana

Tā ir ļoti svarīga visa plānošanas procesa daļa. Ne vienmēr ir viegli darba sākumā paredzēt, cik daudz laika aizņems katra daļa, tāpēc, to uzsākot, jānoskaidro vairāki jautājumi.

1. Cik ilgā laikā es darbu gribu paveikt?
2. Cik daudz es jau zinu?
3. Cik daudz jaunas informācijas man ir jāatrod?
4. Vai šo informāciju būs grūti izprast un tā balstīsies uz jau esošo zināšanu bāzes?
5. Kādas izredzes ir ātri atrast papildus informāciju? Tas nozīmē, ka jāzina, kādi bibliotēku pakalpojumi eksistē un cik daudz tie var tev palīdzēt.
6. Cik daudz laika ir līdz brīdim, kad darbs jānodod?
7. Balstoties uz iepriekšējo pieredzi, apsver, cik viegli un ātri uzrakstīsi eseju vai referātu, kad ir jau atrasti visi nepieciešamie materiāli?

Ja pētāmo tematu nepārzini vai tas prasa dziļāku izstrādi, var rasties problēmas prioritāšu izvēlē un pētniecības darba soļu secībā. Ja gribi turpināt darbu bez liekas kavēšanās, ej un jautā savam pasniedzējam, bet, veidojot laika un studiju plānu, būs jāvelta lielāka uzmanība šo jautājumu apdomāšanai. Laika sadalīšanas saraksta paraugs varētu izskatīties šādi:

* pārrunā ar pasniedzēju iespējamo darba apjomu;
* izskati svarīgāko informāciju pierakstos;
* izveido trūkstošo informācijas posmu sarakstu;
* atrodi informācijas avotus darbu papildināšanai;
* uzkrāj visu nepieciešamo informāciju un apdomā, kā ar to labāk iepazīstināt;
* izveido darba melnrakstu;
* apskati to kritiski un objektīvi;
* pārskati to, pievēršot uzmanību, vai tas atbilst izvirzītajām prasībām;
* ar labi padarīta darba gandarījuma sajūtu iesniedz labi izplānotu un paveiktu darbu.

Laika sadalīšanas piemērs pētniecības darba veikšanai

a) Satura rādītāja un nodaļu virsrakstu saraksta veidošana 2 dienas
b) Pirmā melnraksta rakstīšana ..... 40 dienas
c) Otrais melnraksts ..... 37 dienas
d) Trešais un pēdējais melnraksts ..... 21 dienas
e) Pēdējā pārbaude ..... 14 dienas

Rakstot darbu, var iecerēt uzrakstīt apmēram 1000 vārdu dienā. Sadalot laiku, jāietver arī viss lasīšanas un informācijas meklēšanas laiks, kā arī dienas, kad dažādu iemeslu dēļ varbūt nevarēsi padarīt savu darbu, piemēram Ziemassvētku brīvdienas.

Plānošanai ir trīs nozīmīgas priekšrocības:

* palīdz organizēt to, kas jādara un kādā secībā;
* liek iekļauties ierobežotā laika periodā;
* veido darbošanās ierobežojumus, pēc kuriem darboties, un noteiktu ikdienas kārtību.

Laika sadalīšanas saraksts ir labs darba stimulētājs. Tas palīdz nenovērsties no paredzētā darba grafika, kad, iespējams, gribēsies paslinkot. Darba plānošana un laika grafiks ir ļoti svarīgi labam rezultātam.

Studiju kursi un iemaņas

Lielākajai daļai studiju kursu ir nepieciešamas īpašas iemaņas. Studējot ņoteiktu priekšmetu, tā metožu izpētē pavadītais laiks noteikti palīdzēs citu kursu apguvē. Daudzas no tām būs lekciju formā, bet, piemēram, visi ģeogrāfi ātri iemācīsies, kā izskaidrot kartes; pētnieki labāk izpratīs eksperimentu metodes, kā arī visas izmantojamās zīmes un simbolus.

Tāpat svarīgi ir zināt, kuru no metodēm izmantot, lai tā palīdzētu konkrētā uzdevumā. Tev ir jāsaprot, ka nekad nevajag baidīties jautāt, ja izmanto nepazīstamas metodes vai mēģināt atrast informāciju nepazīstamos avotos. Bibliotekāri vienmēr tev laipni palīdzēs.

Dažādu izdevumu izmantošana

Bibliotēkas un izdevumi ir dažādos veidos, formās un lielumos: no milzīgas bibliotēkas krātuves vai 24 sējumu enciklopēdijām līdz kabatas formāta brošūrai vai mazam bibliobusam. Lai varētu efektīvi izmantot bibliotēku, ir jāprot atrast ceļu grāmatu labirintos un ātri izvēlēties nepieciešamos plauktus. Daudz ērtāk izmantot un mazāk vietas aizņems enciklopēdija kompaktdiska formā, kura satur daudz plašāku informāciju nekā tradicionālie papīra izdevumi.

Uzziņu izdevumi

Uzziņu izdevumu galvenais uzdevums ir ātra konsultēšana, nevis sistemātiska lasīšana, un tie satur īsu zinātniska vai lietišķa rakstura informāciju, kas sakārtota lasītājam viegli pārskatāmā secībā.

Enciklopēdijas un vārdnīcas ir vislabāk zināmie uzziņu dokumentu veidi. Lielākā atšķirība starp enciklopēdiju un vārdnīcu ir saturošajā informācijas daudzumā. Vārdnīcas parasti ir īsākas ar vienu vai divām izskaidrojuma rindām viena sējuma apjomā. Enciklopēdijā, savukārt, jautājuma izklāsts var aizņemt vairākas lappuses apjoma un var nodrošināt pilnīgu ievadu pētāmajā problēmā.

Enciklopēdijas

Enciklopēdijās, kuras aptver visas zināšanas un cilvēku darbības jomas, šķirkļi parasti ir sakārtoti alfabētiski un tie dod īsu skaidrojumu par katru tēmu vai, līdzīgi kā angļu enciklopēdijā *Encyclopedia Britannica*, garus zinātniskus temata aprakstus. Šīs enciklopēdijas ir noderīgas, ja gribi sameklēt ievadu tematam, par kuru vēl maz zini.

Tematiskās enciklopēdijas, kuras apskata tikai noteiktu darbības jomu vai zinātņu nozari sniedz detalizētu un bieži samērā specializētu informāciju. Šādi piemēri ir *Mitoloģijas enciklopēdija* vai *Bērnu kopšanas enciklopēdija*.

Enciklopēdiju izmantošanas paņēmieni.

* Enciklopēdiju šķirkļi gandrīz vienmēr ir alfabētiskā secībā, bet dažreiz ir nepieciešamība meklēt vienu vai vairākus virsrakstus. Piemēram, ja gribi atrast anglosakšu literatūru, jāmeklē abi virsraksti un arī konkrēts autora vārds, piemēram E. Bede (angļu romānists, 1827–1889).
* Visām nozīmīgākajām enciklopēdijām ir rādītāji. Piemēram, izdevuma *Encyclopaedia Britannica* vesels sējums ir veltīts papildinājumiem un rādītājiem. Rādītāji palīdz tikt galā ar tām pašām informācijas atrašanas problēmām, kas tika minētas iepriekš, un tie mēģina tevi vadīt pa attiecīgo materiālu, kurš ir izkaisīts daudzos sējumos. Nenovērtē par zemu rādītājus!
* Pārbaudi izdošanas datumu, it īpaši, ja ir nepieciešama droša, tehniska vai zinātniska informācija. Kaut arī daudzos jautājumos, piemēram, latīņu gramatikā vai mūzikas teorijā datumam nav tik liela nozīme, jo šī informācija nebūs daudz mainījusies.
* Enciklopēdijas būs pirmie informācijas avoti, kuros atradīsi atbildes uz pamatjautājumiem, bet ne vienmēr specializētas vai plašas atbildes. Tam jāizmanto citi avoti.
* Ja vēl nezini neko par tematu, tad kaut vai viena no vienkāršākajām enciklopēdijām sniegs tev pamatizskaidrojumu. Ja tu jau mazliet pārzini pētāmo jautājumu, tad kāda no tematiskajām enciklopēdijām var palīdzēt uzzināt daudz vairāk un papildināt esošās zināšanas.
* Tā vienmēr ir laba doma un var pat kļūt par patīkamu nodarbošanos – meklēt vairākos izdevumos, lai apskatītos, kā raksti atšķiras un cik daudz vai maz informācijas var būt vienā vai otrā izdevumā. Tu vari atklāt, ka vienā izdevumā ir tas, kas nepieciešams, un tādā apjomā, kā vajadzīgs, turpretim citā var būt par daudz specializēts vai arī pārāk īss.

* Meklējot informāciju enciklopēdijās, atrodami nelieli literatūras saraksti gandrīz visu šķirkļu beigās. Tie norāda citus informācijas avotus, kur vēl var meklēt par interesējošo jautājumu.
* Enciklopēdijas vienmēr atrodas bibliotēkas uzziņu nodaļā. Reti tās tiek dotas uz mājām, jo atrodas bibliotēkās, lai nekavējoties un ātri nodrošinātu pieprasījumus pēc specifiskas informācijas. Vairākums no nozīmīgākajām enciklopēdijām ir atrodamas vienā vietā, bet ar atsevišķām tēmām saistītas var atrast pie citiem izdevumiem par šo tēmu. Tavas zināšanas par bibliotēkas izkārtojumu, tikpat labi kā prasme izmantot katalogu un klasifikācijas sistēmu, noderēs, lai atrastu nepieciešamo.

Vārdnīcas

Vārdnīcas ir ļoti līdzīgas enciklopēdijām. Ir dažāda veida vārdnīcas, bet vairums cilvēku pazīst skaidrojošās un valodu vārdnīcas, piemēram, *Latviešu literārās valodas vārdnīca, Svešvalodu, Filozofijas vārdnīcas* un daudzas citas.

Pētniecības darbam noderīgākās ir tematiskās vārdnīcas, kas palīdz risināt vairākas problēmas, piemēram, kad saskaries ar kādu nesaprotamu juridisku terminu *Juridisko terminu vārdnīcā* atradīsi tam izskaidrojumu. Ir svarīgi atrast piemērotāko vārdnīcu izpētes tematam un iepazīties tuvāk ar tās lietošanu.

Daudzi enciklopēdiju lietošanas padomi labi noder arī vārdnīcu izmantošanā. Galvenais, konkrēti jāzin, kas ir nepieciešams:

* jēdziena nozīme vai rakstība;
* tehniskas un specializētas valodas izpratne;
* detalizēta pētīšana;
* rast atbildes uz jautājumiem.

Oficiālie izdevumi

Bibliotēkās var atrast dažādas informācijas lapiņas un piesūtītos materiālus ar oficiālu informāciju, kas izdota, piemēram, Nodarbinātības Valsts dienestā vai Valsts ienākumu departamentā. Kā piemēru oficiālajiem izdevumiem var minēt *Latvijas Vēstnesi*. Vairākās bibliotēkās ir speciālas vietas to izstādīšanai, bet, ja tu tās neatrod, jautā. Tu atradīsi tādu bibliotekāru, kura darba uzdevumos ir meklēt un palīdzēt izprast sameklēto. Un, protams, bibliotekārs var pateikt, kur jāmeklē specializēta vai cita papildus informācija.

Rokasgrāmatas

Ja tu esi celtnieks, zinātnieks vai darbojies kādā no citām sfērām, kura ietver daudz datu, formulu, tad var laimēties un būs nepieciešamā rokas-

grāmata. Ja esi iedomājies, ka tās ir grāmatas «kā to darīt», tad ideja ir saprasta. Piemēram, *Bioloģijas rokasgrāmata* vai *Celtnieku rokasgrāmata*. Dažas no tām var būt domātas plašam lasītāju lokam, bet dažas ir sagatavotas pieprasījumu apmierināšanai speciālistu vidū. Sameklētajā izdevumā noteikti pārbaudi izdošanas gadu, jo tas var būt svarīgi zinātniskajās tēmās un sabiedriskajā apkalpošanā, kur likumdošanas izmaiņām ir liela nozīme.

Ceļveži

Tie ir iespieddarbi, kuros ir sniegtas īsas ziņas par kādu ģeogrāfisku vietu, tās kultūras pieminekļiem, iestādēm, satiksmes ceļiem, viesnīcām u. tml. Ziņas varēsi iegūt arī par kultūras iestāžu (muzeju, bibliotēku u. c.) vēsturi, struktūru, fondiem un eksponātiem. Ceļveži ir paredzēti galvenokārt tūristiem un kultūras iestāžu apmeklētājiem, piemēram, izdevums *Latvija kabatā* vai *Let's go to America*. Dažās bibliotēkās, iespējams, ka informācija tūristiem būs novietota atsevišķi. Tur parasti atradīsi informācijas lapiņas, kartes, ceļvežus un brīvā laika pavadīšanas brošūras.

Gadagrāmatas

Gadagrāmatas ietver jaunāko informācijas klāstu, kas atbilst sabiedrības attīstības līmenim un interesēm. Gadagrāmatas tiek izdotas ik gadu, un tur ievietota tikai nozīmīgākā informācija. Piemēram, *Daugavas literārā gadagrāmata* vai gadagrāmata *Mājai un ģimenei*.

Ja tev ir jāatrod atbilde uz tik vienkāršu jautājumu kā, piemēram – kas ir Francijas prezidents, tad to ātri atradīsi *Valstsvīru gadagrāmatā* vai citā līdzīga satura gadagrāmatā. Atkal neaizmirsti pārbaudīt izdošanas datumu un to, vai izmantotais izdevums ir pats jaunākais. Ja pieļauj, ka prezidents var būt nesen mainīts, tad pārbaudi to. Atceries, ka tikai lielās bibliotēkās būs jaunāko gadagrāmatu kolekcijas.

Biogrāfijas

Biogrāfiskajos izdevumos ievieto personu dzīves gājuma aprakstus saistībā ar laikmeta sabiedrības atainojumu. Biogrāfijas var būt zinātniskas, mākslinieciskas un populāras. Piemēram, E. Mortona grāmata par visiem labi zināmo princesi Diānu – *Diāna: biogrāfija*.

Ģeogrāfiskie avoti

Šo uzziņu izdevumu būtību atklāj pats nosaukums. Tiklīdz tev tiks nosaukti kaut pāris piemēri, noteikti atcerēsies, ka tos jau esi izmantojis ģeogrāfijas stundās. Par biežāk izmantotajiem ģeogrāfiskajiem avotiem var minēt atlantus, ģeogrāfiskos nosaukumu rādītājus, kartes un citus izdevumus.

Atlantus vairums cilvēku ir izmantojuši neskaitāmas reizes. Tie ir daudzveidīgi – no veciem skolas 'zemesragu un līču' atlantiem, kuri atklāj tikai fiziskas

pazīmes, līdz daudz sarežģītākiem atlantiem, kuros aplūko vienu konkrētu tēmu, kā, piemēram, slimību izplatīšanās vai valsts tautsaimniecība. Kā vārdnīcās un enciklopēdijās, tā arī atlantos var atrast atbildes uz dažādiem jautājumiem, piemēram, vēsturē. Atlantos ir ļoti ērti parādīt politiskās varas un robežu izmaiņas.

Ģeogrāfisko nosaukumu rādītāji arī ir daļa no ģeogrāfiskiem avotiem un bieži ir ietverti augstāk minētajos izdevumos. To galvenais mērķis ir palīdzēt atrast konkrētu vietu kartē. Tu būsi pārsteigts atklājot, cik daudz uz pasaules ir Sanfrancisko.

Kartes. Lielo bibliotēku daudzveidīgajos dokumentu krājumos ir atrodamas arī kartes, tiek veidotas speciālas kartogrāfisko izdevumu nodaļas. Sastopamas gan tūristiem, gan arī konkrētu nozaru interesentiem specializētās kartes vēsturē, ģeogrāfijā un citās nozarēs. Tās var būt arī dažāda mēroga: tuvākajai apkārtnei – ar lielu mērogu, kas parādītu personīgās mājas, iestādes un ielas, un kurās var precīzi noteikt savas mājas atrašanās vietu. Tu atradīsi arī lielāko pilsētu ielu kartes un kā arī, protams, citu valstu kartes.

Bibliogrāfijas

Bibliogrāfiju pamatā ir dažādu formu un lielumu dokumentu aprakstu saraksti vai arī periodisko izdevumu rakstu aprakstu saraksti, bieži tās saistās tikai ar vienu tematu. Dažreiz var būt saraksts ar dokumentu aprakstiem noteiktā laika periodā. Tieši tev var palīdzēt tie saraksti, kuros aplūko detalizētu tematu un atklāj nozīmīgus publicētos un arī nepublicētos materiālus. Dažreiz var atrast dokumentu vai arī rakstu beigās pievienotas bibliogrāfijas. Lielākajās enciklopēdijās bibliogrāfijas parasti ir ievietotas aiz šķirkļiem.

Jebkura lieluma bibliogrāfija būs noderīgs līdzeklis, kas norādīs pārējās informācijas meklēšanas virzienu. Daudzās bibliotēkās var būt tikai pāris plašu bibliogrāfisku izdevumu, jo tikai lielākajās bibliotēkās piedāvās visaptverošu, universālu bibliogrāfiju krājumu.

Labāks priekšstats par to, kas ir bibliogrāfija, veidosies, ja tās nosauksim par literatūras sarakstiem. Arī tie ir bibliogrāfijas, tikai ar citu nosaukumu, parasti īsāki un ar mazāku datu aptvērumu. Šāda veida bibliogrāfiju tev var iedot pasniedzējs nodarbībā – tā ir īpaši noderīga, jo parāda temata attīstību pasniedzēja skatījumā.

Paša veidota bibliogrāfija ir ļoti laba doma un to sastādīt nav nemaz tik grūti. Tā satur rakstu un grāmatu aprakstus, kurus pats esi atradis, un tādējādi veidosi savu personīgo kartotēku. Tā palīdzēs ne tikai parādīt savu

darbu, bet arī pārbaudīt izskatīto. Iespējams, tev šī informācija var būt nepieciešama vēlāk vai arī tad, kad gribēsi citēt kādu grāmatas teksta daļu vai rakstiņu savā darbā. Ja būsi izveidojis pareizu sarakstu, tad nebūs vairs problēmas nākotnē un varēsi to pašu darbu identificēt jebkurā laikā. Un tu nebūsi viens no tiem, kurš dokumentu meklēs šādi: *tā ir liela, sarkana grāmata bibliotēkas trešā skapja otrā apakšējā plauktā*.

Veidojot savu bibliogrāfiju, katrai izmantotai grāmatai atzīmē sekojošo:

Autora uzvārds, vārds	*Grāmatas nosaukums*	*Tās izdošanas vieta*	*Grāmatas izdevējs*	*Izdošanas gads*	*Izdevuma apjoms*
Čaklais Māris	Viņi dejoja vienu vasaru	Rīga	Likteņstāsti	1996	176 lpp.

Vēlams arī atzīmēt, kurā bibliotēkā tu atradi konkrēto dokumentu un kāds ir dotā dokumenta klasifikācijas indekss.

Rakstiem no periodiskajiem izdevumiem ir jāatzīmē:

Autora uzvārds, vārds	*Publikācijas nosaukums*	*Izdevuma nosaukums*	*Izdevuma izdošanas gads*	*Izdevuma sējums, Nr.*	*Publikācijas atrašanās vieta*
Buls J.	Informācijas sistēma un izglītība	Bibliotēkas izglītības biļetens	1982	25 (2)	1.– 14. lpp.

Tas var likties sarežģīti, toties saglabās daudz noderīgas informācijas turpmākajam pētnieciskajam darbam.

Tā tiks saglabāta visa nepieciešamā informācija par izdevumu kopumā vai atsevišķu publikāciju, kuru tu jau iepriekš sameklēji bibliotēkā. Ja iepriekš minētais nav izdarīts un atkal šie dokumenti ir nepieciešami, tad vēlreiz būs jāiet tas ceļš, kas vienreiz jau veikts.

Veidojot savu pētniecības darba bibliogrāfiju, izmanto kartītes līdzīgas tām, kuras lieto bibliotēkas savos kartīšu katalogos vai elektronisko datu bāzi, kas būs ērtākais veids šādas informācijas glabāšanai. Izmantojot šādu paņēmienu, varēsi ērti pievienot, gan dzēst noteiktu ierakstu. Šis paņēmiens ir arī daudz elastīgāks kā bibliogrāfija vecā piezīmju vai uzdevumu burtnīcā. Bibliogrāfijas veidošana ir regulārs un tikai pāris minūšu darbs, lai saglabātu informācijas avotu aprakstus. Neizturies nevērīgi pret to!

Rādītāji

Rādītāji var būt pēc alfabētiskas, sistemātiskas, hronoloģiskas, numeratīvas vai kādas citas pazīmes sakārtotu dokumentu, priekšmetu nosaukumu, īpašvārdu, apzīmējumu (formulu, simbolu u. tml.) vai citu objektu uzskaitījums, kas nodrošina nepieciešamo ziņu operatīvu atrašanu attiecīgajā

informācijas masīvā. Noderīgākie un ikdienā biežāk lietotie ir telefona abonementu grāmata, adresu grāmatas, transporta kustības grafiki un citi katalogi.

Telefona abonementu saraksti

Mazās bibliotēkās noteikti ir telefona abonementu saraksti, vismaz tādi, kas saistīti ar apkārtējo rajonu. Lielākajās bibliotēkās atradīsi ne tikai visas Latvijas, bet arī kādas no Eiropas valstu vai ASV telefona abonementu sarakstus. Šīs krāsainās lappuses ir fantastisks informācijas avots. Izņemot individuālās adreses, tie ietver noteiktas teritorijas firmas un tādējādi var saņemt informāciju par tirgotājiem un citiem lietišķiem jautājumiem. Telefona abonementu sarakstus parasti atradīsi bibliotēku uzziņu nodaļā un lietišķās informācijas nodaļā. Ja tu meklē kādu noteiktu vietu Latvijā un nezini, kādā sarakstā skatīties, laika taupīšanas nolūkā pārliecinies, vai šī vieta nav telefona abonementu saraksta rādītājā.

Adresu grāmatas

Profesionālās asociācijas, organizācijas, rūpniecības iestādes parasti ik gadu izdod savu biedru sarakstus, bet vienas no visvērtīgākajām adresu grāmatām studentiem ir biznesa informācijas adresu grāmatas, kuras ir gandrīz katram amatam un profesijai, un tiek regulāri papildinātas. Tās var noderēt, ja ir nepieciešams sazināties ar firmām vai uzzināt, kas un ko ražo. Labākā vieta, kurā meklēt šādu informāciju ir tuvākā biznesa vai lietišķās informācijas nodaļa bibliotēkā, informācijas centros vai pašās organizācijās, kas nodarbojas ar interesējošiem jautājumiem. Lielākajās organizācijās ir visas adresu grāmatas, kuras ir saistītas ar viņu produkciju un, iespējams, atļaus tev tās izmantot.

Kalendāri

Kalendāri ir pa mēnešiem, nedēļām sakārtots gada dienu saraksts tabulas vai grāmatas veidā. Kalendārā bieži ir atzīmētas svētku, atpūtas dienas, izcili notikumi, sniegtas astroloģiskas un citas ziņas, ievietoti personvārdi, praktiski un literāri pielikumi. Kalendārus izdod grāmatu, albumu, sastiprinātu lapu (noplēšamie, pārliekamie), tabulu, atklātņu un citos veidos. Kalendārus mēdz iedalīt arī pēc adresācijas noteiktai lietotāju grupai (sievietēm, jauniešiem, ģimenei) un tematikas (sporta, mākslas un citi kalendāri).

Statistisko datu krājumi

Statistisko datu krājums ir sistematizēts statistisko pētījumu rezultātu sakopojums. Izšķir vispārīgos jeb universālos krājumus, kuros atspoguļota valsts tautsaimniecības attīstība kopumā, dažādos tās nozaru un periodu aspektos, un specializētos statistisko datu krājumos, kuros ietverti dati par atsevišķām nozarēm.

Statistiskos datu krājumus iedala informatīvajos un analītiskajos. Tiek izdoti kārtējie (ikmēneša, ceturkšņa) un kopsavilkuma statistisko datu krājumi (statistiskās gadagrāmatas). Tie var būt paredzēti neierobežotai izmantošanai un īpašām dienesta vajadzībām, konkrētu iestāžu un organizāciju darba veikšanai. Parasti statistisko datu krājumos bez statistiskiem datiem, kas sakārtoti tabulās, rindās un citās formās, tiek doti arī metodiski paskaidrojumi.

Periodiskie izdevumi

Periodisko izdevumu krājumi bieži vien asociējas ar laikrakstu un žurnālu stendiem dzelzceļu stacijās vai arī tuvākiem preses kioskiem. Neatkarīgi no tā, vai esi skolēns vai zinātnieks, esi drošs, ka tev ir tikai neliels priekšstats par specializēto periodisko izdevumu milzīgo skaitu, kuri tiek publicēti pasaulē un var būt noderīgi tava uzdevuma veikšanai. Periodiskiem izdevumiem ir vismaz piecas nozīmīgas priekšrocības salīdzinājumā ar grāmatām.

1. Grāmatas izdošana parasti ir nozīmīgs pasākums gan autoram, gan izdevējam, kas prasa daudz laika un finansiālas saistības. Grāmatas, kuras ir saistītas ar jauniem sasniegumiem strauji attīstošā nozarē, var būt novecojušas jau pirms to publicēšanas.
2. Zinātne ļoti strauji virzās uz priekšu, cilvēki aktīvi strādā visās nozarēs un sabiedrībai iespējami ātri ir jāsaņem jaunākā informācija.
3. Īsas informatīvās ziņas periodiskajos izdevumos publicē ļoti ātri: no jauna pētījuma detalizēta izklāsta līdz pat konferenču ziņojumiem vai sanāksmju pierakstiem. To visu neatklāj grāmatās.
4. Periodisko izdevumu izdošana ir samērā lēta metode, un domāts indivīda ātrai jaunumu iegūšanai savā nozarē.
5. Starptautiskie periodiskie izdevumi ir nozīmīgs ieguldījums visu nozaru attīstībā. Ja iepazīsies ar periodisko izdevumu katalogu Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, tad varēsi atrast piemērus gandrīz no visām valstīm un visās valodās. Pastāv arī speciālas aģentūras, kas tulko periodiskos izdevumus. Tādai informācijai ir būtiska nozīme nacionālajā aspektā. Starptautiskie periodiskie izdevumi apvieno visas pasaules pētniekus problēmu risināšanai vai atklājumu popularizēšanai.

Laikraksti

Katram laikrakstam ir sava publicēšanas vēsture. Tie iznāk rajonos, pilsētās un, protams, lielpilsētās. Ir rīta, vakara, nedēļas un cita periodiskuma laikraksti. Dažkārt vienā noteiktā reģionā izdod vairākus izdevumus.

Vēsturiskiem pētījumiem var noderēt arī tādi laikraksti, kuri vairs neiznāk, bet joprojām ir pieejami vietējā bibliotēkā. Tie ir sociālās vēstures spogulis

un sniedz dažāda veida ziņas, satur plašus rakstus par noteikta laika sabiedrību, arhitektūru (ietverot foto vai ilustrācijas), biogrāfisku informāciju par ievērojamiem rajona iedzīvotājiem vai rakstus par vietējo firmu rašanos vai bankrotēšanu, sludinājumus par darba piedāvājumiem, medicīnas patentu prasībām, par vietējo firmu un pasākumu apraksti, kā arī citu noderīgu informāciju.

Klipi

Laikrakstu izgriezumu un kopiju mapes bibliotēkas veido atbilstoši savu lasītāju pieprasījumiem vai par aktuāliem notikumiem sabiedrībā, kā arī veidojot novadpētniecības datu bāzes. Tas ir laika un darbietilpīgs pienākums – meklēt laikrakstos nepieciešamo tematisko informāciju, tāpēc cilvēkam, kuram ir vajadzīgi materiāli par kādu tematu, ir jābūt gatavam apmaksāt šī darba rezultātus. Ir pieejami daudzi komerciāli pakalpojumi, bet var laimēties tuvākajā bibliotēkā atrast bezmaksas kartotēkas par interesējošo jautājumu.

INFORMĀCIJAS IESTĀŽU APSKATS

Publiskās bibliotēkas

Laikmetam strauji attīstoties, priekšplānā izvirzās nepieciešamība pēc izglītības, bibliotēkas lietotājs kļūst jaunāks: arvien vairāk bibliotēkas apmeklē skolēni un studenti. Bibliotēkas aktīvi apmeklē augstāko mācību iestāžu studenti: gan dienas nodaļā studējošie, gan tie, kas mācības apgūst neklātienē. Ja dienas nodaļas studentiem ir vairāk iespēju izmantot augstāko mācību iestāžu bibliotēkas, tad neklātienes studentiem nereti vietējā bibliotēka ir vienīgā vieta, kur iegūt sev nepieciešamo informāciju.

Ievērojami ir pieaudzis informācijas pieprasījums biznesa, humanitāro, sociālo un eksakto zinātņu nozarēs. Bibliotēkas apmeklētājus interesē dažādi lēmumi, likumi par zemes un īpašumu atgūšanu, darba sludinājumi.

Mājsaimnieces, bezdarbnieki un pensionāri nāk uz bibliotēku lasīt laikrakstus un žurnālus, iepazīties ar jaunāko literatūru, pabūt cilvēkos. Stabilu vietu ieņem tāda bibliotēkas lietotāju grupa, kas piedalās dažādos preses izdevumu rīkotajos konkursos, kā arī krustvārdu mīklu risinātāji.

Visu lietotāju apkalpošana no bibliotekāra prasa padziļinātu uzmanību, vēlmi iedziļināties viņu vajadzībās. Bibliotēka kļūst par vietu, kur cilvēks ienāk izsūdzēt savas bēdas, dalīties priekos, prasīt padomu. Bieži vien cilvēki bibliotēkā pavada divas, pat trīs stundas. Viņi bibliotēkā ienāk, lai mierīgi parunātos, padalītos savos vērojumos un spriedumos.

Bibliotēka nepārprotami ir tā vieta, kas cilvēkiem asociējas ar iestādi, kuras darbiniekiem jāzina viss, tādēļ turp dodas, lai iegūtu visdažādāko informāciju. Tādējādi mūsdienu bibliotēka sabiedrībā veic vairākas funkcijas:

a) bibliotēka – informācijas un kultūras centrs;

b) bibliotēka – izglītības centrs;

c) bibliotēka – izklaides un atpūtas vieta;
d) bibliotēka – «svētnīca».

Lai bibliotēka varētu pildīt savas funkcijas, tai nepārtraukti ir jāattīstās, jāsaņem valsts, pašvaldību, savu lietotāju atbalsts.

Valsts nozīmes bibliotēkas

Latvijas Valsts nozīmes bibliotēku apskats iepazīstina ar galvenajiem bibliotēku vēstures faktiem, struktūru, piedāvātajiem pakalpojumiem un izmantošanas noteikumiem, kā arī norāda kontaktēšanās iespējas ar šīm bibliotēkām un to nodaļām.

Latvijas Nacionālā bibliotēka

Adrese: K. Barona iela 14, Rīga, LV–1423
E-pasts: lnb@lbi.lnb.lv
Internetā: http://vip.latnet.lv/LNB/defaultLV.htm

LNB izvietota vairākās ēkās :	tālrunis
K. Barona iela 14	
Uzziņu un informācijas centrs	7287608
Humanitāro zinātņu literatūras lasītava	7283216
Jaunākās periodikas lasītava	7287683
Juridiskās literatūras un likumdošanas literatūras lasītava	7287221
Lietišķās informācijas centrs	7287221
Sociālo zinātņu literatūras lasītava	7287611
Izstāžu zāle	7287459
Interneta lasītava	7287608
Eiropas Padomes Informācijas un dokumentācijas centrs	7286865
K. Barona iela 3	
Mūzikas literatūras lasītava	7282615
Fonotēka	7282690
Jēkaba iela 6/8	
Kartogrāfisko izdevumu lasītava	7225568
Letonikas lasītava	7223881

Periodisko izdevumu lasītava	7225568
Bibliogrāfi	7225626
Reto grāmatu un rokrakstu lasītava	7223881
Pastāvīgā ekspozīcija «Latviešu grāmatniecības vēsture»	7223881
Tērbatas iela 75	
Bērnu literatūras centrs	7312792
Grāmatniecības, bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas literatūras lasītava	7312807
Sīkiespieddarbu un attēlizdevumu lasītava	7272004
Reprogrāfijas nodaļa	7312794
Sietuve	7312794
R. Vāgnera iela 4	
Baltijas Centrālā bibliotēka	7210902

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Pamati Latvijas Nacionālajai bibliotēkai likti 1919. gadā 29. augustā. Laika gaitā tās nosaukums vairākkārt mainījies.

1. Valsts bibliotēka 1919–1940
2. Latvijas PSR Valsts bibliotēka 1940–1941; 1944–1966
3. Zemes bibliotēka (*Landesbibliothek*) 1941–1944
4. V. Lāča LPSR Valsts bibliotēka 1966–1989
5. Latvijas Valsts bibliotēka 1989–1991
6. Latvijas Nacionālā bibliotēka kopš 1991. gada

1922. gadā pieņemtais «Likums par Valsts bibliotēku» piešķir tai nacionālām bibliotēkām raksturīgo pamatuzdevumu: vākt un mūžīgi glabāt visus Latvijas iespieddarbus. Sākotnēji bibliotēkas krājumu veido bezsaimnieku grāmatas, kas nonākušas valsts īpašumā, kā arī iedzīvotāju ziedoti un par maksu iegādāti izdevumi.

1920. gadā bibliotēka sāk saņemt Latvijas iespieddarbu obligāto eksemplāru.

1922. gadā noslēgts pirmais līgums par grāmatu apmaiņu ar Prūsijas Valsts bibliotēku. Tas uzskatāms par starpbibliotēku abonementa sākumu Latvijā.

20. gadsimta 30. gados plašāki oficiāla rakstura sakari nodibināti ar Kongresa bibliotēku ASV, Čehoslovākiju, Lietuvu, Igauniju, Poliju, Beļģiju, Dienvidslāviju, Portugāli, Urugvaju. Prūsijas Valsts bibliotēkā Berlīnē un Ņujorkas Publiskajā bibliotēkā izveidotas latviešu literatūras nodaļas.

1940. gadā bibliotēka tika pārveidota par vienu no PSRS valsts bibliotēkām ar komunistiskai ideoloģijai atbilstošām pilnvarām un tiesībām. Kaut arī turpinājās Latvijas PSR obligātā eksemplāra saņemšana un valsts kārtējās bibliogrāfijas izdošana, par vienu no bibliotēkas galvenajām funkcijām kļuva valsts bibliotēku sistēmas ideoloģiskā vadība. Uz vairākiem gadu desmitiem pārtrūka sadarbība ar citām ārzemju bibliotēkām. Praktiski apstājās literatūras saņemšana no ārvalstīm. No bibliotēkas fondiem tika izņemti ap pusmiljonu izdevumu svešvalodās. To vietā milzīgos daudzumos fondos ieplūda Padomju Savienības izdevumi krievu valodā. Jau pirmajos padomju varas desmit mēnešos to skaits sasniedza 800 000 eksemplārus.

Otrā pasaules kara laikā vērtīgu Latvijas Valsts bibliotēkas fonda daļu izveda uz Vāciju.

1946. gadā bibliotēkā izveido speciāli glabājamās literatūras nodaļu (Specfondu). To likvidē 1988. gadā, nododot grāmatas vispārīgai lietošanai.

Pēc Latvijas Valsts neatkarības atgūšanas LNB bija jāatjauno nacionālās bibliotēkas pilnas funkcijas, jāuzsāk jauni darbības virzieni, kas saistīti ar jaunu informācijas masīvu apguvi, kultūras mantojuma saglabāšanu, jaunu pakalpojumu un informācijas tehnoloģiju ieviešanu, uzturēšanu un modernizēšanu.

LNB piedalās 14 starptautiska mēroga organizācijās: *IFLA*, *LIBER*, *CENL*, *ECPA*, *IBBY* u. c. Ir noslēgti sadarbības līgumi ar Baltijas valstu, Čehijas, Vācijas, Krievijas un Ukrainas Nacionālajām bibliotēkām.

Šobrīd LNB ir lielākā universālā zinātniskā bibliotēka valstī, kuras krātuvēs glabājas 4,5 milj. iespieddarbu un citu dokumentu 60 valodās. Tā ir visvairāk apmeklētā bibliotēka Latvijā. Dienā to apmeklē aptuveni 1300 lasītāji. Lasītāju vidējais vecums ir 27 gadi. Mācību nolūkos bibliotēku apmeklē aptuveni 80% lasītāju.

Salīdzinot ar 1991. gadu, LNB lasītāju, apmeklējumu un izsniegumu skaits ir palielinājies vairāk nekā divas reizes.

	1991	2000
Lasītāju skaits	20 052	44 660
Apmeklējuma skaits	271 441	464 661
Izsniegums	1 535 458	3 294 530

Kopš 1988. gada noris darbs pie LNB jaunās ēkas projektēšanas. Projekta autors ir pasaulē pazīstamais latviešu izcelsmes arhitekts Gunars Birkerts no ASV. Par LNB projektu G. Birkerts saņēma Amerikas arhitektūras balvu 2000. LNB jaunās ēkas būvniecība ir *UNESCO* īpaši atbalstīto projektu vidū.

1998. gadā izveidots Latvijas Nacionālās bibliotēkas atbalsta fonds.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskajā katalogā pieejama informācija par iespieddarbiem un dokumentiem, kas bibliotēkā ienākuši no 1996. gada. Tos iespējams atrast pēc dažādiem meklēšanas kritērijiem: autora, nosaukuma, izdevēja, izdošanas vietas, izdošanas gada un citiem kritērijiem.

Datu bāzes

Bibliotēkā informāciju iespējams iegūt arī, izmantojot tiešsaistes un *CD ROM* datu bāzes.

1. *LETA* (Latvijas Nacionālās ziņu aģentūras *DB*).
2. NAIS (*SWH* Normatīvo aktu informācijas sistēmas).
3. Pieejamas vairāk nekā 150 *CD ROM* datu bāzes (*EBSCO* 1977–2000 – pilnu tekstu datu bāze; *Encyclopaedia Britannica* 2000; *City Guide Mega* 1997 – 107 Eiropas pilsētu plāni; *Art Index* 1984–2000 – bibliogrāfiskā *DB* par mākslu, arhitektūru, fotogrāfiju, kino; *UNESCO Database* 1999; *Who's Who* 1897–1996 – Lielbritānijas un ar šo zemi saistīto ievērojamo personu biogrāfijas u. c.)

LNB Bibliogrāfijas institūts veido un uztur dažādas strukturētas datu bāzes automatizētā režīmā, piemēram, *Latvijas periodisko izdevumu sistēma* (1768–1997); *Latvija un latvieši pasaules presē* (no 1997. gada); *Raksti no periodiskajiem izdevumiem* u. c. Visās datu bāzēs kopā ir aptuveni 600 tūkstoši aprakstu.

Alfabētiskais kartīšu katalogs latviešu, krievu, angļu, franču, vācu un citās valodās atrodas Centrālajā katalogu zālē K. Barona ielā 14 otrajā stāvā. Katalogs krievu valodā sadalīts divās daļās:

- līdz 1984. gadam izdotās grāmatas;
- pēc 1985. gada izdotās grāmatas.

Sistemātiskais kartīšu katalogs ir katrai nozaru lasītavai:

humanitāro zinātņu (valodniecība, literatūrzinātne, māksla, sports, daiļliteratūra u. c.) sistemātiskais katalogs;

eksakto zinātņu (tehnika, dabas zinātnes, medicīna, lauksaimniecība u. c.) sistemātiskais katalogs;

sociālo zinātņu (vēsture, filozofija, psiholoģija, ekonomika, socioloģija u. c.) sistemātiskais katalogs.

Sistemātiskajam katalogam pievienots alfabētiskais priekšmetu rādītājs (APR).

Kartotēkas būtiski papildina katalogus:

1) sistemātiskā rakstu kartotēka sabiedriskajās zinātnēs;
2) latviešu daiļliteratūra periodikā;
3) daiļliteratūras nosaukumu kartotēka;
4) žurnālu, avīžu rakstu kartotēka aizrobežu literatūrā;
5) krievu literatūras personālijas pirms 1917. gada;
6) krievu literatūras personālijas pēc 1917. gada;
7) literatūras tematiskā kartotēka.

Bez tikko minētajām LNB ir vēl daudzas citas kartotēkas.

Pakalpojumi

1) informācijas sniegšana par bibliotēkas krājumiem, lasītavām un bibliotēkas lietošanas noteikumiem;
2) bezmaksas konsultācijas informācijas meklēšanā katalogos un lokālajās datu bāzēs;
3) bezmaksas konsultācijas *CD ROM*, tiešsaistes datu bāzu un interneta izmantošanā;
4) bibliogrāfisko sarakstu un apskatu sagatavošana pēc lietotāju pasūtījuma;
5) iespieddarbu kopiju un izdruku no datu bāzēm sagatavošana;
6) dokumentu iesiešanas pakalpojumi;
7) starpbibliotēku un starptautiskā starpbibliotēku abonementa pakalpojumi;
8) bibliotēkas materiālu kopēšana;
9) skaņu ierakstu kopiju pasūtīšana Fonotēkā;
10) ekskursijas pa bibliotēku.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

LNB apkalpo Latvijas iedzīvotājus no 16 gadu vecuma, ārvalstu pilsoņus, uzņēmumus, iestādes un organizācijas, nodrošina parlamenta informatīvo apkalpošanu.

Mācību iestāžu audzēkņus līdz 16 gadu vecumam bibliotēkā pieraksta ar direkcijas atļauju, uzrādot mācību iestādes direktora iesniegumu, kurā norādīts LNB apmeklēšanas iemesls.

Lasītājus pieraksta un lasītāju kartes izsniedz K. Barona ielā 14, Jēkaba 6/8, K. Barona 3, Tērbatas 75. Lasītāja karte dod tiesības izmantot lasītavas visās LNB ēkās.

Lasītājiem atļauts ienest bibliotēkā personīgās grāmatas, portatīvos datorus vai citus darbam nepieciešamos materiālus, kuri jāuzrāda kontroles darbiniekam, ienākot un izejot no bibliotēkas.

Lai saņemtu LNB lasītāja karti, reģistratūrā jāuzrāda personību apliecinošs dokuments, kurā norādīts personas kods, jāiepazīstas ar LNB lietošanas noteikumiem, ar parakstu apliecinot to ievērošanu.

Vienreizējā lasītāja karte dod iespēju izmantot bibliotēkas katalogus, kartotēkas, saņemt bibliogrāfiskas uzziņas un iepazīties ar jaunāko periodiku.

Lasītāji literatūru var izmantot tikai lasītavās.

Mājas abonements ir Mūzikas nodaļai un Fonotēkai.

Literatūras saņemšanai jāaizpilda pieprasījums. Literatūru no lasītavu palīgfondiem un specializētajiem fondiem var saņemt tūlīt; no Galvenās grāmatu krātuves – pēc 30–40 minūtēm; no krātuves Silakrogā – otrdienās, piektdienās; no Tērbatas ielas 75 – darba dienās.

Literatūras pasūtīšana tiek pārtraukta pusstundu pirms darbalaika beigām.

Lasītājiem ir pieejama datortehnika, internets, mikroformu lasāmaparāti. Lasītājiem nepieciešamos bibliotēkas materiālus var kopēt visās bibliotēkas ēkās vai arī pasūtīt kopijas Reprogrāfijas nodaļā Tērbatas ielā 75. Materiālu pavairošana veicama informatīviem, izglītības un pētniecības mērķiem.

Lasītāji ir atbildīgi par autortiesību ievērošanu.

Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

Adrese: Rūpniecības iela 10, Rīga, LV–1235
Tālr. 7106206; Fax: 7106202
E-pasts: acadlib@lib.acadlib.lv
Adrese internetā: http://www.acadlib.lv

LAB lasītājus apkalpo divās ēkās:	tālrunis
Rūpniecības ielā 10	
Misiņa bibliotēka	7106212
Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa	7106235
Informācijas tehnoloģiju nodaļa	7106213
Zinātniskās bibliogrāfijas nodaļa	7106226
Lielvārdes ielā 24	
Uzziņu un SBA nodaļa	7106289
Lietotāju reģistrācijas un apkalpošanas nodaļa	7106287
Reprogrāfijas nodaļa	7106280
Grāmatu restaurācijas nodaļa	7106275

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Viena no vecākajām bibliotēkām Eiropā. Radusies vairāk nekā pirms 475 gadiem reformācijas kustības laikā. No 1524.–1945. gadam tās nosaukums – *Rīgas pilsētas bibliotēka.* Sākumā galvenokārt bija reliģiska satura grāmatas, un vienīgais un nozīmīgākais fonda papildināšanas avots – dāvinājumi. Bibliotēkas telpas no 1553.–1891. gadam atradās Doma baznīcas krustejā. 18. gadsimta 90. gados pieauga interese par sabiedriskajām zinātnēm. 1900. gadā bibliotēkas fonda apjoms bija vairāk nekā 100 tūkstoši eksemplāru. Latvijas Republikas laikā saglabājās humanitārais profils ar literatūru latviešu, krievu un citās svešvalodās. No 1920.–1938. gadam Latviešu grāmatu nodaļu vadīja J. Misiņš. 1941. gada karadarbības laikā Rīgā bibliotēka, kas atradās kādreizējā Rātsnamā, nodega. No 400 000 eksemplāriem saglabājās apmēram 46 000.

1944. gadā rudenī tai ierādīja telpas Rīgas teātrim celtajā ēkā. Nākošajā gadā bibliotēku pārdēvēja par Valsts vēsturisko bibliotēku, bet 1946. gadā nodeva Zinātņu akadēmijai ar nosaukumu *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālā bibliotēka*, dibināta 1524. gadā. 1992. gadā, atbilstoši jaunajām Zinātņu akadēmijas un bibliotēkas funkcijām, tā tika pārdēvēta par Latvijas Akadēmisko bibliotēku.

Misiņa bibliotēka ir vecākā un pilnīgākā latviešu literatūras krātuve pasaulē. Tās dibinātājs ir latviešu bibliofils un bibliogrāfs J. Misiņš (1862–1945). 1932. gadā bibliotēka sāka saņemt iespieddarbu obligāto eksemplāru. Misiņa bibliotēkas uzdevums ir iegūt visu, kas pasaulē tiek izdots latviešu valodā, latviešu autoru darbu tulkojumus citās valodās, visu par Latviju un latviešiem jebkurā valodā. Tās fonds ir 800 000 eksemplāru.

LAB fondos ir vairāk kā 3 miljonu iespieddarbu un nepublicēto dokumentu eksemplāru uz dažādiem informācijas nesējiem – papīra, mikroformām, mikrofišām, optiskajiem diskiem u. c. 30% literatūras ir latviešu valodā.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs. Kopš 1993. gada augusta visas ienākošās grāmatas un kopš 1995. gada visi periodiskie izdevumi tiek ievadīti bibliotēkas automatizācijas sistēmā *LiberMedia*. Rokrakstu un reto nodaļas fondi tiek aprakstīti automatizācijas sistēmā *CODEX*. Šīs abas sistēmas ir izstrādātas Francijas firmā *RII Diffusion*.

Datu bāzes

1. *CD ROM* datu bāzes, kas pieejamas no abām LAB ēkām.
2. LAB veidotās un uzturētās lokālās datu bāzes.

3. LAB veidotās un uzturētās tiešsaistes datu bāzes, kuras pieejamas internetā.
   a) *Ārzemju periodisko izdevumu rādītājs* (vairāk nekā 26 000 ārzemju periodisko izdevumu par laiku no 1993. līdz 2000. gadam vairāk nekā 60 informācijas iestādēs Latvijā);
   b) *Baltijas bibliotēkas* (ziņas par 390 bibliotēkām Baltijā);
   c) *Informācijas avoti Latvijā* (ziņas par 975 iespiestajiem un elektroniskajiem uzziņu avotiem dažādās jomās (datu bāzes, mājas lapas, katalogi, rādītāji u. c.) par Latviju un Latvijā producētiem, kā arī par 320 informācijas avotu izdevējorganizācijām Latvijā);
   d) *Latvijas sabiedrība, notikumi zinātnē un kultūrā* (vairāk nekā 52 000 ierakstu par Latvijas un trimdas iespiestajos avotos minētajām personālijām – fiziskajām un juridiskajām personām, publicētajām recenzijām, rakstiem par literatūru, valodniecību, folkloru u. c. laika posmā no 1996. līdz 1998. gadam);
   e) *Latvijas «pelēkā literatūra»* (promocijas darbu, konferenču materiālu u. c. Latvijas «pelēkās literatūras» veidu pilno tekstu datu bāze);
   f) *Latviešu romānu rādītājs* (Raimonda Brieža, Harija Hirša un Anitas Rožkalnes apkopotās ziņas par latviešu romānu un to fragmentu publikācijām periodikā un atsevišķās grāmatās laikā no 1878. līdz 1996. gadam. Sniegta arī informācija par romānu atkārtotiem izdevumiem un izdevumiem, kas iekļauti grāmatās kopā ar citiem darbiem);
   g) *Johana Kristofa Broces digitalizētais arhīvs* (Rīgas Ķeizariskā liceja pedagoga un novadpētnieka Johana Kristofa Broces (1742–1823) Livonijai veltītās zīmējumu kolekcijas *Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente* ... 10 sējumu augstas kvalitātes elektroniskā kopija. Datu bāze izveidota no skenētiem J. K. Broces zīmējumu attēliem ar pievienotu īsu aprakstu).

Kartīšu katalogi

Viss bibliotēkas fonds atspoguļots katalogu sistēmā. Kā papildinājums katalogiem ir bibliogrāfiskās un faktogrāfiskās kartotēkas.

* Alfabētiskais katalogs (69 pasaules tautu valodās). Noderīgs būs arī Periodisko izdevumu alfabētiskais katalogs un šī kataloga sistemātiskais rādītājs.
* Sistemātiskais katalogs sniedz ziņas par literatūru visās zinātņu nozarēs.

Kartotēkas

1. Uzziņu un SBA nodaļā: Zinātniskais darbs; Prēmijas; Faktogrāfiskā kartotēka.
2. Misiņa bibliotēkā: Personālijas; Recenzijas; Tulkotāji; Daiļliteratūras nosaukumi latviešu valodā.

Pakalpojumi

1. Bibliogrāfiskas uzziņas, paskaidrojumus un praktisku palīdzību katalogu, kartotēku, uzziņu, elektronisko u. c. informācijas pakalpojumu izmantošanā sniedz dežurējošie darbinieki.
2. Lietotājs (izņemot vienreizējos lietotājus) Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas fondos neesošus izdevumus vai atsevišķu dokumentu kopijas var pasūtīt, izmantojot Starpbibliotēku abonementa pakalpojumus, kā arī Starptautiskajā starpbibliotēku abonementā, izmantojot rakstu kopiju pasūtīšanas formu bibliotēkas *www* lapās: www.acadlib.lv, pasūtījumus var noformēt pa e-pastu: loan@lib.acadlib.lv.
3. Lietotājiem nepieciešamo bibliotēkas materiālu kopijas par samaksu var pasūtīt Reprogrāfijas nodaļās abās bibliotēkas ēkās.
4. Visiem LAB lietotājiem (izņemot vienreizējos lietotājus) ir tiesības uz mājas abonementu.
5. Organizācijas, iestādes un bibliotēkas literatūras saņemšanai var sadarboties ar Latvijas Akadēmisko bibliotēku SBA ietvaros, iesniedzot bibliotēkā saistību rakstu no attiecīgās iestādes.

Maksas pakalpojumi

* lietotāja apliecības izsniegšana un atjaunošana;
* vienreizējās caurlaides izsniegšana;
* mājas abonementa noformēšana ar noteiktu vai pagarinātu termiņu;
* kserokopiju un mikrofilmu izgatavošana;
* informācijas failu izdruka vai kopēšana uz mašīnlasāmiem nesējiem;
* interneta un *CD ROM* datu bāzu lietošana;
* SBA un dokumentu piegādes pakalpojumi.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

Lietotājus reģistrē un lietotāja apliecību izsniedz Rūpniecības ielā 10 un Lielvārdes ielā 24. Lietotāja apliecība dod iespēju izmantot bibliotēkas pakalpojumus abās bibliotēkas ēkās un ir derīga līdz norādītajam datumam.

Reģistrējoties par bibliotēkas lietotāju, jāuzrāda pase vai autovadītāja apliecība, jāizpilda reģistrācijas karte, jāiepazīstas ar «LAB lietošanas noteiku-

miem» un jāparakstās par to ievērošanu, jāiesniedz fotogrāfija (3x4cm). Ja lietotājs vēlas noformēt mājas abonementu, obligāti jāuzrāda pase.

Vienreizējs bibliotēkas apmeklējums iespējams, uzrādot personu apliecinošu dokumentu ar personas kodu un fotogrāfiju.

Literatūras saņemšanai no krātuves fondiem lietotājam jāizpilda attiecīgas pieprasījuma veidlapas katram izdevumam atsevišķi. Bez pieprasījuma veidlapas izpildīšanas var izmantot brīvpieejas fondus.

Darbam lasītavās lietotājs vienlaicīgi var pieprasīt ne vairāk kā 10 vienības.

Bibliotēkas slēgta Sanitārajā dienā – katra mēneša otrajā trešdienā. Vasaras periodā bibliotēka sestdienās slēgta.

Latvijas Universitātes bibliotēka

Adrese: Kalpaka bulvāris 4, Rīga, LV–1820
E-pasts: lulib@lub.lv
Adrese internetā: http://www.lub.lv

LUB ir izvietota vairākās ēkās:	tālrunis
Kalpaka bulvāris 4	
Centrālā bibliotēka	
CD ROM nodaļa	7220087
Reto izdevumu lasītava	7225317
Uzziņu lasītava	nav
Zinātniskās literatūras abonements	7227613
Zinātniskās literatūras lasītava	nav
Alberta iela 10	
Ģeogrāfijas literatūras bibliotēka	7336372
Aspazijas bulvāris 5	
Vadības un ekonomiskās informācijas literatūras bibliotēka	7034642
Ekonomikas literatūras lasītava	nav
Jūrmalas gatve 74/76	
Pedagoģijas un psiholoģijas literatūras bibliotēka	421582
Kronvalda bulvāris 4	
Bioloģijas literatūras bibliotēka	7322913
Lomonosova iela 1	
Sociālo zinātņu fakultātes bibliotēka	7089855

Raiņa bulvāris 19	
Infotēka	7034430
Sociālo (tiesību) zinātņu literatūras bibliotēka	7034431
Teoloģijas fakultātes bibliotēka	7034432
Kr.Valdemāra iela 48	
Ķīmijas literatūras bibliotēka	7372579
Kr.Valdemāra iela 69	
Humanitāro zinātņu literatūras bibliotēka	7273803
Zeļļu iela 8	
Fizikas un matemātikas literatūras bibliotēka	7615668
Brīvības bulvāris 32	
Latvijas Ārpolitikas institūta bibliotēka	7282297
Vācijas – Latvijas Sociālzinātniskā centra bibliotēka	

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Latvijas Universitātes bibliotēkas pirmsākumi datējami ar 1862. gadu, kad tika dibināts Rīgas Politehnikums un sākta bibliotēkas veidošana. 1872. gadā iznāca pirmais iespiestais bibliotēkas katalogs. 1896. gadā pēc Rīgas Politehnikuma pārveidošanas par Rīgas Politehnisko institūtu, institūta pārziņā nonāca arī tehnikuma bibliotēka. 1911. gadā bibliotēkas krājumā bija 57 953 sējumi. Daļa no tiem Pirmā pasaules kara laikā tika evakuēta uz Krieviju.

1919. gadā dibinātās Latvijas Augstskolas (tagad LU) bibliotēka bija jāveido gandrīz no sākuma.

Pēc Latvijas Universitātes Padomes lēmuma katrai fakultātei tika veidota sava patstāvīga bibliotēka. Lai novērstu ārzemju periodikas dublēšanos fakultāšu bibliotēkās un sastādītu bibliotēkas grāmatu kopkatalogu, nedaudz vēlāk tika izveidota Centrālā bibliotēka. Lielāko daļu fonda veidoja iestāžu un privātpersonu dāvinājumi no Francijas, Šveices, Norvēģijas, Kanādas, ASV, Somijas un citi.

1939. gadā bibliotēkas fondā bija ap 340 000 vienību. Otrais pasaules karš pārtrauca bibliotēkas iecerēto darbību. Bibliotēka bija jāpārceļ uz pagrabiem Raiņa bulvārī 19. Lielu daļu grāmatu (26 500 nosaukumu) aizveda uz Vāciju.

1957. gadā Centrālā bibliotēka pārcēlās uz ēku Kalpaka bulvārī, kas uzcelta 1874. gadā pēc J. Baumaņa projekta.

No 1946.–1991. gadam bibliotēka saņēma PSRS maksas obligāto eksemplāru, no 1924.–1940. gadam un no 1991. gada – Latvijas obligāto bezmaksas eksemplāru. 1981. gadā izveido Reto grāmatu un rokrakstu nodaļu. Tās hronoloģiskie ietvari ir no 15. gadsimta beigām līdz mūsu dienām.

2001. gada sākumā bibliotēkas fondu lielums pārsniedz 2 miljonus sējumu latviešu, angļu, vācu, krievu, franču, spāņu, zviedru, poļu un citās valodās.

20. gadsimta 90. gadu sākumā bibliotēkas fondu sāka automatizēt vispirms ar sistēmas *Compass*, tad – *ALISE* palīdzību. *ALISE* aptver visus darba procesus, sākot ar izdevumu pasūtīšanu un beidzot ar izdevumu izdošanu/saņemšanu. Tagad bibliotēkā tiek ieviesta jauna IS – *ALEPH*.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs – tiek veidots kopš 1991. gada un tajā ir aptuveni 120 tūkstoši ierakstu. Kopš 1996. gada tiek veidota arī LU vēstures datu bāzes, kas satur ap 20 tūkstošiem publikāciju analītiskos aprakstus.

Datu bāzes

1. Dažādas *CD ROM* datu bāzes (Kalpaka bulvārī 4).
2. *SWH* Normatīvo aktu informācijas sistēmas (NAIS) lokālā versija (Kalpaka bulvārī 4) un *internet* versija (Kalpaka bulvārī 4 un filiālēs).
3. DIENAS arhīvs (Kalpaka bulvārī 4 un Infotēkā Raiņa bulvārī 19).
4. *BRITANNICA on-line* (Kalpaka bulvārī 4 un filiālēs).
5. *EBSCO Publishing* datu bāze (Kalpaka bulvārī 4 un filiālēs).
6. *GALE Group: Custom Newspaper*, *Expanded Academic ASAP* (Kalpaka bulvārī 4 un filiālēs).
5. Latvijas nacionālās ziņu aģentūras (*LETA*) *DB* un arhīvs (Kalpaka bulvārī 4 un filiālēs).

Kartīšu katalogi

Alfabētiskais kartīšu katalogs (līdz 1990. gadam):

1) iespieddarbiem latviešu valodā;
2) iespieddarbiem svešvalodās;
3) seriālizdevumiem.

Sistemātiskais kartīšu katalogs (līdz 1990. gadam).

Kartotēkas

1. LU vēsture.
2. Jaunākās publikācijas Latvijas ekonomikā.
3. Jaunākās publikācijas Latvijas tiesību zinātnēs.
4. Jaunākās publikācijas Latvijas vēsturē.

Pakalpojumi

1. Bezmaksas konsultācijas informācijas meklēšanā katalogos un lokālajās datu bāzēs.
2. Bezmaksas konsultācijas *CD ROM*, tiešsaistes datu bāzu un interneta izmantošanā.
3. Iespieddarbu kopiju un izdruku no datu bāzēm sagatavošana.
4. Iesiešanas pakalpojumi.
5. Starpbibliotēku un starptautiskā starpbibliotēku abonementa pakalpojumi.
6. Pasūtījuma izstāžu sagatavošana.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

LU Centrālā bibliotēka, kā arī fakultāšu bibliotēkas apkalpo visus LU studentus, pasniedzējus un darbiniekus. Pierakstoties bibliotēkā, ir jāuzrāda pase vai studenta apliecība. Citu iestāžu darbinieki vai studenti var izmantot literatūru lasītavās.

Daudziem izdevumiem ir ierobežots lietošanas termiņš. Lasītavās grāmatas var izmantot tikai uz vietas.

Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka

Adrese: Ķīpsalas ielā 10, Rīga, LV–1659
E-pasts: rtusclib@acad.latnet.lv
Adrese internetā: http://www.rtu.lv/www_zb/rtu_zb.htm

Lasītājus apkalpo vairākās ēkās:	tālrunis
Ķīpsalas iela 10	
Lasītāju apkalpošanas nodaļa	7089468
Bibliogrāfijas nodaļa	7089102
Āzenes iela 14/24	
Mācību literatūras nodaļa	7089308
Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes bibliotēka	7089230
Āzenes iela 12	
Elektronikas un telekomunikāciju fakultātes bibliotēka	7089242
Āzenes iela 16	
Celtniecības un arhitektūras nodaļa	7089246

Indriķa iela 8	
Dzelzceļa transporta institūta bibliotēka	7089661
Lomonosova iela 1	
Aviācijas filiāle	7089962
Smilšu iela 90, Daugavpils	
Daugavpils Mācību un zinātnes centra bibliotēka	54 42469
Vānes iela 4, Liepāja	
Liepājas Mācību zinātniski tehniskā kompleksa bibliotēka	34 07123
Kuldīgas iela 55, Ventspils	
RTU Ventspils filiāles bibliotēka	36 24375

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka sāka veidoties 1862. gadā kā Rīgas Politehnikuma bibliotēka. Rīgas Manufaktūras un biržas komiteja Rīgas Politehnikumam uzdāvināja 1048 grāmatas, kuras kļuva par pamatu bibliotēkas krājumam. 1896. gadā Rīgas Politehnikumu pārveidoja par Rīgas Politehnisko institūtu (RPI), 1915. gadā institūtu un daļu bibliotēkas fonda evakuēja uz Krieviju.

1919. gadā pēc Latvijas valsts nodibināšanas tika izveidota jauna augstskola – Latvijas Universitāte, kuras pamats bija RPI tehniskās fakultātes un daļa no institūta mācību spēkiem. LU īpašumā nonāca arī RPI bibliotēkas fondi. 1958. gadā uz Latvijas Valsts universitātes tehnisko fakultāšu bāzes tika atjaunots RPI. Šajā gadā savas attīstības otro posmu ar 140 000 eksemplāru lielu fondu uzsāka arī RPI bibliotēka. 1969. gadā tai piešķīra zinātniskās bibliotēkas nosaukumu.

1990. gadā Rīgas Politehnisko institūtu pārdēvēja par Rīgas Tehnisko universitāti, bet bibliotēku – par RTU ZB, kuras darbība cieši saistīta ar universitātes studiju un zinātniskā darba vajadzībām.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs

Sākot ar 1994. gadu visa jaunsaņemtā literatūra tiek ievadīta elektroniskajā katalogā ar integrētās bibliogrāfiskās informācijas sistēmas *ALISE* palīdzību. Meklēšanu var veikt, zinot precīzus datus par vienu konkrētu izdevumu un uzrādot vienu no zināmajiem kritērijiem: autoru, nosaukumu, jebkuru vārdu izdevuma nosaukumā, izdošanas gadu, sēriju, *UDK* indeksu u. c. Kritērijus ir iespējams variēt un gūt ziņas par konkrētu tēmu vai problēmu.

Datu bāzes

1. RTU ZB veidotā mācību spēku publicēto darbu analītikas datu bāze (no 1997. gada).
2. Datu bāzes plašai informācijas meklēšanai internetā ar iespēju pasūtīt pilno tekstu kopijas:
   ENGINEERING VILLAGE 2;
   CURRENT CONTENTS ON DISKETTE WITH ABSTRACTS sērija *ENGINEERING, COMPUTING & TECHNOLOGY;*
   EIFL DIRECT elektronisko žurnālu datu bāze;
   nacionālās ziņu aģentūras datu bāzes.
3. *CD ROM* datu bāzes.

Kartišu katalogi

Alfabētiskais katalogs (līdz 1994. gadam):

1) iespieddarbi latviešu valodā;
2) iespieddarbi svešvalodās;
3) seriālizdevumi;
4) disertācijas un autoreferāti.

Sistemātiskais katalogs (līdz 1994. gadam) sniedz ziņas par literatūru dažādās zinātņu nozarēs, kas sakārtotas atbilstoši *UDK* tabulām.

Kartotēkas

1. RTU vēsture.
2. RTU mācību spēku publicētie darbi (līdz 1996. gadam).
3. Sociālās zinātnes.
4. Latvijas arhitektūra (Celtniecības un arhitektūras nodaļā).
5. Dabas aizsardzība (Celtniecības un arhitektūras nodaļā).

Pakalpojumi

1. Interneta izmantošana.
2. Starpbibliotēku abonementa pakalpojumi.
3. Mutvārdu uzziņas un konsultācijas par bibliogrāfiskā uzziņu aparāta izmantošanu.
4. Bibliotēkas krājuma izmantošanas pakalpojumi citu iestāžu un organizāciju pārstāvjiem.
5. Kopēšana, iesiešana, skenēšana, datorizdrukas.
6. Ikmēneša jaunsaņemtās literatūras izstādes.
7. Jaunsaņemtās literatūras biļetens.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

Lai pierakstītos bibliotēkā, nepieciešama pase, studenta apliecība vai darba apliecība. Citu iestāžu un organizāciju pārstāvji bibliotēkas fondus var izmantot tikai lasītavās.

Literatūru līdznešanai izsniedz uz noteiktu laiku. Zinātnisko literatūru un citus izdevumus izsniedz uz 1 mēnesi, mācību literatūru – uz semestri.

Bibliotēka ir slēgta svētdienās, atsevišķas nodaļas arī sestdienās.

Latvijas Medicīnas akadēmijas (Rīgas Stradiņa universitātes) bibliotēka

Adrese: Dzirciema iela 16, Rīga, LV–1007
E-pasts: amllib@adm.aml.lv
Adrese internetā: http://www.aml.lv/AMLLIB

	tālrunis
Lasītāju apkalpošanas nodaļa	2409176
Mācību literatūras abonements	2409191
Pasaules veselības organizācijas dokumentācijas centrs Latvijā	2409192
SBA	2409192
Uzziņas, Informācijas centrs	2409192
LMA (RSU) bibliotēkas filiāle Mārupes iela 17, Rīga	
Bibliotēkas filiāles abonements	7612196

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Latvijas Medicīnas akadēmijas (Rīgas Stradiņa universitātes) bibliotēka ir Latvijas Medicīnas akadēmijas struktūrvienība. Tās pirmsākumi meklējami 1919. gada februārī dibinātajā Latvijas Augstskolas (vēlāk Universitātes) Medicīnas fakultātē. LMA (RSU) bibliotēkas fondu pirmsākums ir šīs Medicīnas fakultātes bibliotēkas fonds. 1950. gadā Medicīnas fakultāte tika atdalīta no Latvijas Universitātes.

1951. gadā darbu sāk Rīgas Medicīnas institūta bibliotēka, kuras krājums bija 25304 vienības un personāls – 2 darbinieki. No 1951.–1987. gadam LMA (RSU) centrālā bibliotēka bija izvietota kādreizējā Kristapa Morberga dzīvoklī viņa paša projektētā ēkā – Basteja bulvārī 12. Šai laikā bibliotēkai

bija 2 filiāles un viena nozares bibliotēka, kā arī liels skaits (apmēram 50) katedru bibliotēku.

1987. gadā bibliotēka pārceļas uz jaunuzcelto ēku – Dzirciema ielā 16. Bibliotēkai ir viena filiāle un vairākas katedru bibliotēkas. Kopš 1993. gada uzsākta bibliotēkas datorizācija un tiek izmantota Latvijā izveidotā bibliogrāfiskās informācijas sistēma *ALISE*. 1998. gada 24. oktobrī bibliotēka kopā ar vēl sešām Latvijas Valsts nozīmes bibliotēkām projekta *Valsts vienotais bibliotēku informācijas tīkls* ietvaros parakstījusi līgumu ar Izraēlas firmu *Ex Libris* par jaunas bibliotēku informācijas sistēmas *ALEPH 500* iegādi. No 1999.–2001. gadam notiek sistēmas ieviešana, kā arī Latvijas bibliotēku kopkataloga izveide.

Bibliotēka komplektē informācijas avotus atbilstoši studentu, pasniedzēju, zinātnieku un kursantu vajadzībām. Krājums sastāv no mācību un rokasgrāmatām, zinātniskās literatūras un daiļliteratūras, disertācijām un autoreferātiem, medicīnas, sabiedriski politiskiem un ilustratīviem žurnāliem, laikrakstiem, *CD ROM* datu bāzēm un audio kasetēm. Lielākā krājuma daļa skar medicīniskas tēmas, bet ir arī grāmatas ķīmijā, bioloģijā, fizikā, matemātikā un sociālajās zinātnēs.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs ataino bibliotēkas jaunieguvumus kopš 1993. gada. Paralēli tiek veikta arī iespieddarbu rekataloģizācija, analizējot lasītāju pieprasījumus un atbilstoši tiem elektroniski ievadot bibliogrāfiskos aprakstus literatūrai, kas izdota no 1985.–1993. gadam.

Datu bāzes

Bibliotēkā ir pieejamas vairāk kā divi desmiti dažādas *CD ROM* datu bāzes. Piemēram, datu bāze *MEDLINE* ietver bibliogrāfiskas ziņas par publikācijām medicīnā un bioloģijā periodiskajos izdevumos un dod šo publikāciju saīsinātu satura atstāstījumu. Vēl ir pieejamas tiešsaistes datu bāzes, ar kurām var iepazīties bibliotēkas mājas lapā internetā.

Kartīšu katalogi

Alfabētiskais kartīšu katalogs (līdz 1996. gada vidum):

1) grāmatas latviešu valodā;
2) grāmatas svešvalodās;
3) žurnāli svešvalodās;
4) LMA (RSU) darbinieku disertācijas;
5) disertāciju kopsavilkumi (latviešu valodā un svešvalodās – medicīnā).

Sistemātiskais kartīšu katalogs (līdz 1996. gada vidum).

Kartotēkas

1. Medicīnas priekšmetu kartotēka.
2. Sabiedrisko zinātņu rakstu kartotēka.
3. LMA (RSU) darbinieku darbu kartotēka.
4. Latvijas medicīnas vēsture.
5. Latvija.
6. LMA (RSU) vēsture
7. Mediķu personālijas.
8. Veselības aizsardzība.
9. Augstskola.
10. Interneta adresu kartotēka.

Pakalpojumi

1. Konsultācijas iespieddarbu meklēšanā.
2. Konsultācijas elektroniskās informācijas meklēšanā.
3. Literatūras izsniegšana uz mājām.
4. Iespēja izmantot *CD ROM* datu bāzes.
5. Iespēja strādāt internetā.
6. Iespēja strādāt teksta redaktorā.
7. Starpbibliotēku abonementa (SBA) un Starptautiskā starpbibliotēku abonementa (SSBA) pakalpojumi.
8. Uzziņu izpildīšana.
9. Kopēšana.
10. Izstāžu rīkošana pēc pasūtījuma.
11. Iespēja iegādāties metodiskos mācību materiālus.
12. Iespēja iepazīties ar PVO (Pasaules Veselības organizācijas) dokumentācijas centra materiāliem.
13. Citu iestāžu darbinieku un studentu apkalpošana lasītavās.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

Lai kļūtu par LMA (RSU) bibliotēkas lasītāju, jāsaņem lasītāja karte. Tās saņemšanai nepieciešama: fotokartīte, pase, apliecība (studenta, rezidenta, darba, kursu). Studenti lasītāja karti saņem Mācību literatūras abonementā, pārējie – Zinātniskās literatūras abonementā. Citu iestāžu darbinieki un studenti drīkst bez maksas izmantot bibliotēkas lasītavas, saņemot caurlaidi.

Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka

Adrese: Lielā iela 2, Jelgava, LV–3001
E-pasts: llufb@cs.llu.lv
Adrese internetā: http://www.llu.lv/Struktv/Fund_b/llufb_l.html

	tālrunis
Bibliogrāfiskās informācijas nodaļa	30 05695
Daiļliteratūras nodaļa	30 05639
Mācību literatūras nodaļa	30 05669
Zinātniskās literatūras nodaļa	30 05625
SBA un SSBA	30 05625

Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas depozītbibliotēka

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka (LLU FB) dibināta 1939. gadā. Fonda pamatu – 13 tūkstošu dažādu izdevumu par agronomiju un mežsaimniecību bibliotēka ieguva no Latvijas Universitātes. Otrā pasaules kara laikā gandrīz visi izdevumi sadega, tāpēc pēckara gados bibliotēkas krājumu vajadzēja veidot no jauna. Pirmajos pastāvēšanas gados bibliotēka atradās Jelgavā. No 1944. gada novembra līdz 1961. gadam bibliotēka, tāpat kā LLU, atradās Rīgā, bet pēc tam atkal pārcēlās uz Jelgavu – savu tagadējo atrašanās vietu – Jelgavas pili.

1994. gadā LLU FB kļuva par Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas starptautisko lauksaimniecības informācijas sistēmu *AGRIS* un *CARIS* nacionālo centru un iesaistījās Starptautiskajā lauksaimniecības bibliotēku tīklā *AGLINET*. 1998. gada 20. martā LLU FB tika atvērta Apvienoto Nāciju Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas publikāciju depozītbibliotēka.

LLU FB ir lielākā lauksaimniecības un tās saskarnozaru bibliotēka Latvijā. 2001. gada 1. janvārī bibliotēkas krājumā bija 502 057 eksemplāri izdevumu. LLU FB nodrošina bibliotēkas lietotājus ar mācību, pētnieciskai, zinātniskai un konsultatīvai darbībai nepieciešamo literatūru vai informāciju par to.

2000. gadā tika rekonstruēta bibliotēkas lasītava. Tajā izbūvēts balkons ar papildus darba vietām, literatūra izvietota brīvpieejā.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs – bibliogrāfiskās informācijas datu bāzes par dokumentiem, kas pieejami bibliotēkas krājumā, sākot no 1994. gada.

Datu bāzes

1. Lokālās datu bāzes (jau iepriekš minētais elektroniskais katalogs, LLU mācībspēku publikācijas, analītika).
2. *CD ROM* datu bāzes:
   - bibliogrāfiskās informācijas datu bāzes;
   - pilnu tekstu datu bāzes.
3. Tiešsaistes datu bāzes.

Kartīšu katalogi

1. Alfabētiskais katalogs.
2. Sistemātiskais katalogs.
3. Seriālizdevumu alfabētiskais katalogs.
4. Žurnālu sistemātiskais katalogs.
5. Disertāciju un autoreferātu katalogs.

Pakalpojumi

1. Konsultācijas iespieddarbu meklēšanā.
2. Mājas abonements.
3. Informācijas meklēšana lokālajās, *CD ROM* datu bāzēs, internetā.
4. Starpbibliotēku abonementa pakalpojumi.
5. Bibliogrāfisko un faktogrāfisko uzziņu sniegšana.
6. Kopēšana un iesiešana.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

Lai kļūtu par bibliotēkas lasītāju, ir jāsaņem lasītāja karte, kuru izsniedz: Zinātniskās literatūras nodaļā – LLU mācībspēkiem, darbiniekiem (uzrādot pasi un darba apliecību), LLU klātienes doktorandiem (uzrādot pasi un doktoranda apliecību);

Mācību literatūras nodaļā – LLU studentiem un maģistrantūras studentiem (uzrādot studenta apliecību); lasītavā – citiem bibliotēkas apmeklētājiem, uzrādot pasi vai citu personību apliecinošu dokumentu. Saņemot lasītāja karti, lasītājam jāiepazīstas ar bibliotēkas lietošanas noteikumiem un ar savu parakstu jāapliecina apņemšanās tos pildīt.

Zinātniskās literatūras nodaļā un Mācību literatūras nodaļā saņemtā lasītāja karte dod tiesības izmantot visus bibliotēkas pakalpojumus, bet lasītavā izsniegtā lasītāja karte nedod tiesības saņemt izdevumus līdznešanai uz mājām.

Patentu tehniskā bibliotēka

Adrese: Šķūņu iela 17, Rīga, LV–1974
E-pasts: patlib@patlib.lv
Adrese internetā: http://patlib.lv

PTB apkalpojošās struktūrvienības:	tālrunis
Uzziņu un informācijas dienests	7227631
Lietotāju reģistrācija	7226054
Patentu informācijas lasītava	7226628
Lietišķās informācijas lasītava	7211674
Normatīvtehniskās dokumentācijas lasītava	7227992
Celtniecības un arhitektūras literatūras lasītava	7227992
Elektroniskās informācijas lasītava	7227310
Tehniskās literatūras nodaļa	7227310
Elektroniskās un telekomunikāciju literatūras lasītava	7227310
Vieglās un pārtikas rūpniecības literatūras lasītava	7227310
Starpbibliotēku abonements	7226956
Individuālais abonements	7227310
Kopēšanas nodaļa	7227310

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Patentu tehniskā bibliotēka dibināta 1949. gada 31. oktobrī (līdz 1992. gadam – Republikāniskā zinātniski tehniskā bibliotēka) un jau 1950. gada janvārī ar 6000 eksemplāru iespieddarbu krājumu uzsāk bibliotēkas lietotāju apkalpošanu. Patentu tehniskā bibliotēka sāk veidoties par speciālu bibliotēku 1961. gada maijā, kad tiek atvērts Patentu literatūras kabinets, kura krājumā bija PSRS izgudrojumu apraksti, ārvalstu patentu informācija, patenttiesiskā literatūra, literatūra par izgudrošanu un racionalizāciju.

Piecdesmit gadu laikā Patentu tehniskā bibliotēka no nelielas grāmatu krātuves kļuvusi par vienu no lielākajām Latvijas valsts nozīmes speciālajām bibliotēkām ar 16 miljonu eksemplāru lielu krājumu (15 miljonu eksemplāru ir patentu informācija, kas sniedz priekšstatu par dažādu pasaules valstu rūpnieciskā īpašuma aizsardzības objektiem), kurš pieejams ikvienam lietotājam valstī un ārpus tās.

Patentu tehniskās bibliotēkas darbības mērķis ir nodrošināt tautsaimniecības kārtējās un perspektīvās informacionālās vajadzības ar kvalitatīvu patentu, tehnisko un vispārējo uzziņu informāciju, sniegt atbalstu nacionā-

lajai izgudrojumu un patentu darbībai, kā arī informatīvi atbalstīt valsts politiku rūpnieciskā īpašuma tiesiskās aizsardzības jomā.

Kopš 20. gadsimta 70. gadu vidus bibliotēka atrodas Šķūņu ielā 17. Bibliotēkas ēka ir arhitektūras piemineklis, kas savulaik bijusi Lielās Ģildes vecākā I. Hollandera dzīvojamā māja. Ēka ir celta 1787. gadā (arhitekts Kristofs Häberlands) birģeru klasicisma manierē. Iekštelpu interjeru rotā koka vītņu kāpnes. Ēkas otrajā stāvā atrodas trīs reprezentācijas zāles. Uzmanības vērta ir Ovālā zāle, kuras savdabīgumu izceļ sienu nišas un ciļņiem rotātie griesti.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs – kopš 2000. gada 24. marta.

Kartīšu katalogi

1. Alfabētiskais katalogs.
2. Sistemātiskais katalogs.
3. Periodisko izdevumu katalogs.
4. Priekšmetu katalogs.
5. Numeratīvais katalogs.

Kartotēkas

Tematiskās kartotēkas.

1. Autoserviss (1994–1999).
2. Ekoloģija un rūpniecība (no 1990. gada).
3. Iekārtas «sīkās» ražotnēs (1994–1997).
4. Individuālā būvniecība (no 1997. gada).
5. Netradicionālie enerģijas avoti (no 1993. gada).
6. Otrreizējie resursi: pārstrāde un izmantošana (no 1994. gada).
7. Resursu ekonomija (no 1994. gada).
8. Rūpnieciskās produkcijas iekraušana, transportēšana un uzglabāšana (1990–1997).
9. Tara un iesaiņojums (1990–1997).
10. Izgudrošana un patentzinības (1974–1992).
11. Rūpnieciskā un intelektuālā īpašuma aizsardzība pasaulē (no 1992. gada).
12. Ekonomika un bizness (no 1993. gada).
13. Būvniecība Latvijā. Noteikumi (no 1997. gada).

Speciālās kartotēkas.

1. Izmaiņas Latvijas rūpnieciskā īpašuma objektu tiesiskajā aizsardzībā (no 1993. gada).

2. Agrāk nepublicētās autorapliecības (1960–1993), no 1986. gada – elektroniski.

Novadpētniecības kartotēkas.

1. Rūpnieciskā un intelektuālā īpašuma aizsardzība Latvijā (no 1990. gada).
2. Izgudrošanas un racionalizācijas attīstība Latvijā (1959–1990).
3. Patentzinības un tehniskā jaunrade Latvijā (1959–1990).
4. Latvijas rūpniecības vēsture (no 1940. gada).

Preses klipi

1. Rūpnieciskā un intelektuālā īpašuma aizsardzība Latvijā.
2. Latvijas preču zīmes.
3. Patentu informācija internetā.
4. Investīcijas Latvijā.
5. Transporta pakalpojumi. Starptautiskie pārvadājumi.
6. Euro.
7. E-Latvija.
8. Kvalitāte. Sertifikācija. Marķēšana.
9. Latvijas rūpniecības vēsture.

Pakalpojumi

1. Dežurējošie bibliogrāfi palīdz lietotājiem orientēties bibliotēkas krājuma uzziņu aparātā, kā arī sniedz mutvārdu uzziņas un konsultācijas.
2. Informāciju var iegūt izmantojot datu bāzes (lokālās, *CD ROM*, *DVD*, tiešsaistes) un internetu.
3. Bibliotēkas krājumā neesošo literatūru var pasūtīt no citām Latvijas vai ārvalstu bibliotēkām izmantojot SBA vai SSBA pakalpojumus.
4. Bibliotēkas lietotāji var izmantot Kopēšanas dienesta pakalpojumus.
5. Bibliotēkas nodaļas sniedz specializētus pakalpojumus:
   * patentu dokumentācijas nodaļas speciālisti piedāvā dažādu aspektu informacionālos pakalpojumus automatizētajās datu bāzēs, veic patentu informācijas un patentu tiesiskās literatūras bibliogrāfisko rādītāju veidošanu, preču zīmju meklējumus, faktogrāfiskas uzziņas utt.;
   * lietišķās informācijas lasītavā tiek piedāvātas uzziņas par pasaules tirgus cenām, potenciālo biznesa partneru meklējumi, tematisko publikāciju sakopojumi – klipi.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

Bibliotēkas lietotājs ir ikviena juridiska vai fiziska persona. Par bibliotēkas lietotāju var kļūt aizpildot reģistrācijas veidlapu, uzrādot pasi vai citu personas apliecinošu dokumentu (ar personas kodu), iepazīstoties ar *Patentu tehniskās bibliotēkas lietošana noteikumiem*.

Bibliotēka ir slēgta sestdienās un svētdienās. Sanitārā diena – mēneša pēdējā ceturtdiena.

Medicīnas zinātniskā bibliotēka

Adrese: Šarlotes iela 1, Rīga, LV–1001
E-pasts: mzb@mzb.lv
Adrese internetā: http://www.mzb.lv

Bibliotēka atrodas:	tālrunis
Šarlotes iela 1	
Bibliogrāfisko uzziņu un informācijas nodaļa	7370519, 7373710
Lasītāju apkalpošanas nodaļa un grāmatu krātuve	2275598
Zinātniskās bibliogrāfijas nodaļa	7378321
Hipokrāta iela 2	
MZB Gaiļezera nodaļa	7042686
Vasarnīcas iela 20, Daugavpils, LV–5417	
MZB Daugavpils nodaļa	54 05283
A. Pormaļa iela 125, Jēkabpils, LV–5201	
MZB Jēkabpils nodaļa	52 33066
Brīvības bulvāris 6, Jelgava, LV–3000	
MZB Jelgavas nodaļa	30 27606
Asaru prospekts 61, Jūrmala, LV–2008	
MZB Jūrmalas nodaļa	7 766151
Tirgoņu iela 17, Liepāja, LV–3401	
MZB Liepājas nodaļa	34 24125
18. Novembra iela 41, Rēzekne, LV–4600	
MZB Rēzeknes nodaļa	46 22371
Jumaras iela 195-a, Valmiera, LV–4201	
MZB Valmieras nodaļa	42 29548

Inženieru iela 60, Ventspils, LV–3601
MZB Ventspils nodaļa 36 22936

Ieskats bibliotēkas vēsturē

Medicīnas zinātniskā bibliotēka (MZB) dibināta 1945. gadā kā Veselības aizsardzības ministrijas bibliotēka un atradās Skolas ielā Veselības aizsardzības ministrijas telpās, bet kopš 1977. gada tā ir Šarlotes ielā 1. Tagad bibliotēka darbojas Latvijas Republikas Labklājības ministrijas pārziņā. Bibliotēka ir medicīnas un tai radniecīgo nozaru darbinieku un studentu bibliotekāri bibliogrāfiskās un informatīvās apkalpošanas centrs, medicīnas literatūras galvenā krātuve republikā ar plašu filiāļu tīklu valstī.

Bibliotēkas fondus katru gadu izmanto apmēram 8 000 abonentu no visas republikas. Lietotāju rīcībā ir vairāk nekā pusmiljons dažādu izdevumu visās medicīnas nozarēs – grāmatas, periodiskie izdevumi, disertāciju autoreferāti, mikrofišas, mikrofilmas, elektroniskās datu bāzes. Katru gadu tiek izsniegts ap 200 000 iespiedvienību. Bibliotēkas lasītavā ir brīva pieeja pēdējo gadu periodiskajiem izdevumiem.

MZB mājas lapā (www.mzb.lv) lietotājs var iegūt informāciju par bibliotēku, tās jaunieguvumiem, MZB rīcībā esošajām datu bāzēm un periodiskajiem izdevumiem. Lai palīdzētu mediķiem orientēties internetā, MZB mājas lapā ir izveidots elektroniskais ceļvedis «Medicīna interneta tīklā».

Bibliotēka strādā pie retrospektīvā bibliogrāfiskā rādītāja *Latvijas zinātniskā medicīnas literatūra*, kas tiek izdots kopš 1965. gada (ir iznākuši četri sējumi, aptverot laika posmu no 1940.–1979. gadam ieskaitot). Šo rādītāju turpina MZB nesaistes datu bāze *Latvijas zinātniskā medicīnas literatūra* (1980–1986).

1998. gadā izdoti biobibliogrāfiskie rādītāji «Profesors Imants Eglītis» un «Profesore Olga Kovša», 1999. gadā – «Profesors Kristaps Rudzītis», 2000. gadā – «Profesore Elza Preimate», 2001. gadā – «Profesors Zeliks Čerfass».

No 1994. gada MZB ir Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācijas locekle, no 1996. gada *EAHIL* (*the European Association for Health Information and Libraries*) biedre. ASV Medicīnas bibliotēku asociācijas Starptautiskās sadarbības sekcijas Māsas bibliotēku iniciatīvas komiteja izvēlējusies Medicīnas zinātnisko bibliotēku par «māsas» bibliotēku, lai to atbalstītu turpmāko 6–7 gadu garumā.

Informācijas avotu meklēšanas līdzekļi

Elektroniskais katalogs no 1993. gada darbojas uz integrētās bibliogrā-

fiskās informācijas sistēmas *ALISE* bāzes. Tajā nodrošināta informācijas meklēšana pēc dažādiem meklēšanas kritērijiem – pēc autora, izdevuma, raksta nosaukuma, tēmas, izdošanas gada, valodas un citiem, kā arī pēc *MeSH* (*Medical Subject Headings* – medicīnas priekšmetu rubrikas). Bibliotēkas elektroniskais katalogs ir pieejams internetā.

Datu bāzes

Bibliotēkā iespējams iegūt informācijas avotu sarakstus par interesējošām tēmām, izmantojot tiešsaistes un *CD ROM* datu bāzes.

1. NAIS (Normatīvo aktu informācijas sistēma).
2. *Latvijas Vēstnesis* – Latvijas Republikas oficiālais laikraksts, kurā tiek publicēti Latvijas Republikas lēmējvaras un izpildvaras institūciju izdotie dokumentu teksti.
3. Pilno tekstu datu bāze *Proquest Medical Library*. Datu bāzē iekļauti vairāk nekā 220 periodisko izdevumu pilnie teksti dažādās medicīnas nozarēs (*CD ROM* un tiešsaites režīmā).
4. *Stat! Ref* datu bāze ietver 32 medicīnas un farmakoloģijas uzziņu un rokasgrāmatu pilnos tekstus (tiešsaites režīmā).
5. ASV Nacionālās medicīnas bibliotēkas tiešsaites režīma datu bāzes.

Jaunākās CD ROM datu bāzes

Neurobase – aptuveni 650 raksti par neiroloģiskām slimībām, fotogrāfijas, diagrammas u. c. ilustrācijas.

Žurnāls *«Diabetes Care»* (1997–1999).

Krievijas Medicīna (1988–2000) – Krievijas Zinātniskās medicīnas bibliotēkas fondi. Dokumentu bibliogrāfiskie apraksti dažādās medicīnas nozarēs bez referātiem.

Medicīnas zinātniskajā bibliotēkā ir arī citas *CD ROM* datu bāzes *(EMBASE Drugs & Pharmacology, PDR, AHAC, AIDS, CORE BIOMEDICAL COLLECTION, SAM-CD, Health Promotion and Education Database, Cancer Prevention and Control Database, Prenatal Smoking Cessation Database, Epilepsy Education and Prevention Activities, Smoking and Health Database).*

Kartīšu katalogi (ietver informāciju par iespiestajiem materiāliem, kas saņemti bibliotēkā līdz 1993. gadam)

1. Alfabētiskais katalogs (no 1945. gada).
2. Sistemātiskais katalogs (no 1947. gada).
3. Disertāciju autoreferātu sistemātiskais katalogs (no 1967. gada).
4. Priekšmetu katalogs (no 1955. gada).

5. Periodisko izdevumu katalogs (no 1963. gada).
6. Sistemātiskā kataloga alfabētiskais priekšmetu rādītājs (no 1947. gada).

Kartotēkas

1. Personālijas (1950–1992).

Sākot no 1998. gada februāra mēneša tiek veidota nesaistes datu bāze *Medicīna un sabiedrības veselība Latvijas periodiskajos izdevumos,* kurā ir laikrakstu un populāru žurnālu rakstu bibliogrāfiskie apraksti. Informācija tiek saglabāta par trim pēdējiem gadiem, izņemot vēsturiskus jautājumus.

Preses klipi par šādām tēmām: psiholoģija, higiēna, demogrāfija un statistika, farmācija, datori un veselība, neauglība, bioloģiski aktīvas vielas, Latvijas medicīnas māsu vēsture, narkomānija, medicīnas iestādes, veselība un piesārņojums tiek veidoti no 1998. gada.

Pakalpojumi

1. Bibliogrāfiskie literatūras saraksti par jebkuru interesējošu medicīnas tēmu.
2. Informācija par bibliotēkas jaunieguvumiem dažādās medicīnas nozarēs, pasūtīto žurnālu saraksts.
3. SBA un SSBA pakalpojumi.
4. Izbraukuma pasākumi: izstādes, informācijas dienas, speciālistu dienas ārstniecības iestādēs.
5. Apmācības darbam tiešsaistes versijas *Medline* datu bāzē *PubMed* un interneta efektīvā izmantošanā medicīnas informācijas meklēšanā (bibliotēkas telpās un izbraukumu pasākumos).
6. Kopēšana.
7. Attālināto tematisko un SBA, SSBA pieprasījumu izpilde (MZB izpilda pa e-pastu – bibliogr@mzb.lv saņemtos pieprasījumus).
8. Līgumu slēgšana par informatīvo apkalpošanu.

Bibliotēkas lietošanas noteikumi

Bibliotēkas krājumos esošie iespieddarbi, elektroniskie izdevumi un citi dokumenti ir pieejami ikvienai personai lasītavā. Pierakstoties bibliotēkā, personai jāuzrāda pase (studentam – pase un studenta apliecība).

Mājas abonementu var izmantot: medicīnas un tai radniecīgo nozaru speciālisti, studenti – mediķi sākot no 3. kursa, vidējais medicīniskais personāls. Personai, kas vēlas izmantot mājas abonementu, pierakstoties ir jāuzrāda pase (ar Latvijas pierakstu) un dokuments, kas apliecina personas medi-

cīnisko izglītību (diploms, darba apliecība vai izziņa no darba vietas). Studentiem jāuzrāda pase un studenta apliecība. Uz mājām vienlaicīgi izsniedz ne vairāk kā piecus iespieddarbus uz 14 dienām. Ja literatūra nepieciešama ilgākam laikam un to nepieprasa citi lietotāji, izmantošanas termiņu var pagarināt. Rajonu lietotājiem iespieddarbus izsniedz uz laiku līdz 1 mēnesim. Uz mājām neizsniedz grāmatu un žurnālu vienīgos eksemplārus, atlasus, vārdnīcas, enciklopēdijas.

Bibliotēka slēgta svētdienās (jūnijā, jūlijā, augustā arī sestdienās) un mēneša pēdējā piektdienā – Spodrības dienā.

Informācijas centri

Informācijas centri: dokumentācijas dienesti, uzziņu informācijas biroji, dokumentācijas un informācijas centri, uzziņu dienesti un līdzīgu organizāciju dibināšanas un darbības mērķis ir veicināt informācijas pieejamību sabiedrībā.

Atkarībā no to organizācijas veida, informācijas centrs var būt neatkarīga iestāde (piemēram, *Rīgas Tūrisma informācijas centrs*) vai atrodas kādas struktūrvienības pakļautībā un pārstāv kādas valsts vai iestādes intereses (piemēram, *ASV Informācijas centrs*, *Ziemeļvalstu informācijas birojs*).

Informācijas centri ir vairāk orientēti uz noteiktiem lietotājiem, viņu informacionālo vajadzību apmierināšanai. Šajos centros atradīsiet dažāda veida informācijas avotus: grāmatas, uzziņu izdevumus, nepublicētos materiālus, kā arī dokumentus elektroniskā formā (piemēram, dažādas datu bāzes).

Informācijas centri var būt:

* *slēgta tipa* – pieejami tikai iestādes darbiniekiem;
* *daļēji pieejami* – tas nozīmē, ka bez iestādes darbiniekiem izņēmuma gadījumos centrs apkalpo arī citus klientus, piemēram – valdības, preses, pētniecisko iestāžu darbiniekus un citus interesentus;
* *vispārpieejami* – plašam lietotāju lokam.

Informācijas centrus var iedalīt šādi.

1. *Lietišķās informācijas centri* saistīti ar kādu konkrētu darbību. Centru galvenā ir atbalsta funkcija uzņēmumam vai iestādei, nodrošinot nepieciešamo informāciju. Tajos pārsvarā dominē pārskata veida dokumenti, rekomendācijas un citi materiāli. Latvijā šajā jomā veiksmīgi darbojas *ASV Informācijas centrs*, kas sniedz informāciju par ASV iekšpolitiku,

ekonomiku, kultūru; *Latvijas Universitātes Studiju informācijas centrs*, kas katru gadu sagatavo brošūras par fakultātēm, izsniedz studentu apliecības; *Eiropas Informācijas Centrs*. Arī banku bibliotēkas var uzskatīt par lietišķās informācijas iestādēm.

ASV Informācijas centrs:
Smilšu iela 7, Rīga, LV–1050; tālr. 7216483
http://www.usis.bkc.lv/airc

Latvijas Universitātes Studiju informācijas centrs:
Raiņa bulvāris 19, Rīga, LV–1586; tālr. 7034385
http://www.lu.lv/jauna/strukt/c_studinf.html

Eiropas Informācijas Centrs:
Pērses iela 2, 2. stāvs, Rīga, LV–1442; tālr. 7227654
http://www.lda.gov.lv

2. *Zinātniskās informācijas centri* izveidoti speciāli zinātniskās informācijas vākšanai, apkopošanai, reizēm arī novērtēšanai un izplatīšanai. Šādi centri parasti darbojas kādas iestādes sastāvā vai arī kā patstāvīgas iestādes. To lietotāji ir zinātnieki, pētnieki, augstskolu pasniedzēji, doktorandi un citi interesenti, dažkārt pieejami visiem lietotājiem.
3. *Sociālās informācijas centri* dibināti, lai palīdzētu iedzīvotājiem risināt dažādas sociālas problēmas. Tie nevarēs atrisināt problēmu, bet var palīdzēt, dodot padomus un nosūtīt pie kāda, kurš tev var palīdzēt. Piemēram, *Japānas informācijas centrs* piedāvā informāciju par izglītības iespējām, ceļojumiem, kultūras un sadarbības jautājumiem Japānā; *Valsts Cilvēktiesību birojs* palīdz risināt sociāla rakstura problēmas; *Latvijas Amatniecības kameras Informācijas un koordinācijas nodaļā* var iegūt informāciju par arodu un profesionālās apguves iespējām; tūrisma informācijas centri.

Japānas informācijas centrs:
Elizabetes iela 2a – 417, Rīga, LV–1010; tālr. 7321610

Valsts Cilvēktiesību birojs:
Elizabetes iela 65 – 12, Rīga, LV–1050; tālr. 7287210
http://www.telemedia.lv/adimages/029686.html

Latvijas Amatniecības kameras Informācijas un koordinācijas nodaļa:
Amatu iela 5, Rīga, LV–1050; tālr. 7213007

Rīgas Tūrisma informācijas centrs:
Rātslaukums 6, Rīga, LV–1050; tālr. 7044377
http://www.riga800.lv/lv/tourists/index.asp

Šo centru lietotāju kategorijas parasti nav ierobežotas.

MĀCĪBU IESTĀDES, KURĀS SAGATAVO BIBLIOTĒKU UN INFORMĀCIJAS DARBA SPECIĀLISTUS

Mūsdienu darba devēji savos darbiniekos vēlas redzēt ne tikai augstu profesionalitāti, bet arī lielu uzmanību pievērš rakstura īpašībām un prasmēm. Dažādi pētījumi liecina, ka bibliotekāram piemīt entuziasms, elastigums, daudzpusība, spēja strādāt komandā un arī stresa apstākļos, lietotāju izglītošanas un uzklausīšanas prasme. Te varētu vēl minēt daudz un dažādas īpašības un prasmes, bet galvenais ir tas, ka šajā amatā var strādāt tikai vispusīgi izglītots un komunikabls cilvēks, kuram piemīt spēja pielāgoties visam jaunajam.

Šādu speciālistu sagatavošanu Latvijā uzņēmušās vairākas mācību iestādes.

Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa

Visvalža iela 4a, Rīga, LV–1011
Tālr./fakss: 7225013, e-pasts: sporane@latnet.lv,
http://www.lu.lv/jauna/strukt/bzizn/index.htm

Filoloģijas studijas Latvijas Universitātē aizsākušās jau kopš tās izveidošanas 1919. gadā. LU pastāvēja Filoloģijas un filozofijas fakultāte, pēckara laikā Vēstures un filoloģijas fakultāte, bet kopš 1970. gada – Filoloģijas fakultāte, kurā apvienotas latviešu un slāvu filoloģijas, kā arī bibliotēkzinātnes studijas. Uz šo studiju virzienu pamata izaugušas pašreizējās baltu filoloģijas, slāvu filoloģijas, klasiskās filoloģijas, komunikāciju zinātnes (tagad Sociālo zinātņu fakultāte) un bibliotēkzinātnes un informācijas studiju programmas.

Latvijā bibliotekāru augstākā izglītība aizsākusies 1947. gada 10. februārī, kad Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātē izveidoja Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedru, kuru vadīt uzņēmās literatūras vēsturnieks, bibliogrāfs un tulkotājs Kārlis Egle. Viņš vadīja katedru līdz 1949. gada 22. jūnijam, un pēc tam darbu turpināja Jānis Frīde. No 1954.–1970. gadam notika vairākas studiju reorganizācijas, līdz 1970. gadā sākās regulāra bibliotekāru un bibliogrāfu apmācība Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedrā, kuras vadību uzticēja filoloģijas zinātņu kandidātam Jūlijam Kārkliņam. Šīs katedras mērķis ir dot iespēju studentiem iegūt akadēmisko izglītību, profesionālo sagatavotību, kā arī veikt teorētiskos pētījumus bibliotēkzinātnē un informācijā.

Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa piedāvā akadēmiskās bibliotēkzinātnes un informācijas bakalaura un maģistra studiju programmas. Akadēmisko studiju beidzēji iegūst sociālo zinātņu bakalaura / maģistra grādu.

Bakalaura studiju programma bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē

Iegūstamais grāds	Sociālo zinātņu bakalaurs bibliotēkzinātnē un informācijā
Prasības uzņemšanai	Vidējo izglītību apliecinošs dokuments
Iestājeksāmeni	Tests latviešu valodā, radošais konkurss
Studiju ilgums	8 semestri (nepilna laika – 10 semestri)
Prasības grāda iegūšanai	Jāizpilda studiju programma, jāizstrādā un jāaizstāv bakalaura darbs

Programmas apraksts

Studiju programma piedāvā iespēju radošā studiju un pētniecības darbā iegūt pirmā līmeņa akadēmisko izglītību, bakalaura grādu, apgūstot bibliotēkzinātni un informācijas zinātni kā vienotu integrētu disciplīnu kompleksu, kas pēta bibliotēku un informācijas dienestu kā sociālus fenomenus, to resursu veidošanos, informācijas apstrādi, izplatīšanu un lietošanu. Mācību process ir balstīts uz bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes teorētisko un praktisko nostādņu un procesu studēšanu, apgūšanu, pētniecisko iemaņu attīstīšanu. Akadēmiskās prakses, izvēles kursi dod iespēju bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes bakalauriem strādāt bibliotēkās un informācijas dienestos, kā arī veikt zinātnisko un pētniecisko darbu.

Obligātā daļa (A daļa) paredz šādus kursus.

LU pamatstudijas (datormācība, svešvaloda, filozofija).

Sociālo zinātņu bloka kursi (ekonomiskās teorijas pamati, vadībzinību pamati, psiholoģija (vispārīgā), ievads informācijas zinātnē).

Nozares pamatstudiju kursi:

bibliotēka sabiedrībā (bibliotēka un sabiedrība, bibliotēku vēsture);

informācijas organizēšana (informācijas apstrāde, informācijas resursi);

informācijas pārvaldība (lektoloģija, informācijas pakalpojumi, ievads pētniecības teorijā, bibliotēku vadība, praktikums).

Obligātās izvēles daļā (B daļa) ietilpst: nacionālā bibliogrāfija; uzziņu intervija; informācijas avoti (sociālajās, humanitārajās, eksaktajās zinātnēs), kā arī mutvārdu informācijas avoti; ievads biznesa informācijā; letika; novadpētniecības teorija; bērnu bibliotekārā apkalpošana; ievads informācijas sabiedrības teorijā; skolu bibliotēku funkcijas; rokrakstu un reto izdevumu fondu vadība; Latvijas grāmatniecības vēsture; bibliotēku sistēmpolitika un citi studiju kursi.

Brīvās izvēles daļa (C daļa) – studiju kursi no citām LU studiju programmām. Studenti paši var izvēlēties jebkuru kursu, jebkurā fakultātē, tikai ja nodarbību laiki nesakrīt ar A un B daļu kursiem.

Maģistra studiju programma bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē

Iegūstamais grāds	Sociālo zinātņu maģistrs bibliotēkzinātnē un informācijā
Prasības uzņemšanai	Diploms par augstāko izglītību jebkurā zinātņu nozarē
Studiju ilgums	4 semestri
Prasības grāda iegūšanai	Jāizpilda studiju programma, jāizstrādā un jāaizstāv maģistra darbs

Programmas apraksts

Mūsdienās bibliotekārie un informācijas procesi un to mijiedarbība, mijsakarību attīstība prasa pārdomātu plānošanu, vadīšanu, organizēšanu un zinātnisku izpēti. Strauji mainīgajā informacionālajā vidē bibliotēka iegūst īpašu nozīmi kā sabiedrības zināšanu bāze, to klasificētāja un translētāja katrai personai pieejamā formā. Šīs studiju programmas mērķis ir nodrošināt

iepriekš minētā procesa teorētisko bāzi, veicināt bibliotēku integrāciju informācijas sabiedrībā. Studiju virziens – informācijas resursu veidošana, informācijas apstrāde un izmantošana bibliotēkās un informācijas iestādēs.

Maģistranti, piemēram, apgūst: informācijas sabiedrības teoriju, komunikācijas teoriju; informācijas centru un bibliotēku tirgzinību teoriju, informācijas meklējumvalodas; intelektuālā īpašuma un autortiesību jautājumus; bibliotēku un informācijas tiesības; personāla pārvaldības teoriju; bibliogrāfijas teoriju, datu bāzu struktūru; dizainu un ekspertsistēmas; bibliotēku filozofiju u. c.

Programma sastāv no 3 daļām: obligātā (A) daļa, obligātās izvēles (B) daļa un brīvās izvēles (C) daļa.

Maģistra darbs ir patstāvīgs zinātnisks vai zinātniski pētniecisks darbs. Tas tiek izstrādāts visā maģistrantūras laikā paralēli teorētisko zināšanu apguvei.

Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centrs

Tērbatas iela 75, Rīga, LV–1001
Tālr. 7312808, fakss 7312807, e-pasts: bdtc@latnet.lv
http://www.lu.lv/jauna/strukt/bzizn/bdtic.html

Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centra mērķis ir veidot Latvijas bibliotekāru, bibliogrāfu un informācijas darbinieku tālākizglītības sistēmu, viņu kvalifikācijas tuvināšanai mūsdienīgam bibliotēkas darba saturam un līmenim. Centrs paredzēts visu tipu bibliotēku visu kategoriju darbiniekiem ar dažādiem izglītības un praktiskās pieredzes līmeņiem. Centra galvenie darbības virzieni:

* maksas tālākizglītības programmu izstrāde un mācību organizācija;
* mācībspēku resursu attīstība un mācību metodikas pilnveide;
* sadarbība ar bibliotēku un informācijas darba speciālistiem un radniecīgām izglītības struktūrām Latvijā un citās valstīs;
* pētniecība tālākizglītības jomā;
* projektu izstrāde un vadīšana bibliotēku darba, bibliotēkzinātnes un informācijas pakalpojumu attīstībai.

Centrs izveidots 1998. gadā ar Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļas, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku dienesta un SIA *IT ALISE* iniciatīvas grupas kopīgi izstrādātu

projektu, kas guva atbalstu Sorosa fonda – Latvija organizētajā projektu konkursā.

Latvijas Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centrs darbojas kā LU Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļas finansiāli patstāvīga struktūrvienība, kuras darbību atbalsta tā sadarbības partneri: Latvijas Nacionālā bibliotēka, SIA *IT ALISE* un VBO Bibliotēku informācijas tīklu konsorcijs.

Tālākizglītības nodarbības vada Latvijas Universitātes akadēmiskais personāls, attiecīgo nozaru speciālisti un vieslektori. Apmācībai raksturīga praktiska ievirze, orientēšanās uz informācijas lietotāju apkalpošanu un bibliotēku darbinieku lomas paplašināšanos mūsdienu sabiedrībā.

Latvijas Kultūras skola

Bruņinieku iela 57, Rīga, LV–1001
Tālr. 276575, 274581

Latvijas Kultūras skolā Bibliotēkzinātnes un informācijas izglītības programmā – bibliotekāra specialitātē 2 gadu apmācībai uzņem audzēkņus, kuri ir ieguvuši vispārējo vidējo izglītību.

Programma ir orientēta tās beidzēju darbam publiskajās bibliotēkās. Lielākā daļa studentu nāk tieši no lauku rajoniem un pēc mācībām viņi parasti atgriežas strādāt savas dzīves vietas bibliotēkā. Šajā skolā tiek sagatavoti ne tikai bibliotekāri, bet arī kultūras vadītāji plašākā nozīmē, jo lauku rajonu publiskajās bibliotēkās bibliotekārs ir arī kultūras pasākumu atbalstītājs un organizētājs.

Studiju programma dalās 3 daļās: teorētiskā, praktiskā un galapārbaudījumi.

Studiju programmā apgūstamie priekšmeti:

vispārīgie priekšmeti: psiholoģija (saskarsmes psiholoģija); literatūra (latviešu, latviešu bērnu, aizrobežu literatūra); svešvalodas (viena valoda ir obligāta, bet otru var apgūt pēc izvēles); stilistika u.c.;

speciālie priekšmeti:

bibliotēku zinātne (bibliotēku vēsture; ievads bibliotēkzinātnē; lasītāju apkalpošanas kurss; bibliotēku pārvaldība; vispārīgais menedžments u. c.); bibliogrāfija (vispārīgā bibliogrāfija; latviešu bibliogrāfija; praktiskā bibliogrāfija; bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšana u. c.);

fondi un katalogi (klasificēšana; alfabētiskais un sistemātiskais katalogs; pilns bibliogrāfiskais apraksts u. c.);
saistītie priekšmeti: ritmika; runas kultūra; datorapmācība (*Word* un *ALISE* komplektēšanas programmas apmācība) u. c.

Studiju laikā notiek arī praktiskās nodarbības. Katrā mācību gadā notiek prakses, kuras norit tikai publiskajās bibliotēkās. Otrā kursa beigās ir pirmsdiploma prakse, kurā jāveido makets telpu iekārtošanai un jāuzraksta diplomdarbs.

LIETOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

ALEPH	–	Automated Library Expandable Program (Automatizēta bibliotēku attīstības programma)
ALISE	–	Advanced Library Information Service (Modernizēti bibliotēku informācijas pakalpojumi)
LMA (RSU)	–	Latvijas Medicīnas akadēmija (Rīgas Stradiņa universitāte)
APR	–	alfabētiskais priekšmetu rādītājs
ASV	–	Amerikas Savienotās Valstis
CD	–	Compact Disc (kompaktdisks)
CD–ROM	–	Compact Disc Read Only Memory (lasāmatmiņas kompaktdisks)
CENL	–	Conference of European National Librarians (Eiropas Nacionālo bibliotēku konference)
ECPA	–	European Commission of Preservation and Access (Eiropas komisija fondu saglabāšanas un pieejamības jautājumos)
EK	–	elektroniskais katalogs
IBBY	–	International Board on Books of Young People (Starptautiskā bērnu un jaunatnes grāmatu valde)
IFLA	–	International Federation of Library Associations (Starptautiskā bibliotēku asociāciju federācija)
ISBN	–	International Standard Book Number (Starptautisks grāmatu standarta numurs)
ISSN	–	International Standard Serial Number (Starptautisks seriālizdevumu standarta numurs)
LAB	–	Latvijas Akadēmiskā bibliotēka

LIBER	–	Ligue des Biblioteques Europeennes de Recherche (Eiropas Zinātnisko bibliotēku asociācija)
LIIS	–	Latvijas Izglītības informācijas sistēma
LLU FB	–	Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka
LNB	–	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LU	–	Latvijas Universitāte
LUB	–	Latvijas Universitātes bibliotēka
MZB	–	Medicīnas zinātniskā bibliotēka
Off–line datu bāzes	–	ārlīnijas datu bāzes
On–line datu bāzes	–	tiešsaites vai līnijrežīma datu bāzes
OPAC	–	Online Public Access Catalogue (līnijrežīma publiskas pieejas katalogs)
PTB	–	Patentu tehniskā bibliotēka
RTU ZB	–	Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka
SBA	–	starpbibliotēku abonements
SSBA	–	starptautiskais starpbibliotēku abonements
UDK	–	universālā decimālā klasifikācija
VTLS	–	Virginia Tech Library System (Virdžīnijas automatizētā bibliotēku sistēma)

LIETOTO JĒDZIENU ALFABĒTISKAIS RĀDĪTĀJS

abonements 11; 13–16; 29–33
adresu grāmatas 48
alfabētiskais kartīšu katalogs 21; 55; 59; 63; 66; 68; 71; 73; 77
alfabētiskais priekšmetu rādītājs 12; 21
arhīvi 59; 63
atlanti 45–46
atmiņas trenēšana 39–40
automatizācijas priekšrocības un mīnusi 28
automatizēta informācijas meklēšana 27–33

bakalaura darbs 18
bērnu nodaļa 12
bibliobusi 6; 17; 42
bibliogrāfijas 46–47
bibliotēkas personāls 11–12; 14
bibliotēkas struktūra 11–12; 14–15
bibliotēku ceļveži 25
Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centrs 84–85
Bibliotēku informācijas tīklu konsorcijs 27; 30; 85
bibliotēku tīkls 5–10
biogrāfijas 45; 55

caurskatīšana 14; 37–38
ceļveži 13; 15; 22; 25; 45

datne 10; 35
datorkatalogs sk. *elektroniskais katalogs*
datortīkls 11; 35; 33
datu bāzes 5; 17; 55; 58–59; 63; 66; 68; 71; 77
Djuī Decimālā klasifikācija 23–24
diskusiju grupas 34
disertācijas 18
dokuments 4; 5; 6; 7; 15; 16; 17; 18; 20; 24; 28; 29; 31; 35; 37; 42; 46; 47; 58; 60; 79

e-pasts 34–35
elektroniskā bibliotēka 10–11
elektroniskais katalogs 22; 55; 58; 63; 65; 68; 71; 73; 76–77
enciklopēdijas 11; 20; 43–44; 79

fondu popularizēšanas formas 15

gadagrāmatas 4; 26; 45; 49
ģeogrāfiskais katalogs 22
ģeogrāfiskie avoti 45–46
ģeogrāfisko nosaukumu rādītāji 46

hronoloģiskais katalogs 22

ieslodzīto vietu bibliotēkas 6; 8; 10
iespiedformas 15
ievads 37
ilustrāciju kolekcijas 17
informācijas centri 79–80
informācijas sistēmas 5; 14; 27–33; 63; 65; 77
internets 8; 16; 33–35; 57; 59; 66; 69; 74; 77
intranets 35
ISBN 26; 30
ISSN 26; 30
izstādes 15; 64; 69; 78
izšķirstīšana 14; 38

kalendāri 48
karadienestu bibliotēkas 6; 8
kartes 46

kartotēkas 56; 60; 63; 66; 69; 73–74; 78
katalogi 19–23; 48; 55; 57; 59; 62; 63; 66; 68–69; 71; 73; 77–78
klasifikācijas sistēma 19; 21; 23; 44
krājums 4; 5; 7; 11; 16; 22; 23; 36; 46; 48; 49; 66; 70; 71
kserokopijas 17; 56; 60; 64; 66; 69; 71; 78

laika sadalīšana 40–42
laikraksti 49–50
lasāmatmiņas kompaktdisks (*CD ROM*)17; 35; 55; 56; 58; 60; 63; 64; 66; 68; 69; 71; 74; 77
lasītava 11
Latvijas Akadēmiskā bibliotēka 9; 10; 27; 57–61
Latvijas Kultūras skola 85–86
Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka 9; 27; 30; 70–71
Latvijas Medicīnas akadēmijas bibliotēka sk. *Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka*
Latvijas Nacionālā bibliotēka 9; 10; 27; 30; 49; 52–57; 84–85
Latvijas Neredzīgo bibliotēka 17
Latvijas Universitātes bibliotēka 9; 27; 29; 30; 61–64
Latvijas Universitātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa 76; 81–85
lietišķās informācijas centri 48; 79
lietošanas noteikumi 14; 25; 56; 60; 64; 67; 69; 71; 75; 78–79
literatūras saraksti 46

maģistra darbs 18
mājas abonements 57; 61; 71
mākslas nodaļa 12
materiāli pašmācībai 18
Medicīnas zinātniskā bibliotēka 9; 10; 27; 30; 75–79
medicīnas iestāžu bibliotēkas 7; 13
mutvārdu pasākumi 15
mūzikas ierakstu kolekcijas 16

nacionālo kultūras biedrību bibliotēkas 6; 8
nesaistes 17; 78
novadpētniecības kolekcijas 17
nozaru speciālās bibliotēkas 9
numeratīvais katalogs 22; 73

off-line, sk. *nesaistes*
oficiālie izdevumi 44
on-line, sk. *tiešsaites*

pakalpojumi 5; 12; 28; 29; 31; 35; 52; 56; 60; 64; 66; 69; 71; 74; 78; 83
palielinātā drukā iespiestās grāmatas 17
patentu dokumentācija 16
Patentu tehniskā bibliotēka 9; 10; 27; 30; 72–75
periodikas nodaļa 12
periodiskie izdevumi 4; 12; 25; 46; 49–50; 58; 78
periodisko izdevumu saraksti 25
pētniecības iestāžu bibliotēkas 9
pierakstīšana 38–39
plānošana 40; 42
preses klipi 50; 74; 78
priekšmetu katalogs 22; 24; 73; 77
priekšvārds sk. *ievads*
publiskās bibliotēkas 4; 6–8; 14; 16; 24; 36

rajonu galvenās bibliotēkas 5
rādītāji 29; 37; 43; 47–48; 59; 76
Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka 9; 27; 30; 67–69
Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka 9; 27; 30; 64–67
rokasgrāmatas 11; 44–45; 77

sabiedrisko organizāciju bibliotēkas 6; 8
sarunas tīklā 34–35
satura rādītājs 26; 37; 41
seriālizdevums 26; 66
sistemātiskais kartīšu katalogs 21; 55; 63; 66; 69; 71; 73; 77
skolu informācijas centri 8
sociālās informācijas centri 80
starpbibliotēku abonements 5; 6; 8; 11; 15; 31; 53; 56; 60; 64; 66; 69; 70; 71; 74; 78
starptautiskais starpbibliotēku abonements 6; 60; 64; 69; 70; 74; 78
statistisko datu krājumi 48–49
studiju metodes 36

tautas bibliotēkas 6; 7
tehniskās informācijas nodaļa 12
telefona abonementu saraksti 48
tematiskās kolekcijas 16
tiešsaistes 8; 17; 55; 59; 64; 68; 71; 74; 78
tīmeklis *WWW* 33

universālā decimālā klasifikācija 24–25; 66
uzņēmējdarbības iestāžu bibliotēkas 9
uzskatāmās formas 15

uzziņu izdevumi 37; 42–49; 79
uzziņu nodaļa 11; 36; 44; 48; 60

valsts nozīmes bibliotēkas 5–6; 52–79
valsts pārvaldes iestāžu bibliotēkas 9
vārdnīcas 11; 44; 79
video ierakstu kolekcija 16
vietējās nozīmes bibliotēkas 5
virtuālā bibliotēka 11
vidējās izglītības līmeņa bibliotēkas 7–8
zinātniskās bibliotēkas 6; 9; 15; 24; 25; 54
zinātniskās informācijas centri 80
web 34

GRĀMATAS SASTĀDĪŠANĀ IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. Angļu-latviešu skaidrojošā datorvārdnīca / sast. Lidija Leikuma, Skaidrīte Zariņa un Māris Ābeltiņš. – Rīga: Jumava, 1998. – 397, [1] lpp.
2. *Anspoks A.* Kas ir Internets // DatorPasaule. – Nr. 2 (1999, febr.), 6.–9. lpp.
3. *Astra A.* Alise bibliotēkā, bet ne tā Alise // Labrīt. – Nr. 54 (1995, 4. marts), 14. lpp.
4. *Bārzdiņš G.* Internets – mīts un realitāte // DatorPasaule. – Nr. 2 (1999, febr.), 10.-11. lpp.
5. Bibliotēku fondi / red. J. Stoļarova, J. Aretjeva. – Rīga: Zvaigzne, 1983. – 206, [1] lpp.
6. *Bergs I.* Papīra kalnu vietā – elektroniskas bibliotēkas // Datortehnika. – (1995, 21. marts, 18. apr.), 8. lpp.
7. *Dzirkale Dž.* Skolu bibliotēku pašreizējais stāvoklis // Skolu bibliotēku un izglītības kvalitāte. – Rīga, 1997. – 11.–17. lpp.
8. *Grunte M.* ASV Informācijas centra pirmā pietura // Izglītība un Kultūra. – Nr. 22 (1998, 4. jūn.), 11. lpp.
9. *Karnītis E.* Tradicionālā un elektroniskā informācijas tehnoloģija // Latvijas Universitātes Projekti. – [Rīga], 1995. – 2. daļa, 153.–155. lpp.
10. Kā sākt bibliotēku no nulles?: metod. ieteikumi / Latvijas Nacionālā bibliotēka. B-ku dienests; sast. Maija Grebeža. – Rīga: Latvijas Nac. b-ka, 1997. – 38. lpp.
11. Kā tikt pie informācijas Internetā // Diena. – Nr. 278 (1997, 28. nov.), 15. lpp.
12. *Klints A., Kiršakmens J.* Skola. Bibliotēka. Informācija // Skolu bibliotēku un izglītības kvalitāte. – Rīga: [b. i.], 1997. – 59.–66. lpp.
13. *Klūga V.* Interneta ietekme uz lasītāju, kultūru // Bibliotēku Vēstis. – Nr. 8 (1998, aug.), 16.-21. lpp.
14. *Laua A. u. c.* Latviešu frazeoloģijas vārdnīca. – Rīga: Avots, 1996. – 1.–2. sēj.
15. Latvijas muzeji = Museums of Latvia / sast. J. Garjāns; angļu val. tulk. D. Ļaviņa. – Rīga: Latvijas Muzeju asociācija, [1996]. – 201 lpp.: il., k.
16. LU Zinātniskai bibliotēkai 130 // Nota Bene. – Nr. 12 (1992), 4.–7. lpp.
17. *Millers T.* Latvijas Zinātņu Akadēmija: pagātne, tagadne, nākotne // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. – 50. sēj., Nr. 1 (1996), 1.–9. lpp.
18. *Mūze B.* Bibliotēka jauno informācijas tehnoloģiju laikmetā // Es daru tā. – Nr. 3 (1997, marts), 89.–92. lpp.
19. *Orensteins D.* Ņujorkas štatā top milzīgs Intranets // Datoru Avīze. – (1997, 1. sept.), 10. lpp.
20. *Prokopova E.* Bibliotēku automatizācijā paveikts liels darbs // Diena. – Nr. 36 (1998, 12. febr.), 1. lpp.
21. *Rudene I.* Ja es gribu būt labs speciālists... // Es daru tā. – Nr. 3. (1995., marts), 33.–37. lpp.

22. *Sallinene I.* Bibliotēka brauc pie lasītāja // Es daru tā. – Nr. 4 (1995, apr.), 43.–49. lpp.
23. *Sporāne B.* Virtuālā bibliotēka // Bibliotēka un sabiedrība. – (Zinātniskie raksti / LU; 610. sēj.). – 1997. – 5.–18. lpp
24. *Šalme I.* Par nākotni domājot // Izglītība un Kultūra. – Nr. 2 (1997, 9. janv.), 12. lpp.
25. *Šmita Dz.* Dators katrā bibliotēkā // Izglītība un Kultūra. – Nr. 8 (1996, 22. febr.), 4. lpp.
26. *Urbacāne R.* Audiovizuālie saziņas līdzekļi nav jāuztver kā drauds grāmatai // Izglītība un Kultūra. – Nr. 9 (1999, 4. marts), 18. lpp.
27. Vienots Latvijas bibliotēku informācijas tīkls *LIBNET* // Latvijas Universitātes Projekti. – [Rīga], 1995. – 1. daļa, 117.–133. lpp.
28. Virtuālais Intraneta piemērs // DatorPasaule. – Nr. 3 (1997, marts), 21. lpp.
29. *Zvaigzne I.* Bibliotēku darba trīs «I»: informācija, izglītība, izklaide // Izglītība un Kultūra. – Nr. 34 (1996, 19. sept.), 10. lpp.

* * *

30. *Colin R.* Running a school library. – [S. l.], 1990. – 73 p.
31. *Kinga E.* How to use a library: a guide to young people and students. – Playmanth, 1987. – 96 p.
32. *Morris B. J.* Administering the school library media centre. – [S. l.], 1992. – 63 p.
33. *Olsder M.* The Library System of Latvia: an evaluation «Annexes». – [S. l.], 1994. – 207 p.
34. *Dhaka P. P. S.* Electronic library – a myth or a reality // Annuals of library science and documentation. – Vol. 42, N. 4 (1995), p. 152-159.

* * *

35. Библиотечные каталоги / ред. Т. И. Чижковой. – Москва: Книга, 1977. – 302, [2] с.
36. *Гончаров М. В.* Интернет в библиотеках – практический подход / М. В. Гончаров // Научные и технические библиотеки. – N 1 (1997), с. 49–52.
37. *Лавренова Т.* Компютеризация библиотеки / Т. Лавренова // Мир библиотек сегодня. – (1995), с. 34–50.
38. *Ореховский В.* Читателей библиотеки обслуживает ALISE / В. Ореховский // Бизнес & Балтия. – (1996, 28 март).

Nepublicētie materiāli

39. *Akermane I.* Publicitāte zinātniskajās bibliotēkās: bakalaura darbs. – Latvijas Universitāte. – Bibliotēkzin. un inform. katedra. – Rīga, 1997. – 54, [5] lpp.
40. *Beķere S.* Izstādes bibliotēkā: teorija un prakse: bakalaura darbs. – Latvijas Universitāte. – Bibliotēkzin. un inform. katedra. – Rīga, 1996. – 47, [8] lpp.
41. *Eglīte L.* Informācijas pārraides līdzekļi sabiedrībā: bakalaura darbs. – Latvijas Universitāte. – Bibliotēkzin. un inform. katedra. – Rīga, 1998. – 70, [28] lpp.
42. *Jautre I.* Rīgas augstskolu bibliotēkas: ceļvedis: bakalaura darbs. –Latvijas Universitāte. – Bibliotēkzin. un inform. katedra. – Rīga, 1996. – 95 lpp.
43. *Kempele B.* Virtuālā bibliotēka: maģistra darbs. – Latvijas Universitāte. – Bibliotēkzin. un inform. katedra. – Rīga, 1997. – 70, [2] lpp.
44. *Proveja I.* Informācijas centri un dienesti, to funkcijas, struktūra un vieta informācijas sabiedrībā: maģistra darbs. – Latvijas Universitāte. – Bibliotēkzin. un inform. katedra. – Rīga, 1998. – 98, [3] lpp.

No interneta

45. *Bibliotēku informācijas tiklu konsorcijs* [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga, 2000]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://www.linc.lv. – Nos. no sākumlapas. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Pēdējās izmaiņas veiktas 2001. gada 7. februārī. – Resurss aprakstīts 2001. gada 13. martā
46. *Latvijas Akadēmiskā bibliotēka* [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums – [Rīga, b. g.]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://www.acadlib.lv. – Nos. no sākumplapas. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Resurss aprakstīts 2001. gada 13. martā
47. *Latvijas Medicīnas akadēmijas bibliotēka* [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga, b. g.]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://www.aml.lv/amllib/lib_00_l.htm. – Nos. no sākumlapas. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Lapa labota 2001. gada 13. martā. – Resurss aprakstīts 2001. gada 13. martā
48. *Latvijas Nacionālā bibliotēka* [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga, b. g.]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://vip.latnet.lv/LNB/ . – Nos. no sākumlapas. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Resurss aprakstīts 2000. gada 20. decembrī
49. *Latvijas Universitātes bibliotēka* [Elektroniskais resurss] / mājas lapu veidojusi Ilga Rampāne. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga: Latvijas Universitātes bibl., b. g.]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://www.lub.lv. – Nos. no sākumlapas. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Pēdējo reizi atjaunināta 2000. gada 15. novembrī. – Resurss aprakstīts 2001. gada 7. martā
50. *LLU Fundamentālā bibliotēka* [Elektroniskais resurss] / mājas lapu veidojis Atis Lejnieks. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga: Informātikas institūts., b. g.]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://www.cs.llul.lv/Struktv/Fund_b/llufb_l.html. – Nos. no sākumlapas. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Lapa atjaunota 2001. gada 17. februārī – Resurss aprakstīts 2001. gada 7. martā
51. *Medicīnas Zinātniskā bibliotēka* [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga: Medicīnas zinātniskā bibliotēka, b. g.]. – Pieejas veids: Tīmeklis WWW. URL: http://www.mzb.lv. – Nos. no teksta kodēšanas galvenes. – Nos. sākumlapā: Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Medicīnas zinātniskā bibliotēka. – Saskarnes teksts latv., angļu val. – Pēdējo reizi pārskatīta 2001. gada 16. februārī. – Resurss aprakstīts 2001. gada 13. martā

SATURA RĀDĪTĀJS

KAS IR BIBLIOTĒKAS UN KĀDAS TĀS IR? 4

Bibliotēku tīkls. Publiskās bibliotēkas. Zinātniskās bibliotēkas. Elektroniskās bibliotēkas. Virtuālās bibliotēkas. Bibliotēku struktūra un personāls. Ko bibliotēkas veic? Kā sameklēt Tavām vajadzībām piemērotu bibliotēku? Bibliotēku lietošanas noteikumi. Kā bibliotēka popularizē savus krājumus? Citi informācijas iestāžu pakalpojumi.

KĀ MEKLĒT INFORMĀCIJU? 19

Katalogs. Elektroniskie katalogi (datorkatalogi). Kāpēc ir nepieciešama klasifikācija. Automatizētā informācijas meklēšana. Internets. Intranets. Datortīkls.

DARBS AR INFORMĀCIJAS AVOTIEM 36

Piemērotākās studiju vietas. Efektīvākās studiju metodes. Caurskatīšana. Izšķirstīšana. Pierakstīšana. Atmiņas trenēšana. Plānošana. Laika sadalīšana. Studiju kursi un iemaņas. Dažādu izdevumu izmantošana. Uzziņu izdevumi. Oficiālie izdevumi. Rokasgrāmatas. Ceļveži. Gadagrāmatas. Biogrāfijas. Ģeogrāfiskie avoti. Bibliogrāfijas. Rādītāji. Kalendāri. Statistisko datu krājumi. Periodiskie izdevumi.

INFORMĀCIJAS IESTĀŽU APSKATS 51

Publiskās bibliotēkas. Valsts nozīmes bibliotēkas: Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskā bibliotēka, Latvijas Medicīnas akadēmijas (Rīgas Stradiņa universitātes) bibliotēka, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka, Patentu tehniskā bibliotēka, Medicīnas zinātniskā bibliotēka. Informācijas centri.

MĀCĪBU IESTĀDES, KURĀS SAGATAVO BIBLIOTĒKU UN INFORMĀCIJAS DARBA SPECIĀLISTUS 81

Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa. Latvijas Kultūras skola.

LIETOTO SAĪSINĀJUMU SARAKSTS 87

LIETOTO JĒDZIENU ALFABĒTISKAIS RĀDĪTĀJS 89

GRĀMATAS SASTĀDĪŠANĀ IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI 92

Sastādītājas

Iveta Gudakovska ir Latvijas Universitātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļas docente. Bakalaura un maģistra studiju programmās docē kursus Dokumentoloģija, Bibliotēku vadībzinātnes, Bērnu un skolu bibliotekārā apkalpošana; vada pētniecības darbus un akadēmisko praksi. 1997. gadā aizstāvēja pedagoģijas zinātņu doktora grādu par tematu «Mūsdienu pusaudžu lasīšanas intereses kā personības attīstību rosinošs faktors». Ir 50 publikāciju autore. Pētniecības darbs saistīts ar skolu bibliotēku attīstības problēmu un pieaugušo izglītības tendenču izpēti. Kopš Bibliotēku darbinieku tālākizglītības centra dibināšanas 1998. gadā veic tā direktores pienākumus.

Iveta Ikauniece 1999. gadā Latvijas Universitātē aizstāvēja Sociālo zinātņu bakalaura grādu bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē, 2001. gadā – maģistra darbu par tēmu «Automatizēto bibliotēku sistēmu izvēles un ieviešanas kritēriji Latvijā» un ieguva maģistra grādu. Ir Latvijas Nacionālās bibliotēkas automatizētās bibliotēku sistēmas *ALEPH 500* administratore.

Lita Cvetkova 1999. gadā Latvijas Universitātē aizstāvēja Sociālo zinātņu bakalaura grādu bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē, 2001. gadā – ieguva maģistra grādu ar darbu «Mārketinga pamatprincipi bibliotēkas tēla veidošanā: reklāma». No 1997. gada līdz 2000. gadam strādāja Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. Tagad darbojas reklāmas jomā.

Atsauksmes un ierosinājumus
lūdzam sūtīt:

Ivetai Gudakovskai
LU Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa
Visvalža 4a, Rīga, LV–1050

Informācijas lietotāja rokasgrāmata / sast. I. Gudakovska, I. Ikauniece, L. Cvetkova. – Rīga: Pētergailis, 2001. – 100 lpp.

Izdevums "Informācijas lietotāja rokasgrāmata" sastādīts jauniešiem, kuri apgūst informācijas meklēšanas, lietošanas un izmantošanas pasauli. Tā iepazīstina ar bibliotēkām to daudzveidībā, bibliotēku un citu informācijas iestāžu pakalpojumiem; sniedz ieskatu informācijas meklēšanas kārtībā un mūsdienu tehnoloģiju piedāvātajās iespējās; raksturo efektīvākos studiju paņēmienus un avotus. Grāmata ietver nozīmīgāko bibliotēku apskatu. Tā noderēs arī bibliotekāriem un skolotājiem kā palīglīdzeklis bibliotēku un informācijas lietotāju apmācībā.

UDK 02 (036)

Izdevniecība PĒTERGAILIS
Ģertrūdes ielā 19/21, Rīgā, LV–1011
tālr. +371 7272220; tālr. un fakss +371 7845269
Iespiests SIA "Lapa" Valmieras tipogrāfijā
A. Upīša ielā 7, Valmierā, LV–4201

informācijas
lietotāja
rokasgrāmata

ISBN 9984-673-51-0